

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका

राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

भाग-१

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका

तुलसीपुर विकास बोर्ड ऐन २०७५

नगरसभाबाट पारित मिति: २०७५/१२/२७

२०७५ को ऐन नं ८

प्रस्तावना :

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्रका लक्षित नागरिक एवं सामाजिक संस्थाहरुमा सहूलियत पूर्ण रुपमा वित्त परिचालन, क्षमता विकास तथा सशक्तिकरण कार्यक्रमहरुका माध्यमबाट आर्थिक क्रियाशिलता तथा उच्चमशीलता सिर्जना गरी रोजगारी एवं स्वरोजगारी अवस्थाको विकास गर्दै विपन्न तथा लक्षित व्यक्ति, बर्ग वा समुदायको गरिबी निवारण गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्नको लागि तुलसीपुर विकास बोर्डको गठन र सञ्चालन गर्न वाञ्छनीय भएकोले, तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस ऐनको नाम “तुलसीपुर विकास बोर्ड ऐन, २०७५” रहेको छ ।
- (२) यो ऐन तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

- (क) “बोर्ड” भन्नाले दफा ३ बमोजिम स्थापना भएको तुलसीपुर विकासबोर्ड (समिति) सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ख) “कोष” भन्नाले यो ऐन बमोजिम तुलसीपुर विकास बोर्ड अन्तर्गत रहने तुलसीपुर विकास कोषको नामबाट मूल कोषको रुपमा रहने कोषलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ग) “कार्यक्रम” भन्नाले यो ऐन बमोजिम संचालन हुने कार्यक्रमहरु सम्भन्नु पर्दछ ।
- (घ) “गरीब” भन्नाले संघिय, प्रदेश तथा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले समय समयमा तोकेको मापदण्ड अन्तर्गत राष्ट्रिय वा क्षेत्रगत गरीबीको रेखामुनी रहेको तथा शिक्षा, स्वस्थ्य जस्ता मानव विकासका सूचकहरुका आधारमा पिछडिएको र निश्चित लिङ्गगत तथा सामाजिक सूचकका आधारमा राष्ट्रिय विकास प्रक्रियामा समावेश हुन नसकेको व्यक्ति वा समुहलाई सम्भन्नु पर्दछ । साथै, प्रचलित कानून बमोजिम गरिब परिचय पत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति वा परिवारलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ङ) “सहयोगी संस्था” भन्नाले तोकिएको वा लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित संघ, संस्थाहरुलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (च) “सामुदायिक संस्था” भन्नाले तोकिएको वा लक्षित कार्यक्रमको उद्देश्य प्राप्त गर्न समुदायमा आधारित भई प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएको सामुदायिक संघ, संस्था सम्भन्नु पर्छ ।
- (छ) “कार्यपालिका” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगर कार्यपालिका सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ज) “सामाजिक परिचालन वा सशक्तिकरण” भन्नाले कुनै निश्चित समूह वा समुदायका मानिसहरुको जीवनस्तर सुधार गर्न उनीहरुमा स्वतस्फुर्तता, सचेतना, अर्थपूर्ण सहभागिता, क्षमता विकास, सशक्त, आत्मनिर्भर एवं जागृतीको अवस्था प्राप्तीको लागि सक्षम तुल्याउने र विकास गर्ने समग्र प्रक्रिया सम्भन्नु पर्छ ।
- (झ) “अध्यक्ष” भन्नाले बोर्डको अध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ ।
- (ञ) “उपाध्यक्ष” भन्नाले बोर्डको उपाध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ ।
- (ट) “नगर प्रमुख” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगर प्रमुख सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ठ) “नगर उप-प्रमुख” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको उप-प्रमुख सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ड) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ढ) “सदस्य” भन्नाले बोर्ड तथा संचालक समितिको सदस्य सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले बोर्ड अध्यक्ष, उपाध्यक्ष समेतलाई जनाउँदछ ।
- (ण) “निर्देशक” भन्नाले यसै ऐन बमोजिम नियुक्त हुने बोर्डको निर्देशक सम्भन्नु पर्छ ।
- (त) “कर्मचारी” भन्नाले यो ऐन तथा तोकिए बमोजिम बोर्डको कर्मचारी सम्भन्नु पर्छ ।
- (थ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली तथा नियम, नियमावली अन्तर्गत बनेको निर्देशिका वा कार्यविधिहरुमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्छ ।
- (द) “सार्वजनिक संगठित क्षेत्र” भन्नाले नेपाल सरकारको आफ्नो निकाय वा नेपाल सरकारको पचास प्रतिशत भन्दा बढी स्वामित्व भएको निकाय वा राष्ट्रिय (देश भर कार्यक्षेत्र भएको), प्रदेश (प्रदेश भर कार्यक्षेत्र भएको), स्थानीय (स्थानीय तह भरी कार्यक्षेत्र भएको) स्तरको गैर सरकारी संघ, संस्था, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु, पब्लिक तथा प्राईभेट कम्पनीहरु सम्भन्नु पर्नेछ ।
- (ध) “संस्था” भन्नाले ऋण परिचालन गर्ने उद्देश्यले ऐन बमोजिम ऋण लगानी गरिने सहकारी संस्था लि. वा बैंक वा वित्तीय संस्था र सशक्तिकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने उद्देश्यले सामाजिक परिचालनको कार्य गर्ने गैर सरकारी संघ, संस्था सम्भन्नु पर्दछ ।
- (न) “स्वरोजगार” भन्नाले आफ्नो ज्ञान, सिप, अनुभव, क्षमता तथा लगानीबाट आयमूलक तथा रोजगार हुने कार्य गर्न सक्षम भएको अवस्था सम्भन्नु पर्नेछ ।
- (प) “उच्चमशिलता” भन्नाले प्रचलित ज्ञान, सिप, अनुभव, क्षमता, प्रविधी तथा लगानीको क्षेत्रमा नविनम तरिका तथा शिर्जनशिलताको प्रयोग गरी उच्च, व्यवसायहरुको विकास गर्ने कार्य सम्भन्नु पर्नेछ ।
- (फ) “सामाजिक संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई वार्षिक रुपमा आन्तरिक तथा स्वतन्त्र लेखा परिक्षण हुने, राज्यको करको दायरामा आएको तथा कानूनत संचालन एवं व्यवस्थापन हुने संघ, संस्था सम्भन्नु पर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ब) “बोर्डको कोष” भन्नाले तुलसीपुर विकास कोषलाई सम्झनु पर्नेछ ।
(भ) “कार्यालय” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरकार्यपीलकाको कार्यालय सम्झनु पर्नेछ र सो शब्दले बोर्ड अर्न्तगतको सचिवालय तथा कार्यालय समेतलाई जनाउनेछ ।
(म) “अन्यथा अवस्था” भन्नाले पद रिक्त वा कानूनी तथा व्यवस्थापकिय जटिलता उत्पन्न भएको अवस्था सम्झनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-२

बोर्डको गठन, उद्देश्य तथा कार्य, कर्तव्य र अधिकार

३. बोर्डको गठन:

- (१) तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्रका लक्षित व्यक्ति, वर्ग वा समुदाय तथा सामाजिक संस्थाहरुमा सहूलियतपूर्ण ऋण परिचालन तथा सशक्तिकरण कार्यक्रमका माध्यमबाट स्वरोजगार सिर्जना तथा उद्यमशीलता विकास सम्बन्धी आवश्यक नीति, योजना, कार्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्न, गराउनको लागि नीति निर्देशकको भूमिका निर्वाह गर्नका लागि देहाय बमोजिम बोर्डको गठन हुनेछ :
- (क) नगर प्रमुख ..... अध्यक्ष
(ख) नगर उप प्रमुख ..... उपाध्यक्ष
(ग) दफा ३ (२) बमोजिम योग्यता पुगेको सूची मध्येबाट कार्यपालिकाले निर्णय गरी तोकेको विषय विज्ञ २ (दुई) जना ..... सदस्य
(घ) कार्यपालिका सदस्यहरु मध्येबाट कार्यपालिकाले निर्णय गरी तोकेको कार्यपालिका सदस्य १ (एक) जना ..... सदस्य
(ङ) नगर सभा सदस्यहरु मध्ये दलित वा महिला वा अपाङ्ग वा आदीवासी जनजाति वा अल्प संख्यकहरुको समावेशी प्रतिनिधित्व हुने आधारमा नगर कार्यपालिकाले तोकेको २ (दुई) जना ... सदस्य
(च) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ..... सदस्य
(छ) बोर्डको कार्यकारी निर्देशक ..... सदस्य सचिव
- (२) व्यवस्थापन वा सार्वजनिक प्रशासन वा अर्थशास्त्र वा ग्रामिण अर्थशास्त्र वा सो सरहको विषयमा स्नातकोत्तर गरी व्यवस्थापन विषयमा तोकिएको संगठित क्षेत्रमा अनुभव हासिल गरेका व्यक्तिहरुको व्यक्तिगत विवरण एवं तोकिए बमोजिमको मूल्यांकन आधारमा तयार भएको सूचीमा रहेका व्यक्तिहरुलाई दफा ३ (१.ग) प्रयोजनको लागि योग्यता पुगेको मान्नु पर्नेछ ।
- (३) दफा ३ उपदफा १.ग बमोजिम मनोनयन हुने सदस्यको पदावधि ४ (चार) वर्षको हुनेछ र निज पुनः मनोनयन हुन सक्नेछ ।
- (४) दफा ३ उपदफा १.ग बमोजिम विषय विज्ञ सदस्य मनोनयन गर्नको लागि कार्यपालिकाले उचित मापदण्ड अवलम्बन गर्न सक्नेछ ।
- (५) बोर्डले आवश्यक देखेमा सम्बन्धित व्यक्ति वा विषय विज्ञलाई बोर्डको बैठकमा पर्यवेक्षकको रूपमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (६) दफा ३ (१) अनुसारको पद देहायका अवस्थामा रिक्त भएको मानिनेछ :

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (क) अध्यक्ष बाहेक अन्य पदाधिकारीले अध्यक्ष समक्ष दिएको राजिनामा अध्यक्षबाट स्वीकृत भएमा र अध्यक्षको हकमा कुनै कारण निजको राजिनामा नगरसभाबाट स्वीकृत भएमा ।
- (ख) मृत्यु भएमा ।
- (ग) पदाधिकार तोकेको पक्षबाट फिर्ता बोलाउने निर्णय भएमा ।
- (घ) विना सूचना लगातार ३ (तीन) वटा बैठकमा अनुपस्थित भएमा ।
- (ङ) १ (एक) वर्ष भन्दा बढी अवधिका लागि निरन्तर बस्ने गरी विदेश गएमा । तर उपरोक्त अनुसार निर्णय लिनु अघि निजलाई सफाईको मौका वा उपरोक्त बमोजिमका जिम्मेवारी छाड्ने मनासिव माफिकको समय सीमा प्रदान गर्नु पर्नेछ ।
- (७) दफा ३ (१) अनुसारको रिक्त पदको पूर्ती ऐनमा भएको व्यवस्था अनुसार नै बांकी अवधीको लागि हुनेछ ।
- (८) बोर्डका पदाधिकारीहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार बोर्डको प्रस्तावना, उद्देश्य तथा कार्यहरुबाट उपलब्धी प्राप्त गर्न सकिने आधारमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४. बोर्ड परियोजनाको रूपमा रहने:

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका अर्न्तगत विशेष परियोजनाको रूपमा देहाय अनुसार बोर्ड संचालित हुनेछ ।

- (१) यो ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम दफा ३ (१) अनुसारको बोर्ड (समिति) को निर्णयबाट बोर्ड अर्न्तगत परियोजनाहरु संचालित हुनेछन् ।
- (२) बोर्डले आफ्नो कामकारवाहीको लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिका, तुलसीपुर विकास बोर्ड, तुलसीपुर, दाङ्ग नाम रहेको छाप प्रयोग गर्नेछ ।
- (३) बोर्डले कानून बमोजिम आफ्नो काम, कारवाहीहरुको अभिलेख व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।
- (४) बोर्डले तुलसीपुर उपमहानगरपालिका, तुलसीपुर विकास बोर्डको नामबाट नालिस उजूर गर्न र बोर्ड उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजूर लाग्न सक्नेछ ।
- (५) नगर सभाबाट पारित नीति, कानून बमोजिम कार्यपालिकाको नीति, निर्णय अर्न्तगत रहि बोर्डले आफ्नो चालु तथा कार्यक्रम संचालनको लागि आवश्यक पर्ने बजेट (श्रोत) को व्यवस्था, संचालन तथा परिचालन सम्बन्धी निर्णय गर्न सक्नेछ ।

५. बोर्डको कार्यालय:

अन्य कुनै व्यवस्था भएकोमा बाहेक बोर्डको निर्णय अनुसारको कार्य संचालन गर्न तुलसीपुर उपमहानगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय भित्र वा उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र कुनै उपयुक्त ठाँउमा बोर्डबाट तोकिएको स्थानमा बोर्डको कार्यालय रहनेछ । बोर्डले आफ्नो कार्य र कार्यक्रमको आयतन र गुणस्तरियता कायम गराउनु पर्ने अवस्था भएमा कारण खुलाई प्रत्येक वडामा सेवा केन्द्र वा ईकाई स्थापना गर्न सक्नेछ ।

६. बोर्डको उद्देश्य:

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्रका लक्षित व्यक्ति, वर्ग तथा सामाजिक संस्थाहरुमा सहुलियतपूर्ण ऋण परिचालन तथा सशक्तिकरण कार्यक्रमका माध्यमबाट रोजगार र स्वरोजगार सिर्जना तथा उद्यमशीलता विकास गर्नको लागि सम्भाव्यताको आधारमा उपयुक्त नीति, योजना, कार्यक्रम, आयोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गरी, गराई तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र गरीबी निवारण गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने बोर्डको मुख्य उद्देश्य हुनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

७. बोर्डको कार्यहरु:

- दफा ६ बमोजिमको उद्देश्य प्राप्त गर्नको लागि बोर्डको देहाय बमोजिमका कार्यहरु हुनेछ ।
- (१) कोष बृद्धिको लागि आवश्यक पर्ने आर्थिक श्रोतहरु प्राप्त हुने पक्ष, निकाय, क्षेत्रको पहिचान तथा परिचालन सम्बन्धी नीति, कानून, कार्यविधि, योजना तर्जुमा गरी कार्यपालिका, नगर सभाबाट पारित गराई लागु गर्ने, गराउने ।
  - (२) तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वरोजगारी, उद्यमशिलता विकास मार्फत गरिबी निवारण गर्न तोकिए बमोजिम सहूलियत पूर्ण ऋण परिचालन तथा असुली गर्नको लागि लक्षित व्यक्ति, वर्ग वा समुदाय तथा सामाजिक संस्थाहरुको पहिचान सम्बन्धी नीति, कानून, कार्यविधि, योजना तर्जुमा गरी कार्यपालिका, नगर सभाबाट पारित गराई लागु गर्ने, गराउने ।
  - (३) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाबाट स्वीकृत नीति, कानून अनुसार स्वरोजगार सिर्जना, उद्यमशिलता विकास तथा गरिबी निवारण सम्बन्धी आवश्यक कार्यक्रम, आयोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
  - (४) तुलसीपुर उपमहानगरपालिका तथा नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड अनुसार आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक रूपले पिछडिएका एवं गरीबीको रेखामुनि रहेका व्यक्ति, परिवार, वर्ग वा समुदाय नियमानुसार पहिचान गरी सहूलियतपूर्ण ऋण परिचालन तथा असुली सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भए अनुसार लागु गर्ने गराउने ।
  - (५) उद्यमशिलता वा वित्त व्यवस्थापनको क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय सहयोगी संघ, संस्थाहरु बीच नियमानुसार समन्वय कायम गर्ने, गराउने ।
  - (६) सामाजिक परिचालन मार्फत स्थानीय श्रम तथा शीप, श्रोत, साधन र ज्ञानको उपयोग गरी उद्यम विकास गर्न चाहने गरीव, बेरोजगार, असहाय, पिछडिएको व्यक्ति, परिवार वा समूह, वर्गको आर्थिक तथा सामाजिक विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
  - (७) बोर्ड अर्न्तगत संचालन गरिने कार्य, कार्यक्रमहरु नियमानुसार अनुगमन, मूल्यांकन गर्ने, गराउने तथा सो को लागि मार्गदर्शन गर्ने ।
  - (८) बोर्डको वार्षिक बजेट, कार्यान्वयन योजना, वार्षिक खरिद योजना, अनुगमन योजना, प्रतिफल सुचकहरु स्वीकृत गर्ने ।
  - (९) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाबाट स्वीकृत नीति, कानून अनुसार बोर्डको कोषको लगानी तथा असुली सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भए बमोजिम लागु गर्ने गराउने ।
  - (१०) बोर्डको वार्षिक प्रतिवेदन समिक्षा गरी उपयुक्त नीति तर्जुमा गर्ने तथा लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको कैफियतहरु नियमित वा असूल उपर गराउने तथा वेरुजुको अभिलेख लगत राख्न लगाई फर फारक गर्ने गराउने ।

८. बोर्डको निर्णयबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरु :

बोर्डको उद्देश्य हासिल गर्न स्थानीय माग तथा आवश्यकता अनुसार ऋण परिचालन तथा असुली कार्यलाई सहयोग पुग्ने तवरबाट बाह्य श्रोतको खोजी गरी श्रोत प्राप्तीको आधारमा तोकिए बमोजिम देहाय बमोजिमका कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछन् :

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (१) कृषि, पशुपंक्ष पालन, सिलाइ बुनाइ, स्थानीय श्रोत र कच्चा पदार्थमा आधारित घरेलु तथा साना उद्योग जस्ता आयवृद्धि, सिप विकास, रोजगारी सृजना तथा स्वरोजगार अभिवृद्धि र उत्पादन बृद्धि कार्यक्रम,
- (२) गरीबी निवारणको कार्यमा प्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने र आय आर्जन हुने कार्यक्रम तथा आवश्यकता अनुसार पूरक कार्यक्रमको रूपमा आधारभूत स्वास्थ्य, साक्षरता, प्राविधिक शिक्षा, युवा रोजगार, शीपमुलक तथा चेतनामूलक तालिम तथा साना सिँचाई, खानेपानी, सरसफाई, ग्रामीण सडक, ग्रामीण उर्जा तथा वातावरण सम्बन्धी सामाजिक परिचालन सम्बन्धी कार्यक्रम,
- (३) समुदायबाट पहिचान भएका र सम्भाव्यता भएका २५ लाख सम्मका स-साना सडक सिँचाई पुल सामुदायिक भवन आदिमा नगरपालिकाको नियमित र विकास कार्यक्रममा दोहोरो नपर्ने गरी स्थानीय समुदायले नै मर्मत, संभार र संचालनको दिगो व्यवस्थापन हुने अवस्थाका पूर्वाधारहरुको निर्माण कार्य गर्ने गराउने सम्बन्धमा सामाजिक परिचालन सम्बन्धी कार्यक्रम,
- (४) गरीबी निवारण कार्यक्रम वा आयोजना संचालन हुने निश्चित भएको अवस्थामा सो को पूर्व व्यवस्थापकीय वा प्राविधिक वा सामाजिक अध्ययन अवलोकनको लागि सहयोगी संस्था मार्फत सहजरूपमा सञ्चालन गर्ने कार्य पद्धतिको विकास गरी त्यस्ता कार्यक्रममा सामाजिक परिचालनका माध्यमबाट संलग्न हुने व्यक्ति, परिवार, सामुदायिक संस्था तथा कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तालिम, गोष्ठी, अवलोकन भ्रमण सम्बन्धी कार्यक्रम ।
- (५) दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न पालिकाको नियमित तथा बोर्डको निर्णयबाट संचालन गर्नु पर्ने कार्यक्रमहरु ।
- (६) आर्थिक, पूर्वाधार, सामाजिक उद्यमशीलता तथा वातावरणीय विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु ।
- (७) कार्यक्रमहरु वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गर्न र बोर्डको अभिलेख व्यवस्थापन गरी वार्षिक रूपमा कार्यक्रमहरुको प्रगति विवरण प्रतिवेदन तयार गर्ने अभिलेख तथा प्रतिवेदन र विद्युतीय अभिलेखको व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु

९. बोर्डको कर्तव्य र अधिकार:

बोर्डको कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (१) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाबाट स्वीकृत नीति, कानून बमोजिम बोर्डको सञ्चालन र व्यवस्थापन सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने ।
- (२) बोर्डको वार्षिक तथा आवधिक योजना, कार्यक्रम र बजेट स्वीकृत गर्ने र सोको निमित्त आवश्यक रकमको व्यवस्था गर्ने, गराउने । (३) बोर्डको उद्देश्य प्राप्त गर्न आवश्यक योजना, कार्यक्रम पारित गरी लागु गर्ने, गराउने ।
- (४) लक्षित कार्यक्रमहरु सञ्चालन तथा कार्यान्वयन गर्ने साभेदार तथा सहयोगी संस्थाहरुको छनौट तथा परिचालनको आधार (Criteria) पूर्व निर्धारित गरी सार्वजनिक खरिद कानूनको प्रक्रिया पालना हुने गरी सम्झौता र सम्झौताको कार्यान्वयन व्यवस्थापन गर्ने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (५) लक्षित विकास सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम अर्न्तगत सहूलियतपूर्ण ऋण प्रदान तथा असुल गर्ने आधार, सूचक सहितको कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृति भए अनुसार लागु गर्ने गराउने ।
- (६) स्थान, क्षेत्र, व्यक्ति, वर्ग वा परिवार वा समुदाय विशेषको गरीबी मापनका सूचक सहितको आधार, मापदण्ड तर्जुमा गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृति भए अनुसार लागु गर्ने गराउने ।
- (७) कार्यक्रम संचालन गर्दा पालिकाको नियमित काममा असर नपर्ने र दोहोरो नपर्ने गरी महिला सशक्तिकरण, बालवालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्ग, जलवायु परिवर्तन, गरिबी निवारण तथा जनस्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रका दिगो विकास लक्ष्य अर्न्तगतका सूचकहरु हासिल गर्ने गरी कार्यक्रम स्वीकृति, अनुगमन, मुल्यांकन, समिक्षा तथा प्रतिवेदन गर्ने व्यवस्था गर्ने, गराउने ।
- (८) बोर्डको कार्यक्षेत्र भित्रका योजना तथा कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने ।
- (९) बोर्डको निर्णयबाट संचालन भएका कार्य, कार्यक्रमहरु तथा बोर्ड अर्न्तगतको कोष परिचालनको वार्षिक लेखापरीक्षण गराउने र प्राप्त प्रतिवेदन कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने ।
- (१०) बोर्ड अर्न्तगत भएका कार्य, कार्यक्रमहरुको चौमासिक तथा वार्षिक रुपमा समिक्षा गरी सोही समय सिमा अनुसारको प्रतिवेदन कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने,
- (११) कार्यचाप, आर्थिक अवस्था र संगठन तथा व्यवस्थापन विश्लेषण आधारमा बोर्डको संगठनात्मक स्वरुप तर्जुमा गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भए अनुसारको दरबन्दी व्यवस्थापनको कार्य गर्ने, गराउने ।
- (१२) बोर्डको उद्देश्य प्राप्त गर्न आवश्यक अन्य कार्य गर्ने ।

१०. बोर्डको बैठक:

- (१) बोर्डको बैठक वार्षिक न्युनतम ४ (चार) वटामा नघट्ने गरी बस्नेछ । दुई बैठकको बीचमा ९० (नब्बे) दिन भन्दा बढी फरक हुने छैन । तर, आवश्यकता अनुसार जति पनि संख्यामा बोर्डको बैठक बस्न सक्नेछ । अध्यक्षको निर्देशानुसार तोकिएको मिति, स्थान र समयमा सदस्य सचिवले बोर्ड बैठक बोलाउनेछ ।
- (२) अध्यक्ष र सदस्य सचिव अनिवार्य उपस्थित भई न्युनतम ५ (पांच) जना उपस्थित भएमा बोर्ड बैठक बस्नको लागि गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (३) बोर्डका ३ (तीन) जना सदस्यहरुले बोर्ड बैठक डाक्नको लागि अध्यक्षलाई लिखित सूचना गरेमा अधिकतम १५ (पन्ध्र) दिन भित्र बोर्डको बैठक बस्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
- (४) बोर्ड बैठकको निर्णय सर्वसम्मत हुनुपर्नेछ । सर्वसम्मत हुन नसकेमा बोर्डको सदस्य संख्याको बहुमतले निर्णय मान्य हुनेछ । मत बराबर भएमा अध्यक्षको मत निर्णायक हुनेछ ।
- (५) बैठकको निर्णयको प्रस्ताव अध्यक्षको आदेशमा तयार गरी सबै सदस्यहरुलाई बैठक बस्नु भन्दा २४ घण्टा अघि सदस्य सचिवले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । त्यस्तो प्रस्ताव पेश गर्दा प्रस्तावको पृष्ठभूमि, निर्णयको लागि पेश गरिएको मामिलाको सम्बन्धी कानून, निर्देशिका वा पूर्व निर्णयका आधार सहितको पेश गर्नु पर्ने कारण,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

व्यवस्थापनको विवेकपूर्ण सिफारिश र निर्णय हुनुपर्ने व्यहोराको प्रस्ताव गरी चार खण्डको विवरण पठाउनुपर्नेछ ।

- (६) बोर्डको छलफल पछि कायम भएको निर्णय व्यहोरा तयार गरी सदस्य सचिवले सबै सदस्यहरू तथा अध्यक्षलाई ४८ घण्टाको कुनै संशोधन भए पेश गर्ने अनुरोध सहीत पठाउनु पर्नेछ ।
- (७) निर्धारित समयसीमा भित्र संशोधन प्राप्त नभएमा बोर्ड बैठकका निर्णय प्रमाणित गरी सदस्य सचिवले बोर्डका अध्यक्ष सहीत सबै सदस्यहरूलाई पठाउनु पर्नेछ । बोर्डसंग सम्बन्धीत अन्य अभिलेख पनि सदस्य सचिवले प्रमाणित गर्नु पर्नेछ ।

११. समितिको बैठकमा भाग लिन नपाउने:

समितिको कुनै सदस्य समितिको बैठकमा छलफल हुने कुनै विषयसँग प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा संलग्न रहेमा त्यस्तो सदस्यले सो विषयमा हुने समितिको बैठकमा भाग लिन पाउने छैन ।

१२. उपसमिति गठन गर्न सक्ने:

- (१) बोर्ड (समिति) ले यस ऐन बमोजिम आफ्नो कार्य सञ्चालन गर्नको लागि आवश्यकता अनुसार उपसमिति गठन गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गठित उपसमितिको काम, कर्तव्य, अधिकार तथा कार्यविधि समितिले तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-३

बोर्डको स्रोत, कोष परिचालन तथा व्यवस्थापन

१३. बोर्डले आर्थिक स्रोत जुटाउन सक्ने:

बोर्डले आफ्नो उद्देश्य हासिल गर्नको लागि प्रचलित कानून बमोजिम विभिन्न निकाय, पक्षबाट अनुदान वा ऋण स्वरूप आर्थिक स्रोत प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

१४. बोर्डको कोष:

- (१) बोर्डले आफ्नो उद्देश्य हासिल गर्नको लागि बोर्डको एक कोष हुनेछ । यो कोषलाई तुलसीपुर विकास कोष (मूल कोष) भनीनेछ । जसमा देहायका श्रोतबाट रकम जम्मा हुनेछ ।
  - (क) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाबाट अनुदान तथा ऋण स्वरूप प्राप्त हुने रकम,
  - (ख) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा गाभिएका कोषहरूबाट प्राप्त रकम,
  - (ग) कोषको प्रस्ताव अनुसार विभिन्न कोष, तह, सरकार, निकाय, पक्ष, संघ, संस्था तथा क्षेत्र मध्ये बाट प्राप्त हुने पुँजीगत वा प्रशासनिक अनुदान वा सहूलियतयुक्त ऋण स्वरूप प्राप्त हुने रकम,
  - (घ) प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृति लिई विदेशी तथा अन्तराष्ट्रिय संघ, संस्था वा व्यक्तिबाट अनुदान वा ऋण स्वरूप प्राप्त हुने रकम ।
  - (ङ) संघिय तथा प्रदेश सरकारबाट अनुदान वा ऋण स्वरूप प्राप्त हुने रकम,
  - (च) प्रचलित कानून बमोजिम विभिन्न निकाय, पक्ष, व्यक्तिबाट प्राप्त हुने दान, दातव्य ।
  - (छ) बोर्डको चल तथा अचल सम्पत्तिबाट आर्जन भएको रकम ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ज) कुनै अन्य श्रोतबाट प्राप्त भएको वा हुने रकम ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त सम्पूर्ण रकम तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा एकमुष्ट रुपमा समावेश गराई नगर सभाबाट पारित भएको हुनु पर्नेछ । बोर्ड अर्न्तगत रहने मुख्य तथा अन्य कोषहरुको विवरण, वार्षिक बजेट, कार्यक्रम तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम (रातो किताब) मा समावेश गरी प्रकाशित गर्नुपर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) अनुसार नगर सभाबाट पारित भएको रकम बोर्डले यो ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम बोर्डको निर्णयबाट परिचालन वा खर्च गर्न सक्नेछ ।
- (४) कोषमा प्रशासनिक वा चालु खर्चको लागि प्राप्त हुने अनुदान कुनै कारणबाट बचत हुन गई फिर्ता गर्नु नपर्ने अवस्थामा तुलसीपुर विकास कोषमा जम्मा गरी अभिलेख राख्नु पर्नेछ । तर पूँजीगत प्रकृतिको खर्चलाई चालु प्रकृतिको खर्चमा स्थानान्तरण गर्न सकिने छैन ।
- (५) जुनसुकै बखत हिसाव अभिलेख लिन सकिने गरी सबै भन्दा धेरै ब्याज प्राप्त हुने सूचकको आधारमा सार्वजनिक खुला प्रतिस्पर्धाको मूल्यांकनबाट छनौट भएको कुनै एक वा एक भन्दा धेरै संख्याका बैंकहरुको खातामा बोर्डको निर्णयबाट तुलसीपुर विकास कोष (मूल कोष) को सबै रकम जम्मा गरी संचालन गर्ने र अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।
- (६) ब्याज आम्दानीको बढीमा २५ प्रतिशतबाट कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन कोष स्थापना गरी कार्य सम्पादनको बस्तुगत सूचकहरुको आधारमा नियमानुसार प्रोत्साहन रकम वितरण गर्न सकिनेछ ।
- (७) कोषको लेखा प्रणाली स्थानीय तहलाई लागू हुने नेपाल सरकारको प्रचलित लेखा प्रणाली बमोजिम तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको लेखा वा आर्थिक प्रशासन शाखाले नियमानुसार राख्नुपर्नेछ ।

१५. कोष अर्न्तगत ऋण परिचालन हुने क्षेत्रहरु:

दफा १४ बमोजिमको तुलसीपुर विकास कोष (मूल कोष) मा एकमुष्ट हिसाव देखिने गरी तोकिए अनुसारको क्षेत्रगत विकासका लागि देहाय बमोजिमका क्षेत्रहरुमा कोषको रकम ऋणको रुपमा परिचालन गरिनेछ ।

- (१) बोर्डको उद्देश्य अनुरूप क्षेत्रगत लक्ष्यहरु हासिल गर्न तुलसीपुर विकास कोषलाई ऋणको रुपमा परिचालन गर्न देहाय बमोजिमका क्षेत्रहरु रहने छन :-

(क) गरीबी निवारण:

गरिबी निवारण सम्बन्धी विषयमा तोकिए बमोजिम ब्यक्तिगत तथा संस्थागत रुपमा ऋण परिचालन गर्ने प्रयोजनको लागि तोकिए अनुसार ऋण परिचालन, असुली तथा क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्नेछ ।

(ख) उच्चमशीलता विकास :

उच्चमशीलता तथा रोजगारी वृद्धि सम्बन्धी विषयमा तोकिए बमोजिम ब्यक्तिगत तथा संस्थागत रुपमा ऋण परिचालन गर्ने प्रयोजनको लागि तोकिए अनुसार ऋण परिचालन, असुली तथा क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

(ग) **महिला सशक्तिकरण:**

महिलाहरुको आय आर्जन बृद्धि सम्बन्धी विषयमा तोकिए बमोजिम व्यक्तिगत तथा संस्थागत रुपमा ऋण परिचालन गर्ने प्रयोजनको लागि तोकिए अनुसार ऋण परिचालन, असुली तथा क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्नेछ ।

(घ) **दिगो विकास साभेदारी:**

दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने सम्बन्धी विषयमा तोकिए बमोजिम व्यक्तिगत तथा संस्थागत रुपमा ऋण परिचालन गर्ने प्रयोजनको लागि तोकिए अनुसार ऋण परिचालन तथा क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्नेछ ।

(२) दफा १५ उपदफा (१) बमोजिमको क्षेत्रहरुमा बोर्डको निर्णय अनुसार आवश्यकता अनुसार तुलसीपुर विकास कोष (मुख्य कोष) बाट खर्च हुने र बोर्डको कार्यालयको खातामा दफा १५ (१) अनुसारका क्षेत्रहरुमा सहायक कोषहरुको नामको खातामा लगानी तथा असुली भएको हिसावको अभिलेख देखिने गरी मूल कोषबाट नै रकम खर्च गर्नु पर्नेछ र सोही आधारमा प्रचलित कानून बमोजिमको लेखा प्रणालीका आधारमा तुलसीपुर विकास कोष (मूल कोष) को अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

१६. **कोषको परिचालन तथा व्यवस्थापन:**

(१) बोर्ड अर्न्तगत रहने तुलसीपुर विकास कोष (मूल कोष) तोकिए बमोजिम संचालन र परिचालन गरिनेछ ।

(२) दफा १४ उपदफा (१) बमोजिम तुलसीपुर विकास कोष (मूल कोष) को रकम दफा १५ उपदफा (१) अनुसारका क्षेत्रहरुमा ऋण स्वरुप बाहेक अन्य प्रयोजनमा परिचालन गर्न पाईने छैन ।

(३) कोषबाट परिचालन भएको ऋणको सांवा, ब्याज प्राकृतिक प्रकोप, दैवी विपत्ती, संकटकाल जस्ता अवस्था वा कुनै अति संवेदनशिल अवस्थाको कारण दिवालीया वा असुल हुन नसक्ने भई मिनाहा दिनु पर्ने भएमा बोर्डको सिफारिशमा कार्यपालिकाको निर्णयबाट ऋणको मूल कोष नघट्ने गरी मिनाहा हुन सक्नेछ । मिनाहा सम्बन्धी अन्य ब्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) दफा १२ (१) बमोजिम बोर्डको कोषमा प्राप्त हुने रकम मध्ये प्रशासनिक वा चालु खर्च वापतको प्राप्त अनुदान बाहेक कोषको बैकमा रहेको बचत तथा लगानी गरिएको ऋण रकम वापत प्राप्त हुने ब्याज, जरिवाना, दस्तुर शुल्क तथा अन्य आम्दानी रकमको कुल अंकको बढीमा ७५ (पचहत्तर) प्रतिशत रकमबाट चालु (संचालन) तथा पूंजीगत खर्चमा रकम विनियोजन गरी बांकी २५ (पच्चिस) प्रतिशत रकमलाई पूनः दफा १२ (१) बमोजिमको मुख्य कोषमा जम्मा गरी मुख्य कोषलाई वार्षिक रुपमा बृद्धि गर्दै लानु पर्नेछ ।

(५) कोषको रकमलाई ऋण स्वरुप परिचालन गर्दा संगठित रुपमा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई नियमानुसार संस्थागत सुशासन अनुरूप संचालन भएका सहकारी संस्था तथा वित्तीय संस्था मार्फत तोकिए बमोजिम परिचालन गर्नु पर्नेछ ।

(६) कोषको रकम ऋण स्वरुप परिचालन गर्दा ऋण सुरक्षणका प्रयाप्त उपाएहरु नियमानुसार अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (७) कोषको रकम ऋण स्वरूप सहूलियत दरमा परिचालन गर्दा प्रचलित बजार दर भन्दा न्यूनतम दरमा नियमानुसार बोर्डले निर्णय गरी निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (८) बोर्ड अर्न्तगत आर्थिक कारोबार तथा कोषको रकम बचत (जम्मा) गर्दा “क” बर्गको बैंक मार्फत मात्र गर्नु पर्नेछ ।

१७. सामुदायिक वा सहयोगी संस्थालाई परिचालन गर्न सकिने:

बोर्डले गरीबी निवारण, उच्चमशलिता तथा रोजगारी विकास, महिला सशक्तिकरण तथा दिगो विकास सम्बन्धी एवं तोकिए बमोजिमका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नको लागि स्थानीय स्तरमा कार्यरत सामुदायिक वा सहयोगी संस्था वा समुह वा गैर सरकारी संघ, संस्थाहरुलाई सो निकायहरुको कार्यक्षेत्र, योग्यता, अनुभव र कार्यदक्षता तथा कार्यक्रम संचालन गर्न सक्ने क्षमता समेतको तोकिएका आधारमा पूर्वनिर्धारित छनौटका सूचक अनुसार मूल्यांकन गरी नियमानुसार निर्धारित सम्भौता शर्तहरुको आधारमा परिचालन गर्न सक्नेछ ।

१८. सामुदायिक संस्थालाई परिचालन गर्ने:

बोर्डबाट निर्धारित मापदण्ड पुरा गरी बोर्ड अर्न्तगत सूचीकृत भएका समुदायमा आधारित सामुदायिक संस्थाहरुलाई यस ऐन बमोजिमको उद्देश्य प्राप्तिका लागि आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्न नियमानुसार परिचालन गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद ४

बोर्डको लेखा, लेखा परिक्षण

१९. बोर्डको लेखा:

बोर्ड अर्न्तगतको आर्थिक कारोबारको लेखा प्रणाली स्थानीय तहको लागि नेपाल सरकार (महालेखा नियन्त्रक कार्यालय) ले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ । प्रचलित कानून बमोजिम कारोबारको प्रकृति अनुसार प्रोदभावी र नगदमा आधारित लेखा प्रणाली अवलम्बन गर्नु पर्नेछ । लेखा प्रणाली सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२०. खाता सञ्चालन:

- (१) सामान्यत तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले बोर्डको सदस्य सचिवलाई प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण महिनाको १५ गते भित्र प्रचलित कानून बमोजिम खाता संचालन तथा नियमानुसार खर्च गर्ने अख्तियारी प्रदान गर्नु पर्नेछ । कानून विपरित कार्य हुन नसकेको प्रमाणका आधारमा अख्तियारी फिर्ता गर्न सकिनेछ ।
- (२) उपदफा १ बमोजिम प्राप्त अख्तियारीको आधारमा बोर्डको सदस्य सचिव र तुलसीपुर उपमहानगर पालिकाको आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतबाट बोर्ड अर्न्तगतको कोषको बैंक खाता नियमानुसार संचालन हुनेछ । अन्यथा अवस्था भएमा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले खाता संचालनको लागि आर्थिक प्रशासन शाखाको अन्य लेखा अधिकृतलाई तोक्न सक्नेछ । बोर्डको सदस्य सचिव र आर्थिक प्रशासन प्रमुखले आफ्नो उत्तरदायित्वमा आफू मुनीको अधिकृत स्तरको कर्मचारीहरुलाई प्रचलित कानून बमोजिम क्रमशः खाता संचालनको अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछन् ।

- (३) उपदफा (१) बमोजिम अधिकार प्रत्यायोजन गरे पनि कोषको संचालन र खर्च हुने रकमको लागि सदस्य सचिव वा कार्यकारी प्रमुख र आर्थिक प्रशासन प्रमुखले नै पूर्ण रुपमा उत्तरदायित्व र जबाफदेहिता बहन गर्नु पर्नेछ । सदस्य सचिव वा निर्देशकले आफ्नो आर्थिक अधिकार प्रत्यायोजन गर्दा आर्थिक प्रशासन शाखाको प्रमुख भन्दा एक तह माथिको अधिकारीलाई मात्र अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
- (४) कोषको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा वित्तीय जोखिम कम गर्न कोषको लागि आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली विकास गरी लागू गर्नु पर्नेछ । वित्तीय जोखिम हुन नदिन सो प्रणाली पर्याप्त भए नभएको कुराको परीक्षण आन्तरिक लेखा परीक्षण मार्फत गर्नु पर्नेछ ।
- (५) कोषको खाता संचालन सम्बन्धमा खाता संचालकहरुले पूर्ण रुपमा उत्तरदायित्व, जबाफदेहिता बहन गर्नु पर्नेछ ।
- (६) कोषको लेखाको अभिलेख चुस्त, दुरुस्त रुपमा अद्यावधिक अवस्थामा राख्नको लागि प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत तथा बोर्डको सदस्य सचिवले आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्थापन तथा प्रबन्ध गर्नु पर्नेछ ।

२१. लेखा परिक्षण:

- (१) बोर्डको निर्णयबाट संचालन हुने आर्थिक कारोबार तथा कोष परिचालनको आन्तरिक र अन्तिम लेखा परिक्षण गर्नु पर्नेछ ।
- (२) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको आन्तरिक लेखा परिक्षण शाखाले बोर्डको आन्तरिक लेखा परीक्षण गर्नेछ । आन्तरिक लेखा परिक्षण गर्दा बोर्डको सम्पूर्ण आर्थिक कारोबार तथा लेखा व्यवस्थाको चौमासिक रुपमा लेखा परीक्षण सम्पन्न गरी कार्यकारी निर्देशक समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ । कार्यकारी निर्देशकले यस्तो प्रतिवेदनमा औल्याईएको कैफियतहरु अर्को आन्तरिक लेखा परीक्षण सम्पन्न हुनु अगावै वा आवश्यकतानुसार तुरुन्त फछ्यौट गर्नुपर्नेछ । यसरी फछ्यौट भएको जानकारी निजले चौमासिक रुपमा प्रतिवेदन सहीत बोर्ड समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) आन्तरिक लेखा परिक्षण शाखाले वार्षिक रुपमा समेत बोर्डको सम्पूर्ण आर्थिक कारोबार तथा लेखा व्यवस्थाको आन्तरिक लेखा परिक्षण गरी वार्षिक प्रतिवेदन निर्देशक समक्ष पेश गरी निर्देशक मार्फत बोर्डमा पेश गर्नु पर्नेछ । प्रतिवेदन सम्बन्धमा बोर्डबाट कुनै निर्देशन भएमा सो निर्देशन बमोजिम कारवाही गर्नु पर्नेछ ।
- (४) आन्तरिक लेखा परीक्षणको आवधिक तथा वार्षिक रुपमा तयार गरिएको प्रतिवेदन महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट अन्तिम लेखा परीक्षण गर्दा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (५) महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट कोषको अन्तिम लेखापरीक्षण गरिनेछ । अन्तिम लेखा परीक्षणको वार्षिक प्रतिवेदन निर्देशकले बोर्ड समक्ष र बोर्डले कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी पेश गर्दा बोर्डले प्रतिवेदनको विषयमा गरिएको कारवाही र फछ्यौटको विवरण तथा व्यहोरा समेत कार्यपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ । कार्यपालिकाले नगर सभामा सो वार्षिक प्रतिवेदन उपर आवश्यक कारवाही गरी पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (६) बोर्डलाई उपयुक्त लागेमा कोषको आन्तरिक लेखा परिक्षण पदाधिकारी नियुक्ती नगरी नेपाल लेखापरीक्षक संघमा दर्तावाल लेखापरीक्षकलाई नियुक्त गरी

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

स्वतन्त्ररूपमा आवधिक वा जुनसुकै बखत हिसाब किताब परीक्षण गर्न लगाउन सक्नेछ ।

- (७) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले चाहेमा जुनसुकै बखत बोर्डको आवधिक वा वार्षिक हिसाब किताब जाँचन वा जाँच्ने व्यवस्था गर्न सक्नेछ । परिच्छेद-५ कर्मचारीको व्यवस्था तथा सेवा सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था

२२. बोर्डको कर्मचारी सम्बन्धी विशेष व्यवस्था:

कानूनत विशेष अन्य व्यवस्था नभए सम्म बोर्डको नियमित, आकस्मिक तथा विकासात्मक कार्य संचालन गर्नको लागि आवश्यक पर्ने कर्मचारीको व्यवस्थापन तुलसीपुर उपमहानगरपालिका नगरकार्यपालिकाको कार्यालयले नियमित प्रक्रिया अनुसार परियोजनागत रूपमा गर्नु पर्नेछ ।

२३. बोर्ड अर्न्तगत कार्य गर्ने कर्मचारीहरुको किसिम र कर्मचारी व्यवस्थापन:

बोर्ड अर्न्तगत संगठन र व्यवस्थापन विश्लेषण गरी अन्य कानूनी व्यवस्था नभए सम्मको लागि नतिजामुखी कार्यविवरणको आधारमा देहाय बमोमिजका पदहरु रहनेछन् :

(१) निर्देशक :

बोर्डको कार्यकारी प्रमुख एवं सदस्य सचिवको रूपमा यो ऐन, प्रचलित कानून तथा बोर्ड अध्यक्ष संग गरिएको सम्झौता शर्तहरु अनुसार साविकमा पाईरहेको सेवा, सुविधा नघट्ने र नियमानुसार थप सेवा सुविधा लिन सक्ने गरी बोर्डको मुख्य कार्यकारी भूमिका निर्वाह गर्न दफा २४ (१) अनुसार योग्यता पुगेको व्यक्ति नियुक्त हुने आधारमा बोर्ड अर्न्तगत स्वीकृत स्थायी दरबन्दीको एउटा निर्देशक पद रहनेछ ।

(२) कार्यक्रम संयोजक:

बोर्ड अर्न्तगत दफा १५ (१) अनुसारका क्षेत्रहरुको योजना, कार्यक्रम संचालन (कार्यान्वयन), व्यवस्थापन तथा परिचालन गर्ने जिम्मेवार कर्मचारीको रूपमा यो ऐन, प्रचलित कानून तथा बोर्ड अध्यक्ष संग गरिएको सम्झौता शर्तहरु अनुसार साविकमा पाईरहेको सेवा, सुविधा नघट्ने र नियमानुसार थप सेवा सुविधा लिन सक्ने गरी बोर्ड अर्न्तगत एक वा बहु कार्यक्रमहरुको सम्पूर्ण संयोजनकारी भूमिका निर्वाह गर्न दफा २४ (२) अनुसार योग्यता पुगेको व्यक्ति नियुक्त हुने आधारमा बोर्ड अर्न्तगतको स्वीकृत स्थायी वा परियोजनागत दरबन्दीमा एक वा धेरै संख्यामा कार्यक्रम संयोजकको पद रहनेछ ।

(३) सामाजिक परिचालक:

बोर्ड अर्न्तगत समुह तथा सामाजिक परिचालन, ऋण लगानी तथा असुली एवं निर्धारित क्षेत्रका स्वीकृत कार्यक्रमहरु घरदैलो तथा समुदाय स्तरमा गई संचालन गर्ने जिम्मेवार कर्मचारीको रूपमा यो ऐन, प्रचलित कानून तथा निर्देशक एवं कार्यक्रम संयोजक संग गरिएको सम्झौताशर्तहरु अनुसार सेवा, सुविधा प्राप्त गर्ने गरी दफा २४ (३) अनुसारको योग्यता पुगेको व्यक्ति परियोजनागत अवधी सम्मको लागि सेवा करारको रूपमा नियुक्त हुने आधारमा बोर्ड अर्न्तगतको परियोजनागत दरबन्दीमा एक वा धेरै संख्यामा सामाजिक परिचालकको पद रहनेछ ।

(४) आर्थिक प्रशासन/लेखा प्रमुख:

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका नगरकार्यपालिकाको कार्यालय अर्न्तगत प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले लिखित रूपमा तोकेको आर्थिक प्रशासन/लेखा शाखा प्रमुख

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

वा आर्थिक प्रशासन/लेखा शाखा प्रमुखबाट प्रत्यायोजित अधिकार प्रयोग गर्ने लेखा समुहको अधिकत वा सहायक स्तरको कर्मचारीले कानूनत अन्य व्यवस्था नभए सम्मको लागि बोर्ड अर्न्तगत संचालन हुने सम्पूर्ण आर्थिक कारोबारहरूको जिम्मेवारी लिई काम गर्ने आधारमा बोर्ड अर्न्तगत स्वीकृत स्थायी दरबन्दीको एउटा आर्थिक प्रशासन/लेखा शाखा प्रमुखको पद रहनेछ ।

(५) **व्यवस्थापन सहायक:**

बोर्ड अर्न्तगत जनशक्ति व्यवस्थापन तथा प्रशासन, लेखा तथा सूचना प्रविधि क्षेत्रको सम्पूर्ण सहायक स्तरको कार्य गर्ने जिम्मेवार कर्मचारीको रूपमा यो ऐन, प्रचलित कानून तथा निर्देशक एवं कार्यक्रम संयोजक संग गरिएको सम्झौता शर्तहरू अनुसार सेवा, सुविधा प्राप्त गर्ने गरी दफा २४ (४) अनुसारको योग्यता पुगेको व्यक्ति परियोजनागत अवधी सम्मको लागि सेवा करारको रूपमा नियुक्त हुने आधारमा बोर्ड अर्न्तगतको परियोजनागत दरबन्दीमा एक वटा व्यवस्थापन सहायकको पद रहनेछ ।

(६) **कार्यालय सहयोगी:**

बोर्ड अर्न्तगत कार्यालय सरसफाई, पत्राचार तथा कार्यालयमा सहयोगी प्रकृतिका सम्पूर्ण सहयोगी स्तरका कार्यहरू गर्ने जिम्मेवार कर्मचारीको रूपमा यो ऐन, प्रचलित कानून तथा निर्देशक एवं कार्यक्रम संयोजक संग गरिएको सम्झौता शर्तहरू अनुसार सेवा, सुविधा प्राप्त गर्ने गरी दफा २४ (५) अनुसारको योग्यता पुगेको व्यक्ति परियोजनागत अवधी सम्मको लागि सेवा करारको रूपमा नियुक्त हुने आधारमा बोर्ड अर्न्तगतको परियोजनागत दरबन्दीमा एक वटा कार्यालय सहयोगीको पद रहनेछ ।

(७) बोर्ड अर्न्तगत आंशिक वा पूर्ण समयको लागि सेवा करारको रूपमा कर्मचारीहरू छनौट गर्दा अन्य योग्यताको अलावा पारिश्रमीकमा समेत घटाघट प्रतिस्पर्धा गराउने मूल्यांकन मापदण्ड लागु गरी छनौट गर्न सकिनेछ ।

(८) कार्यबोभ र परियोजनाको आवश्यकताको आधारमा कर्मचारी अपुग वा विषय विशेषज्ञताको आवश्यकता भएमा नियमानुसार परामर्श सेवाको रूपमा अल्प अवधिको लागि नियुक्त गर्न सकिने छ । तर, यस्तो सेवा लिन बोर्डको पूर्व स्वीकृती आवश्यक हुनेछ ।

(९) कार्यबोभका हिसावले दफा १५ (१) अनुसारको एक भन्दा बढी क्षेत्रहरूमा कुनै एक जना संयोजकलाई कार्य जिम्मेवारी प्रदान गर्न सकिनेछ ।

(१०) मितव्ययीता अपनाउन अन्य क्षेत्रमा पनि एक व्यक्ति बहु जिम्मेवारीको प्रणाली अवलम्बन गरी कर्मचारी परिचालन गर्न सकिनेछ ।

(११) उपमहानगरपालिकाको कार्यालयबाट बोर्ड अर्न्तगतको काममा काजमा खटिएका कर्मचारीहरूलाई पूर्ववत रूपमा खाईपाई आएको सेवा, सुविधा नघट्ने गरी बोर्डको आर्थिक अवस्था अनुसार कार्यपालिकाबाट स्वीकृत कार्यविधि अनुसार थप सेवा, सुविधा बोर्डको आम्दानी वा उपमहानगरपालिकाबाट तोकिए बमोजिम प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

२४. **कर्मचारीहरूको लागि आवश्यक योग्यता:**

(१) तुलसीपुर उपमहानगरपालिका नगरकार्यपालिकाको कार्यालयमा प्रशासन वा राजश्व वा वित्त वा सामाजिक विकास सेवा/समुहमा शाखा अधिकृत वा अधिकृत छैठौ

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- तह/स्तर भन्दा माथीको पदमा स्थायी रूपमा कार्यरत कर्मचारीहरु मध्ये कार्यालयबाट तयार भएको सूची विवरण मध्येबाट नगर प्रमुखको सिफारिस तथा प्रस्तावमा समायवधी तोकिएको सरुवा/काजमा न्युक्त भई काम गर्ने गरी कार्यपालिकाबाट भएको निर्णय नै निर्देशकको लागि आवश्यक योग्यता हुनेछ । तर, कार्यालयको तर्फबाट निर्देशक पदमा काजमा पठाउन तोकिए बमोजिमको योग्यता पुगेको कर्मचारीहरुको सूची तयार हुन नसक्ने लिखित कारण नगर प्रमुख समक्ष पेश भई नगर प्रमुखको प्रस्ताव र कार्यपालिकाबाट निर्णय भएको अवस्थामा निर्देशक पदको लागि परियोजनागत/वार्षिक समयावधीमा नविकरण हुन सक्ने आधारमा सेवा करार गरी सेवा लिनु पर्ने अवस्थामा व्यवस्थापन वा सार्वजनिक प्रशासन वा अर्थशास्त्र वा ग्रामिण अर्थशास्त्र वा मानविकि वा कानून विषयमा स्नातक उपाधी हासिल गरी सार्वजनिक संगठित क्षेत्रमा निर्देशक वा अधिकृत स्तरमा न्युनतम ५ (पांच) वर्ष अनुभव हासिल गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (२) कार्यक्रम संयोजक पदको लागि सेवा करार गर्नु पर्ने अवस्थामा व्यवस्थापन वा सार्वजनिक प्रशासन वा अर्थशास्त्र वा ग्रामिण अर्थशास्त्र वा शिक्षा प्रशासन वा मानविकी विषयमा स्नातक उपाधी हासिल गरी सार्वजनिक संगठित क्षेत्रमा अधिकृत स्तर भए ४ (तीन) वर्ष र सहायक स्तर भएमा न्युनतम ७ (सात) वर्ष अनुभव हासिल गरेको हुनु पर्नेछ । तर, तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा अधिकृत स्तर छैँठौँ पदमा स्थायी रूपमा कार्यरत कर्मचारीलाई काजमा खटाउनु पर्दा सोही पदको योग्यता नै मान्य हुनेछ ।
- (३) सामाजिक परिचालक पदको लागि सेवा करार गर्नु पर्ने अवस्थामा व्यवस्थापन वा सार्वजनिक प्रशासन वा अर्थशास्त्र वा ग्रामिण अर्थशास्त्र वा मानविकि वा समाजशास्त्र विषयमा प्रविणता प्रमाणपत्र तह उपाधी हासिल गरी सार्वजनिक संगठित क्षेत्रमा सामाजिक परिचालक वा सहायक स्तरमा न्युनतम ४ (चार) वर्ष अनुभव हासिल गरेको वा एस.एल.सी. पास गरेको हकमा ७ (सात) वर्ष अनुभव हासिल गरेको हुनु पर्नेछ । तर, तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा सहायक स्तरको पदमा स्थायी रूपमा कार्यरत कर्मचारीलाई काजमा खटाउनु पर्दा सोही पदको योग्यता नै मान्य हुनेछ ।
- (४) व्यवस्थापन सहायक पदको लागि सेवा करार गर्नु पर्ने अवस्थामा व्यवस्थापन वा सार्वजनिक प्रशासन वा अर्थशास्त्र वा ग्रामिण अर्थशास्त्र वा मानविकी वा कानून विषयमा प्रविणता प्रमाणपत्र तह उपाधी हासिल गरी कम्प्युटर विषयमा डिप्लोमा तालिम प्राप्त गरी सार्वजनिक संगठित क्षेत्रमा व्यवस्थापन वा कम्प्युटर वा प्रशासन सहायक स्तरमा न्युनतम २ (दुई) वर्ष अनुभव हासिल गरेको हुनु पर्नेछ । तर, तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा सहायक स्तरको पदमा स्थायी रूपमा कार्यरत कर्मचारीलाई काजमा खटाउनु पर्दा सोही पदको योग्यता नै मान्य हुनेछ ।
- (५) कार्यालय सहयोगी पदको लागि सेवा करार गर्नु पर्ने अवस्थामा आठ कक्षा उत्तीर्ण गरी कार्यालय सरसफाई, पत्रचार तथा कार्यालयमा सहयोगी प्रकृतिका कार्यमा अनुभव प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ । तर, तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा सहयोगी पदमा स्थायी रूपमा कार्यरत कर्मचारीलाई काजमा खटाउनु पर्दा सोही पदको योग्यता नै मान्य हुनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

२५. कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धमा विशेष व्यवस्था:

बोर्डको कार्य संचालन तथा व्यवस्थापनको लागि कानूनत् अन्य व्यवस्था भएकोमा बाहेक कार्यालयबाट पेश भएको विषयमा नगर प्रमुख स्तरिय निर्णयका आधारमा कर्मचारी परिचालन तथा व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

२६. कर्मचारीहरूको सेवा, सुविधा:

- (१) कार्य सम्पादन करार सम्भौतामा उल्लेखित शर्तहरूको आधारमा बढीमा परियोजना सिमा अवधी तोकेर काजमा खटिने वा नियुक्त हुनेछन् र पूनः खटिन वा नियुक्त हुन सक्नेछन् । तर स्थायी रूपमा खटिने वा नियुक्त हुन सक्ने छैनन् ।
- (२) कर्मचारीहरूसंग कार्य सम्पादनमा आधारित करार सम्भौता गर्दा करार सम्भौताको शर्तहरूमा उल्लेख गरी लचिलो समय (भिहण्ड ट्कभ) अवधारणा अनुसार प्रति घण्टा, प्रति दिनको समय आधारमा समेत सेवा, सुविधा प्रदान गर्न सकिने रूपमा नियुक्त गर्नु पर्नेछ ।
- (३) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाबाट काजमा खटिएका तर तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाबाट तलब सुविधा लिईरहेका कर्मचारीहरू तथा सेवा परामर्शमा कार्यरत कर्मचारीहरूको हकमा सेवा सुविधा निर्धारण गर्दा आधारभूत तलबमान समयका आधारमा र आधारभूत भन्दा अतिरिक्त मौद्रीक सुविधा ऋण लगानी र असुलीमा क्रमश २५ प्रतिशत र ७५ प्रतिशतको अनुपातमा अंक भार दिईएको सूचकमा आधारित गराई ऋण लगानी बापत प्राप्त हुने ब्याज आम्दानीबाट कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन कोष स्थापना गरी सो कोष वितरण सम्बन्धी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत कार्यविधि अनुसार उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (४) कर्मचारीहरूलाई उपलब्ध गराईने तलब लगायत मौद्रीक सुविधाहरू ऐनको दफा १४ अन्तर्गतको सिमा भित्र रहि उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (५) कर्मचारीहरूको लागि उपलब्ध गराईने पारिश्रमीक, सेवा शर्त, सेवा सुविधा करार सम्भौताको शर्तहरूमा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ । यस अलावा सेवा सुविधा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (६) कर्मचारीहरूले कोषलाई हानि नोक्सानी हुने कुनै कामकारवाही गरेमा वा भ्रष्टाचारको अभियोग प्रमाणित भएमा वा बोर्ड तथा संचालक समिति वा पदसोपान अनुसार उल्लेखित तथा तोकिएको नीति, निर्णय तथा निर्देशन विपरीत काम गरेमा संचालक समितिले तोकिएको प्रक्रिया अपनाई निजलाई सो पदबाट हटाउन सक्नेछ । पदबाट हटाउनु अगाडी सफाई पेश गर्ने मनासिव माफिकको मौका प्रदान गर्नु पर्नेछ । पदबाट हटेको कर्मचारीले बोर्ड समक्ष उजुरी गर्न सक्नेछ र बोर्डको निर्णय अन्तिम हुनेछ तर प्रचलित कानून बमोजिम पिडित पक्षले कानूनी उपचार लिन सकिनेछ ।
- (७) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा स्थायी रूपमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई बोर्ड अन्तर्गत काजमा खटाउदा उनीहरूको तलब सुविधा प्रचलित कानूनी व्यवस्था अनुसार पूर्ववत खाईपाई आए सरह हुनेछ तर बोर्डको निर्णय अनुसार उक्त कर्मचारीहरूलाई विशेष सुविधा प्रदान गर्न सकिनेछ ।

२७. निर्देशकको काम, कर्तव्य र अधिकार:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (क) बोर्डको कार्यकारी कार्यहरूको प्रमुख भूमिका निर्वाह गर्ने आधारमा निर्देशकको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :-
- (१) बोर्डको निर्णय कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
  - (२) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको स्वीकृत नीति, कानून अन्तर्गत रहि बोर्डको अल्पकालीन, मध्यकालिन तथा दिर्घकालीन योजना, वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी स्वीकृतिको लागि बोर्ड समक्ष पेश गर्ने ।
  - (३) बोर्डबाट स्वीकृत योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने, गराउने।
  - (४) बोर्डको नियमित, आकस्मिक तथा विकासात्मक कार्यहरू एवं सहूलियतपूर्ण ऋण परिचालन र असुली सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको निरीक्षण, सुपरिवेक्षण गरी बोर्डको उद्देश्य प्राप्त गर्न आवश्यक कार्य गर्ने र वार्षिक तथा आवधिक प्रगति विवरण एवं प्रतिवेदन बोर्ड समक्ष पेश गर्ने ।
  - (५) बोर्डको निमित्त आवश्यक रकम जुटाउन आन्तरिक तथा वाह्य स्रोतको खोजी गर्ने ।
  - (६) नियमानुसार गर्नु पर्ने तोकिएका अन्य कार्यहरू गर्ने । (ख) उपदफा (१) मा उल्लेख भए देखि बाहेक निर्देशकको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२८. कर्मचारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार :

बोर्डको नीतिगत व्यवस्था, बोर्ड तथा संचालक समितिको निर्णय अनुसार भएका निर्देशन तथा प्रचलित कानूनको अधिनमा रहि बोर्ड अन्तर्गतका सम्पूर्ण नियमित, विकासात्मक र आकस्मिक प्रकृतिका कार्यहरूको कार्यान्वयन तथा कार्य सम्पादन गर्ने आधारमा भएको करार शर्त तथा तोकिए बमोजिम कर्मचारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार हुनेछ ।

परिच्छेद ६ विविध

२९. काम कारवाही वदर नहुने:

- (१) यो ऐन बमोजिम बोर्ड तथा समितिको गठनमा कुनै त्रुटि भई वा कुनै सदस्यको स्थान रिक्त भई समितिमा कुनै कामकारवाही भएको भएता पनि सोही कारणले मात्र त्यस्तो कामकारवाही वदर हुने छैन ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएका समितिको काम, कर्तव्य, अधिकार, कार्यक्षेत्रगत शर्त तथा कार्यावधि समितिले तोके बमोजिम समेत हुनेछ ।

३०. सहभागी हुन नपाउने:

सदस्य, निर्देशक तथा कुनै कर्मचारीले आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भएको कुनै विषय बस्तुसँग सम्बन्धित बोर्डको कुनै निर्णय प्रक्रिया साथै गैर कानूनी कार्यमा सहभागी हुन पाउने छैनन् ।

३१. शपथ ग्रहण:

सदस्य, निर्देशक तथा कर्मचारीले आफ्नो पदीय दायित्व सम्हाल्नु अगावै गोपनीयता र इमान्दारिताको नियमानुसार शपथ ग्रहण गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

३२. वार्षिक प्रतिवेदन:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (१) निर्देशकले बोर्डको कामकारवाहीको वार्षिक प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले ३ (तीन) महिना भित्र बोर्ड समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ र बोर्डले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा अन्य कुराको अतिरिक्त बोर्डले वर्ष भरि सञ्चालन गरेको कार्यक्रम, कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा हुन गएको लागत, बोर्ड सञ्चालन खर्च तथा कार्यक्रमबाट भएको उपलब्धि र भविष्यमा गर्नु पर्ने सुधार समेतका कुराहरु समावेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) निर्देशकले बोर्डको स्वीकृति लिई उपदफा (२) मा उल्लेख भए बमोजिमको बोर्डको वार्षिक प्रतिवेदन प्रत्येक वर्ष सार्वजनिक रुपमा प्रकाशन गर्नेछ ।

३३. बैठक भत्ता:

बोर्ड (समिति) सदस्य (पदाधिकारी) हरूले बैठकमा भाग लिए वापत दफा १४ (४) को परिधि भित्र रहि प्रति महिना बढीमा २ (दुई) वटा बैठकको दरले बोर्डको आर्थिक अवस्थालाई विश्लेषण गरी बोर्डको निर्णय अनुसार बैठक भत्ता प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

३४. आदेश वा निर्देशन दिन सक्ने:

बोर्डले गरेको कामकारवाहीको आवश्यक जाँचबुझ गरी वा आवश्यक ठानेका बखत कोषको उद्देश्य अनुरूप कार्य गर्नको लागि बोर्डलाई आवश्यक आदेश वा निर्देशन दिन सक्नेछ । त्यसरी कार्यपालिकाले दिएको आदेश वा निर्देशनको पालना गर्नु बोर्डको कर्तव्य हुनेछ ।

३५. कार्यक्रमको समन्वय तथा अनुगमन:

यस ऐन बमोजिम सञ्चालन भएका विकास तथा गरीबी निवारण सम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन बोर्ड आफैले वा कार्यपालिकाले तोकेका व्यक्तिबाट गर्न, गराउन सक्नेछ ।

३६. अधिकार प्रत्यायोजन:

- (१) समितिले यस ऐन बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकारमध्ये केही अधिकार आवश्यकता अनुसार कुनै सदस्य, दफा (१२) बमोजिम गठित उपसमिति वा निर्देशकलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
- (२) अध्यक्षले यस ऐन बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकार मध्ये केही अधिकार आवश्यकता अनुसार उपाध्यक्षलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
- (३) निर्देशकले यस ऐन बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकार मध्ये केही अधिकार आवश्यकता अनुसार बोर्डको कुनै अधिकृत कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

३७. सम्पत्ति तथा दायित्व सार्ने:

बोर्ड विघटन भएमा बोर्डको जिम्मामा रहेका सम्पूर्ण चल अचल सम्पत्ति तथा दायित्व तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा सार्नेछ ।

३८. नियम, कार्यविधि तथा निर्देशिका बनाउन सक्ने:

- (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयनको लागि बोर्डले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ र त्यस्तो नियम कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएपछि लागू हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम बनेको नियमको अधीनमा रही बोर्डले आफ्नो कामकारवाही सुचारु रूपले सञ्चालन गर्न गराउन आवश्यक विनियम, कार्यविधि र निर्देशिका बनाउन सक्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

३९. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार:

यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले सो बाधा अड्काउ फुकाउनको लागि स्थानीय राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी आवश्यक आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कृषि व्यवसाय
प्रवर्द्धन ऐन, २०७५

नगरसभाबाट पारित मिति: २०७५/१२/२७

२०७५ को ऐन नं ९

प्रस्तावना:

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाक्षेत्र भित्रको कृषिको व्यवसायीकरण गर्न, कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन एवं व्यवस्थापन गर्न, कृषक एवम् कृषि व्यवसायीबीच आपसी सम्बन्ध सुदृढ गर्न तथा कृषि करारको माध्यमबाट उत्पादन बढाउन र बजारीकरणद्वारा व्यावसायिक रुपमासमग्र कृषि विकासका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरसभाले नेपालको संविधानको धारा २२६ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम यो ऐन बनाएकोछ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस ऐनको नाम “तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७५” रहेको छ ।
- (२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा :

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

- (क) “नगरप्रमुख” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगर प्रमुख सम्झनुपर्छ ।
- (ख) “उत्पादक” भन्नाले कृषि वस्तु उत्पादन गर्ने कृषक वा कम्पनी वा कृषि फार्म वा सहकारी उत्पादक सम्झनु पर्छ ।
- (ग) “एजेन्ट” भन्नाले कृषि उद्यमी, व्यवसायी, कृषि बजार वा कृषिजन्य वस्तुहरूको कारोबार गर्ने दर्तावाला व्यक्ति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले संगठित संस्थाको प्रतिनिधिलाई समेत जनाउँछ ।
- (घ) “कार्यपालिका” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगर कार्यपालिका सम्झनुपर्छ ।
- (ङ) “कोष” भन्नाले यस ऐनको दफा १० बमोजिम स्थापित कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषलाई सम्झनु पर्छ ।
- (च) “कृषक” भन्नाले यस ऐनको प्रयोजनका लागि कसैको जग्गा करारमा लिई वा आफ्नै जग्गामा व्यावसायिक कृषि खेती गर्ने कृषक, कृषक समूह, कृषि व्यवसायी, कृषि फर्म र कृषि सहकारी समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (छ) “कृषि” भन्नाले अनुसूची (१) मा उल्लेख भए बमोजिमका विषयसँग सम्बन्धित कृषिलाई सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले व्यावसायिक कृषिलाई समेत जनाउँछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ज) “कृषि फार्म” भन्नाले व्यवसायिक प्रयोजनको लागि अनुसूची (१) बमोजिमका बाली उत्पादनका लागि सञ्चालन गरिएको कृषि फार्म सम्झनु पर्छ । (झ) “कृषि बजार” भन्नाले कृषि उपजको ग्रेडिङ, प्रशोधन, प्याकेजिङ, ढुवानी, भण्डारण, वितरण तथा कृषि उपजको बिक्री वितरण गर्ने कृषि बजार सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “कृषि वस्तु” भन्नाले कृषकले कुनै बोट विरुवा वा जीवजन्तुबाट उत्पादन गरेको उपभोग्य कृषि वस्तु सम्झनु पर्छ ।
- (ट) “कृषि व्यवसाय” भन्नाले देहायको व्यवसाय सम्झनु पर्छ :-
- (१) व्यावसायिक उद्देश्यले गरिने कृषि बाली वा वस्तुको उत्पादन,
  - (२) कृषिजन्य वस्तुको प्रशोधन,
  - (३) कृषि उपजको व्यापार,
  - (४) कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने रासायनिक वा प्राङ्गारिक मलको उत्पादन, भण्डारण तथा वितरण,
  - (५) कृषि उत्पादनको लागि प्रयोग हुने विउ, वेर्ना, नश्ल र भुराको उत्पादन, परामर्श सेवा, भण्डारण तथा वितरण,
  - (६) कृषिमा प्रयोग हुने औषधि एवम् विषादीको उत्पादन, परामर्श, भण्डारण तथा बिक्री व्यवसाय ।
- (ठ) “खुद्रा बजार” भन्नाले कुनै विक्रेताले उपभोक्तालाई बिक्री गर्ने खुद्रा बजारलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “उपमहानगरपालिका” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाका सम्झनु पर्छ ।
- (ढ) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन बमोजिम बनेको नियमावलीम, कार्यविधि तथा निर्देशिकामा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
- (ण) “थोक बजार” भन्नाले कुनै उत्पादक वा विक्रेताले अर्को विक्रेतालाई कृषि वस्तु बिक्री वितरण गर्ने थोक बजारलाई सम्झनु पर्छ ।
- (त) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्झनुपर्छ ।
- (थ) “विक्रेता” भन्नाले कृषि वस्तुहरू बिक्री गर्ने व्यापारी, कृषक, कृषक समूह, कृषि फार्म, सहकारी संस्था, कम्पनी वा एजेन्ट विक्रेता समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (द) “मन्त्रालय” भन्नाले संघ तथा प्रदेशको कृषि क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ध) “व्यवसायिक कृषि करार” भन्नाले व्यवसायिक कृषि खेती वा कृषि फार्मको सञ्चालन, कृषि वस्तुको व्यावसायिक उत्पादन, खरिद, बिक्री, सञ्चय र बजारीकरण गर्न वा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न दुई वा सो भन्दा बढी पक्षहरू बीच भएको सम्झौता वा व्यवसायिक कृषि करारलाई सम्झनु पर्दछ । यस शब्दले व्यवसायिक कृषि प्रयोजनको लागि व्यक्तिगत वा संस्थागत रूपमा लिजमा लिन दिन वा कृषि जन्य उद्योगको लागि कृषि वस्तु वा बालीको उत्पादन वा आपूर्ति गर्न दुई वा दुईभन्दा बढी पक्षहरू बीच क्षेत्रफल, परिमाण, मूल्य र गुणस्तरको आधारमा भएको करारलाई समेत जनाउँछ ।
- (न) “वडा” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वडा सम्झनुपर्छ ।
- (प) “समिति” भन्नाले यस ऐनको दफा ५ बमोजिम गठन भएको कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्छ ।
- (फ) “सभा” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाका नगरसभालाई सम्झनुपर्छ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ब) “संकलन केन्द्र” भन्नाले कृषकहरुले दोस्रो बजारमा विक्री गर्ने उद्देश्यले कृषि उपज संकलन गरेर विक्रेतालाई विक्री गर्नेसंकलन केन्द्रलाई सम्झनु पर्छ ।
- (भ) “हाट-बजार” भन्नाले कृषि उपज लगायत अन्य स्थानीय उत्पादन विक्री गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तहबाट स्वीकृत लिई संचालन भएको हाट बजारलाई सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद २

कृषि बजारसम्बन्धी व्यवस्था

३. कृषि बजारको स्थापना:

- (१) उपमहानगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्रको कुनै पनि स्थानमा तोकिए बमोजिम कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।
- (२) कृषि सम्बन्धी सहकारी वा कृषि सम्बन्धी व्यवसायिक संस्थाले तोकिए बमोजिम उपमहानगरपालिकाको अनुमति लिई कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

४. कृषि बजारको वर्गीकरण :

- (१) यस ऐनको दफा ३ बमोजिम स्थापना हुने कृषि बजारको वर्गीकरणदेहाय बमोजिमको हुनेछ :
- (क) थोक बजार,
(ख) खुद्रा बजार,
(ग) हाट-बजार,
(घ) संकलन केन्द्र ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको बजार सञ्चालनवापत लाग्ने शुल्क नगर सभाले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- (३) बजार सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

५. कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति:

- (१) यस ऐनको दफा (३) बमोजिम स्थापना भएको कृषि बजारको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि कृषि बजार तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
- (२) कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ३

कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था

६. स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति:

- (१) कृषि क्षेत्रको समग्र विकास तथा प्रवर्द्धन लगायतका कार्य गर्न तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा एक स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति रहनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरु रहने छन् :
- (क) नगर प्रमुख वा नगर उपप्रमुख – अध्यक्ष
(ख) कृषि क्षेत्र हेर्ने कार्यपालिकाको सदस्य – सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत – सदस्य
(घ) उपमहानगरपालिकास्तरीय खाद्य सुरक्षा समितिको संयोजक वा प्रमुख – सदस्य
(ङ) समितिले मनोनयन गरेको विज्ञ सदस्य एक जना – सदस्य

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (च) समितिले मनोनयन गरेको व्यवसायिक किसान मध्ये एक जना – सदस्य
(छ) उपमहानगरपालिकाको कृषि महाशाखा/शाखा प्रमुख – सदस्य सचिव
- (३) समितिले सम्बन्धित क्षेत्रको विशेषज्ञ तथा अन्य व्यक्तिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (४) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (५) समितिले यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार विभिन्न उप-समितिको गठन गर्न सक्नेछ ।
- (६) समितिको सचिवालय उपमहानगरपालिकाको कृषि क्षेत्र हेर्ने शाखा वा महाशाखामा रहनेछ।

७. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

यस ऐनमा अन्यत्र व्यवस्था भएदेखि बाहेक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) स्थानीय स्तरमा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक नीति, कानून, योजना तथा कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने,
- (ख) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न संघीय तथा प्रादेशिक निकायसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- (ग) कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्ने,
- (घ) कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- (ङ) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने सीप, प्रविधि तथा अन्य आवश्यक विषयको उचित व्यवस्था गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरू गर्ने,
- (च) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको सञ्चालन गर्ने,
- (छ) तोकिए बमोजिमको अन्य आवश्यक कार्य गर्ने ।

८. कृषि व्यवसायलाई सुविधा दिने:-

- (१) उपमहानगरपालिकाको कृषि व्यवसायका लागि नगर सभाद्वारा देहाय बमोजिम छुट तथा सुविधा दिन सक्नेछ :-
- (क) स्थानीय कर निकासी शुल्क
- (ख) कृषि व्यवसायप्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रविधि प्रयोग र विस्तारमा अनुदान जस्तै ढुवानी साधन, यान्त्रिक उपकरण आदि ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम दिइने छुट तथा सुविधाहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम दिइने सुविधाको अतिरिक्त अन्य सुविधा समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

९. कृषि ऋण:

- (१) कुनै पनि बैंक वा वित्तीय संस्थाले सो संस्थाको नियम बमोजिम कृषि ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (२) प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस ऐन बमोजिमको व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धी सम्झौतालाई धितोको रूपमा स्वीकार गरी कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (१) बमोजिमको ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम उपलब्ध गराउने ऋणलाई सरकारको अति प्राथमिकता क्षेत्रमा कर्जा लगानी गरेको सरह मानी सो वापत उक्त बैंक वा वित्तीय संस्थाले पाउने सुविधा समेत पाउन सक्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (४) कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (२) बमोजिम गरेको लगानी उठ्न नसक्ने भई अपलेखन गर्नु पर्ने भएमा सो अपलेखन गरेको वर्षको खुद करयोग्य आयबाट सो अङ्क बराबरको रकम घटाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद ४

कोषको स्थापना तथा सञ्चालन

१०. कोषको स्थापना :

- (१) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नकालागि एक छुट्टै कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको स्थापना गरिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहनेछन् :-
- (क) संघीय तथा प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त रकम,
- (ख) उपमहानगरपालिकाबाट प्राप्त रकम,
- (ग) नेपाल सरकारबाट विदेशी सरकार, अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थासँग सम्झौता गरी स्थानीय तहमा विनियोजित रकम वापत प्राप्त रकम
- (घ) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।
- (३) उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमको रकम प्राप्त गर्नु अघि संघीय अर्थ मन्त्रालयको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (४) कोषमा रहेको रकम आर्थिक वर्षको अन्तमा बचत भएको अवस्थामा अर्को वर्ष समेत निरन्तर रूपमा कोषमा रहिरहनेछ ।

११. कोषको सञ्चालन :

- (१) उपमहानगरपालिकाको नीति, कानून तथा निर्देशन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्नका लागि कोषको रकम खर्च गरिनेछ ।
- (२) उल्लेख भए देखि बाहेकको अवस्थामा तोकिए बमोजिम कोषको व्यवस्थापन तथा संचालन हुनेछ ।
- (३) कोषको सचिवालय उपमहानगरपालिका अन्तर्गतको कृषि महाशाखा/शाखामा रहनेछ ।

१२. कोषको सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था:

- (१) समितिको तर्फबाट गरिने सम्पूर्ण खर्च दफा १० बमोजिमको कोषबाट तोकिए बमोजिम व्यहोरिनेछ ।
- (२) समितिको कोषमा रहेको रकम समितिले प्रचलित कानून बमोजिम कुनै बैंकमा खाता खोली जम्मा गर्नेछ ।
- (३) समितिको कोषको सञ्चालन समितिको सदस्य-सचिव र लेखा प्रमुख वा लेखा प्रमुखले तोकिएको लेखा सम्बन्धी कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।
- (४) कोषको संचालन, कार्यान्वयन, अभिलेख तथा लेखा परिक्षण प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (५) कोषको सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१३. लेखा र लेखापरीक्षण :

- (१) कोषको आय व्ययको लेखा प्रचलित कानून बमोजिम राख्नु पर्नेछ ।
- (२) कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद ५

२४

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

व्यवसायिक कृषि करार (लिज)

१४. व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिने :

- (१) यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी पक्ष बीच व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम करार गर्दा प्रचलित नेपाल कानूनको अधिनमा रही पक्षहरूको आपसी सहमतिमा विद्युतीय प्रणालीको माध्यमबाट समेत गर्न सकिनेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको करार गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१५. जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सकिने:

कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले कृषि व्यवसाय गर्ने प्रयोजनका लागि व्यक्ति, कृषि फार्म वा व्यवसायी, कृषक समूह वा त्यस्ता कृषक समूह मिलेर बनेको समिति, सहकारीलाई जग्गा तथा भौतिक सम्पत्तिकरार गरी उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

१६. जग्गा तथा भौतिक साधन माग गर्न सक्ने:

- (१) कुनै कृषक वा कृषिव्यवसायीले व्यावसायिक रूपमा कृषि सम्बन्धी कार्य गर्नको लागि प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी करार बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन प्राप्त गर्न दफा १५ बमोजिमका व्यक्ति वा निकायसँग माग गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन माग भई आएमा निश्चित अवधि तोकिएको प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित निकायले करारमा जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (३) जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउने सम्बन्धी प्रक्रिया तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (४) खेती नगरी लगातार २ वर्षसम्म बाँझो रहेको कृषियोग्य जमिन नेपाल सरकारले तोकिए बमोजिम कृषि प्रयोजनका लागि प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।

१७. स्वामित्व हस्तान्तरण नहुने:

यस ऐनको दफा १५ बमोजिम कुनै जग्गा वा भौतिक साधन उपलब्ध गराएको अवस्थामा करार गरेको वा लिजमा लिएको कारणले मात्र जग्गा वा भौतिक साधनमा करारका पक्षको स्वामित्व हस्तान्तरण हुने छैन ।

१८. पुनः करार गर्न नहुने :

यस ऐन बमोजिम करार गर्ने पक्षले दोश्रो पक्षको सहमती नलिइ सोही विषयमा तेश्रो पक्षसँग पुनः करार गर्न पाउने छैन ।

१९. व्यवसायिक कृषि करारका विषयवस्तुहरू :

- (१) यस ऐन बमोजिम कृषि करार गर्दा करारको प्रकृति र अवस्था अनुरूप अनुसूची- २ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।
- (२) यस ऐनको प्रतिकूल नहुने गरी पक्षहरूको सहमतिमा उपदफा (१) मा उल्लेखित विषय बाहेकका अन्य उपयुक्त विषयवस्तुहरू समेत व्यवसायिक कृषि करारमा समावेश गर्न सकिनेछ ।

२०. व्यवसायिक कृषि करारका पक्षहरूको दायित्व :

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (१) यस ऐनको दफा १५ वा १६ बमोजिम कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न लिएको जग्गा तथा भौतिक साधनमा पक्षहरूको दायित्व यस ऐनमा उल्लेख भएको अतिरिक्त अन्य दायित्व करारमा तोकिए बमोजिम हुनेछ।
- (२) कृषि वस्तुको परिमाण वा क्षेत्र तोकिएको गरिने व्यवसायमा पक्षहरूको दायित्व पक्षहरू बीच करार भएकोमा यस ऐनमा उल्लेख भएको अतिरिक्त अन्य कुराहरू करारमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ।
- (३) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरूले कृषि करार प्रयोजनको लागि कृषि उत्पादन सामग्री, प्रविधि र ऋण वा अन्य सहायता आफै वा वित्तीय संस्थाहरू माफत तोकिएका शर्तहरूको आधारमा उपलब्ध गराउने गरी आ-आफ्नो दायित्व निर्धारण गर्न सक्नेछन्।
- (४) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरूले प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी गर्नु पर्नेछ।

२१. करार पूरा गर्नु पर्ने समय र तरिका:

- (१) करारमा करार पूरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख भएकोमा उल्लिखित समयभित्र र उल्लिखित तरिका बमोजिम करार पूरा गर्नु पर्नेछ।
- (२) करार बमोजिमको काम गर्न करारमा कुनै समय वा तरिका तोकिएको रहनेछ तर सो काम कुनै खास समयमा वा कुनै खास तरिकाले मात्र गर्न सकिने रहेछ भने सोही समयमा सोही तरिका बमोजिम गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ।
- (३) उपदफा (२) मा लेखिएको अवस्थामा बाहेक करारमा करार पूरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख नभएमा उचित समयभित्र उपयुक्त तरिका अपनाई पूरा गर्नु पर्नेछ।

२२. करार पूरा गर्ने स्थान:

- (१) करार बमोजिम काम पूरा गर्न कुनै निश्चित स्थान तोकिएको रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा पूरा गर्नु पर्नेछ।
- (२) करार बमोजिम कुनै एक पक्षले अर्को पक्षलाई कुनै मालसामान दिने वा बुझाउने स्थान करारमा तोकिएको रहेछ भने सोही स्थानमा नै दिनु वा बुझाउनु पर्नेछ।
- (३) करार बमोजिम काम गर्ने निश्चित स्थान नतोकिएको तर सो काम कुनै खास स्थानमा मात्र गर्न सकिने वा चलन व्यवहार वा सो कामको प्रकृति अनुसार कुनै खास स्थानमा मात्र गर्नु पर्ने किसिमको रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ।
- (४) उपदफा (२) र (३) मा लेखिए देखि बाहेक अन्य अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्ने स्थान करारमा उल्लेख भएको रहेनछ भने करार बमोजिम काम गर्ने पक्षले अर्को पक्षलाई मनासिब माफिकको स्थान तोकिदिन सूचना गर्नु पर्नेछ र अर्को पक्षले पनि सो काम गर्न मनासिब माफिकको स्थान तोकिदिनु पर्नेछ।

२३. करार पूरा गर्नु नपर्ने अवस्था:

देहायका अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्न आवश्यक पर्ने छैन।

- (क) करारको एक पक्षले अर्को पक्षलाई करार बमोजिमको दायित्व पूरा गर्नु नपर्ने गरी छुट दिएमा,
- (ख) बदर गराउन सकिने करार बदर गराउन पाउने पक्षले बदर गराएमा,
- (ग) अर्को पक्षले करार उल्लंघन गरेको कारणबाट करारको परिपालना हुने नसक्ने भएमा,
- (घ) यस ऐनको कुनै व्यवस्था बमोजिम करार बमोजिमको काम गर्नु नपर्ने भएमा,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ड) करार गर्दाको परिस्थितीमा आधारभूत रूपमा परिवर्तन भै करारको परिपालना गर्न असम्भव भएमा ।
(च) करार प्रचलित कानून विपरित भएको अवस्थामा ।

२४. करार दर्ता गर्नु पर्ने :

- (१) यस ऐन अन्तर्गत सम्पन्न गरिएका करारहरु सम्झौता भएको मितिले ३५ (पैंतिस) दिनभित्र सम्बन्धित उपनगरपालिकामा दर्ता गर्नु पर्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम करार दर्ता गर्दा तोकिए बमोजिमको दस्तुर लाग्नेछ ।
(३) दर्ता नगरिएको करारको आधारमा नेपाल सरकार वा अन्य निकायले दिने सुविधा वा सहूलियत दिने प्रयोजनको लागि मान्यता प्राप्त गर्ने छैन ।
(४) उपदफा (१) बमोजिम भएको करारको आधिकारिक प्रतिउपनगरपालिकाको तोकिएको अधिकारीले अनिवार्य रूपले राख्नु पर्नेछ ।
(५) उपदफा (१) बमोजिमको करारदर्ता गर्न दुवै पक्षहरू स्वयम् वा उनीहरूको कानुन बमोजिमको प्रतिनिधि उपस्थित हुनु पर्नेछ ।
(६) उपनगरपालिकाले कुनै व्यवसायी वा कृषकले कृषि करार दर्ता गर्न ल्याएकोमा दर्ता गर्ने अधिकारीले यस ऐन बमोजिम उल्लेख हुनु पर्ने कुनै कुरा उल्लेख नभएको वा अनुचित प्रावधान उल्लेख भएकोमा सो परिमार्जन गरेर मात्र दर्ता गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।
(७) उपदफा (६) बमोजिम दिइएको आदेश करारका पक्षहरूले पालन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ६

विवाद समाधान

२५. विवादको समाधान :

- (१) यस ऐन अन्तर्गत गरिएका कृषि करारको कार्यान्वयनको सम्बन्धमा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा पक्षहरूले आपसी वार्ताबाट त्यस्ता विवादहरू समाधान गर्न सक्नेछन् ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम वार्ताबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानुन बमोजिम स्थानीय न्यायिक समितिमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा स्थानीय न्यायिक समितिले पैंतिस दिन भित्र मेलमिलापको माध्यमबाट विवादको टुङ्गो लगाउनु पर्नेछ ।
(४) उपदफा (३) बमोजिम भएको विवादको टुङ्गो उपर चित्त नबुझ्ने पक्षले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम ३५ (पैंतिस) दिन भित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।
(५) उपदफा (३) बमोजिम मेलमिलापबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानुन बमोजिम मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडी बढाउन समेत सक्नेछन् ।
(६) मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडी बढाउँदा मध्यस्थकर्ताको नाम करारमा नै उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम हुनेछ ।
(७) उपदफा (६) बमोजिम करारमा नाम उल्लेख नभएकोमा पक्षहरूका प्रतिनिधि, स्थानीय तहका प्रतिनिधि वा स्थानीय तहबाट तोकिएका विषयविज्ञ वा मेलमिलापकर्ता सहितको मध्यस्थता समितिको गठन गरिनेछ ।
(८) उपदफा (७) बमोजिम मध्यस्थता चयनको लागि दुवै पक्षहरूबाट अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले अनिवार्य रूपमा सात दिन भित्रमा लिखित सहमति वा असहमति दिनु पर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (९) मध्यस्थता समितिले उजुरी परेको सात दिनभित्र वार्ताद्वारा विवादको समाधान गर्नु पर्नेछ ।
- (१०) उपदफा (९) बमोजिम विवाद समाधान हुन नसकेमा सम्बन्धित पक्षलाई उजुरी उपर सात दिनको म्याद दिई प्रतिवाद गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।
- (११) उपदफा (१०) बमोजिमको समयवधिभित्र सम्बन्धित पक्षले प्रतिवाद गरी वा नगरी बसेमा सो व्यहोरा उल्लेख गरी मध्यस्थता समितिले थप ७ (सात) दिन भित्रमा आफ्नो निर्णय दिनु पर्नेछ ।
- (१२) उपदफा (११) बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।
- (१३) यस ऐन बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएको निर्णय उपर चित्त नवुभ्ने पक्षले मध्यस्थता ऐन, २०५५ को म्याद भित्रै सम्बन्धित उच्च अदालतमा निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (१४) मध्यस्थता समितिको अन्य कार्यविधि करारमा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र अन्यका हकमा मध्यस्थता समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- (१५) मध्यस्थकर्ताले पारिश्रमिक र सुविधा पक्षहरूबाट लिन सक्नेछन् ।

२६. म्याद सम्बन्धमा :

यस ऐन बमोजिमको विवादमा पक्षको कावु बाहिरको परिस्थिति परी यस ऐनको दफा २५ को उपदफा (१०) बमोजिमको म्याद गुज्रन गएमा एक पटकलाई बढीमा १५ (पन्ध्र) दिन म्याद थाम्न पाउनेछ ।

२७. मध्यस्थता समितिको निर्णयको कार्यान्वयन :

- (१) मध्यस्थता समितिको निर्णय भएको ७ (सात) दिनभित्रमा पक्षहरूले निर्णय कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै पक्षले तोकिएको समयमा निर्णयको कार्यान्वयन नगरेमा त्यस्तो निर्णयको कार्यान्वयनमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्य निकायको सहयोग लिन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको कार्यालयले निर्णय कार्यान्वयन गर्ने सिलशिलामा सम्बन्धित पक्षको सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राख्न, त्यस्तो सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राखेकोमा फुकुवा गर्न लेखि पठाउन सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम रोक्का वा फुकुवा गरिदिन अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित मालपोत कार्यालय, बैंक वा वित्तीय संस्थाले त्यस्तो सम्पत्ति वा कारोबारको रोक्का वा फुकुवा गर्नुपर्नेछ ।
- (५) मध्यस्थता सम्बन्धी विषयमा यस ऐनमा उल्लेखित विषयका हकमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयका हकमा मध्यस्थता ऐन, २०५५ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ७

विविध

२८. व्यवसाय दर्ता गर्नु पर्ने :

- (१) करार गरी कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहने कृषक, कृषि फार्म वा एजेण्ट लगायतले दर्ता नगरी व्यवसाय सञ्चालन गर्नु हुदैन ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (२) उपदफा (१) बमोजिमको व्यवसायको दर्ता कृषि विकास महाशाखा वा शाखाको सिफारिस तथा प्रचलित कानून बमोजिम प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले गर्नेछ। निजले अधिकृतस्तरको कृषि विकास महाशाखा वा शाखाको कर्मचारीलाई तर यदि कृषि विकास महाशाखा वा शाखामा अधिकृत स्तरको कर्मचारी नभएमा अन्य शाखाको कुनै अधिकृत स्तरको कर्मचारीलाई आवश्यकता अनुसार यस्तो करार दर्ता गर्ने अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ।
- (३) व्यवसाय करार दर्ता तथा शुल्क लगायतका अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

२९. क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) करार कार्यान्वयनको सन्दर्भमा कुनै पक्षका काम कारवाहीबाट अर्को पक्षलाई क्षति पुग्न गएमा करारमा नै क्षतिपूर्तिको मात्रा तोकिएकोमा सोही बमोजिम र नतोकिएको हकमा सम्झौताको प्रकृति, स्थलगत निरीक्षण, स्थानीय सर्जमिन, विशेषज्ञको राय, प्रचलित दरभाउ समेत बुझी सोको आधारमा मर्का पर्ने पक्षलाई मध्यस्थता समितिले क्षतिपूर्ति भराइदिने निर्णय गर्न सक्नेछ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि पक्षको काबु बाहिरको परिस्थितिले गर्दा करारको यथावत् परिपालना हुन नसकेको अवस्थामा यस ऐन बमोजिमको दायित्व तिनू व्यहोर्नु पर्ने छैन। तर करार गर्दाको अवस्थामा पक्षबीच कुनै लेनदेन भएको रहेछ भने अवस्था हेरी मर्का पर्ने पक्षलाई लेनदेनको सामान, वस्तु वा नगद फिर्ता दिनु पर्नेछ।

३०. कारवाही चलाउने तथा दण्ड सजाय गर्ने अधिकारी :

- (१) यस ऐन बमोजिम दण्ड सजाय गर्ने वा क्षतिपूर्ति भराउने अधिकार स्थानीय न्यायिक समितिलाई हुनेछ।
- (२) यस ऐन बमोजिम कारवाही तथा सजाय हुने मुद्दा अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयको परामर्श तथा सहयोग लिन सक्नेछ।

३१. दण्ड सजाय :

- (१) कसैले यस ऐनको देहाय बमोजिम कसुर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछ:
  - (क) दफा ३ र ४ विपरित कृषि बजार स्थापना र सञ्चालन गरेमा पच्चिस हजार देखि पचास हजार रूपैयाँ सम्म,
  - (ख) मनासिव कारण वेगर दफा २८ को उपदफा (२) को कार्य नगरेमा वा गर्न इन्कार गरेमा त्यस्तो कार्यालयको मुख्य भई कार्य गर्ने अधिकारी वा त्यस्तो कार्य कुनै अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गरिएकोमा त्यस्तो जिम्मेवारी प्राप्त अधिकारीलाई पच्चिस हजार देखि पचास हजार रूपैयाँ सम्म,
  - (ग) दफा २९ बमोजिम क्षतिपूर्ति भर्ने आदेश दिएकोमा लापरवाही पूर्वक त्यस्तो क्षतिपूर्ति नदिएमा त्यस्तो अटेर गर्नेलाई पच्चिस हजार देखि पचास हजार रूपैयाँ सम्म।
  - (घ) यस ऐन वा यस ऐन अन्तरगत बनेको नियमावली विपरित कुनै कार्य गरी त्यसबाट कसैको हानी नोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी निजबाट नै भराइनेछ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

३२. पुनरावेदन :

यस ऐनको दफा ३१ बमोजिम दिएको सजायमा चित्त नबुझ्ने पक्षले पैंतीस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

३३. बीमा सम्बन्धी व्यवस्था:

(१) यस ऐन बमोजिम करार गरी गरिएको कृषि उपजको उत्पादनको सम्झौताको आधारमा विमा समितिले तोकेको प्रकृया पुरा गरी त्यस्तो बीमा कार्य गर्न अख्तियार पाएको विमा कम्पनीले विमा गर्नेछ ।

(२) बीमा गर्ने प्रक्रियाका सम्बन्धमा बीमा समितिले समय समयमा निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(३) यस ऐन बमोजिम गरिने व्यावसायिक कृषि करारसम्बन्धित निकायमा दर्ता हुनासाथ सोही मितिबाट लागू हुने गरी सम्बन्धित बीमा कम्पनीले बीमा गर्न सक्नेछ ।

(४) कुनै बीमा कम्पनीले व्यावसायिक कृषि करारको विमा गर्दा तिर्नु परेको क्षतिको अङ्क बराबर आफ्नो खुद करयोग्य आयबाट घटाउन पाउनेछ ।

३४. प्रचलित कानून बमोजिम हुने :

यस ऐनमा लेखिएको विषयमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

३५. बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्नु पर्ने:

यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्दा वा व्यवसायिक कृषि करार गर्दा बौद्धिक सम्पत्ति, भौगोलिक परिचय तथा कृषक अधिकार समेतको संरक्षण हुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

३६. वार्षिक रुपमा बजेट ब्यवस्था गर्नु पर्ने :

कृषि विकास शाखा वा महाशाखा अर्न्तगत तोकिए बमोजिम कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि पालिकाले वार्षिक रुपमा बजेट सिमा प्रदान गरी बजेट ब्यवस्था गर्नु पर्नेछ र शाखा वा महाशाखाले तोकिए बमोजिम कार्यक्रमहरु संचालन गर्नु पर्नेछ ।

३७. नियम बनाउन सक्ने :

यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।

३८. बचाऊ:

यस ऐनको उद्देश्य तथा विषयक्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम यस अधि भएका कार्यहरु यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

अनुसूची -१

दफा २ को खण्ड (छ) सँग सम्बन्धित

- (१) खाद्यान्न बाली,
- (२) वागवानी जन्य: फलफूल, तरकारी, मसलाबाली, पूष्प
- (३) पशु, पन्छी
- (४) माछा, मासु, दुध, फुल, हाड, छाला, ऊन
- (५) च्याउ,
- (६) मौरी, रेशम
- (७) चिया, कफी, अलैची, सुपारी, घाँसेवाली
- (८) तेलहन, दलहन
- (९) कपास, जुट, उखु, रबर खेती, टिमु
- (१०) कृषि पर्यटन
- (११) कृषिका सबै उपक्षेत्रसँग सम्बद्ध उत्पादन र सो शब्दले औद्योगिक प्रयोजनमा हुने कृषि वस्तुहरु
- (१२) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनको प्रशोधन उद्योग
- (१३) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन सामग्री (दाना, मल खाद्य, विषादी, औषधी) आदिको प्रशोधन उद्योग
- (१४) खेती प्रणालीमा समाविष्ट कृषि तथा पशुजन्य वस्तुहरु ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

अनुसूची (२)

दफा १९, संग सम्बन्धित

- (क) करारका पक्षहरू,
- (ख) करार खेतीको क्षेत्र,
- (ग) जग्गा र भौतिक साधन,
- (घ) वस्तुको विवरण, मात्रा,
- (ङ) गुणस्तर,
- (ड) सम्भौताको अवधि,
- (च) उत्पादन गरिने वस्तुको खरिद/विक्री मूल्य,
- (छ) भुक्तानीको प्रक्रिया,
- (ज) ढुवानीको दायित्व,
- (झ) उत्पादन प्रक्रिया,
- (ञ) अनुगमनका पक्षहरू,
- (ट) काबु बाहिरको परिस्थितिबाट उत्पादनमा पर्न सक्ने असर र त्यसको दायित्व,
- (ठ) गुणस्तर निर्धारणका आधारहरू,
- (ड) पक्षहरूले एक अर्कोलाई उपलब्ध गराउने सेवा तथा सुविधा,
- (ढ) करारको पालनामा विवाद भएमा अपनाइने समाधानका उपाय जस्तै मेलमिलाप तथा मध्यस्थता लगायतका विषय वस्तुहरू आदि ।
- (ण) कृषि उपजको मूल्य निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७५

नगरसभाबाट पारित मिति: २०७५/१२/२७

२०७५ को ऐन नं १०

प्रस्तावना :

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद्बाट सर्वसाधारणको जीउज्यान रसार्वजनिक, निजी तथा व्यक्तिगत सम्पत्ति, प्राकृतिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदा र भौतिक संरचनाको संरक्षण गर्नका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका सबै क्रियाकलापको समन्वयात्मक र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि कानून बनाउन वाञ्छनीय भएकोले, नेपालको संविधानको धारा २२१ को उपधारा (१)को अधिकार प्रयोग गरी तुलसीपुर उपमहानगरसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद- १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस ऐनको नाम "तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७५" रहेको छ ।
- (२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

- (क) "अध्यक्ष" भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगर प्रमुखलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ख) "कोष" भन्नाले दफा १२ बमोजिमको विपद् व्यवस्थापन कोष सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "गैरप्राकृतिक विपद्" भन्नाले महामारी, अनिकाल, डढेलो, कीट वा सूक्ष्म जीवाणु आतङ्क, पशु तथा चराचुरुङ्गीमा हुने फलू, प्यान्डामिक फलू, सर्पदंश, जनावर आतङ्क, खानी, हवाई, सडक, जल वा औद्योगिक दुर्घटना, आगलागी, विषाक्त ग्याँस, रसायन वा विकिरण चुहावट, ग्याँस विष्फोटन, विषाक्त खाद्य सेवन, वातावरणीय प्रदूषण, वन विनाशवा भौतिक संरचनाको क्षति तथा प्रकोप उद्धार कार्यमा हुने दुर्घटना वा यस्तै अन्य गैरप्राकृतिक कारणले उत्पन्न विपद् सम्झनु पर्छ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (घ) "जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति" भन्नाले संघीय ऐनको दफा १६ बमोजिम दाङ जिल्लामा गठन भएको जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति सम्झनुपर्छ।
- (ङ) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
- (च) "प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति" भन्नाले संघीय ऐनकोदफा १४ बमोजिम प्रदेश नं. ५ मा गठन भएको प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति सम्झनुपर्छ।
- (छ) "प्रमुख" भन्नाले नगर पालिकाको प्रमुख सम्झनु पर्छ ।
- (ज) "प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत" भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्झनु पर्छ ।
- (झ) "प्राकृतिक विपद्" भन्नाले हिमपात, असिना, हिमपहिरो, हिमताल विस्फोटन, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, बाढी, पहिरो तथा भू-स्खलन, डुबान, खडेरी, आँधी, हुरी बतास, शीतलहर, तातो हावाको लहर, चट्याङ्ग, भूकम्प, ज्वालामुखी विस्फोट, डढेलोवा यस्तै अन्य प्राकृतिक कारणले उत्पन्न जुनसुकै विपद् सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) "राष्ट्रिय कार्यकारी समिति" भन्नाले संघीय ऐनको दफा ६ बमोजिमको कार्यकारी समिति सम्झनुपर्छ।
- (ट) "राष्ट्रियपरिषद्" भन्नाले संघीय ऐनको दफा ३ बमोजिमको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन राष्ट्रिय परिषद् सम्झनुपर्छ।
- (ठ) "राष्ट्रिय प्राधिकरण" भन्नाले संघीय ऐनको दफा १० बमोजिम गठन भएको राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण सम्झनुपर्छ।
- (ड) "विपद्" भन्नाले कुनै स्थानमा आपत्कालीन अवस्था सिर्जना भई जन वा धनको क्षतिको साथै जीवनयापन र वातावरणमा प्रतिकूल असर पार्ने प्राकृतिक वा गैरप्राकृतिक विपद् सम्झनु पर्छ।
- (ढ) "विपद् खोज तथा उद्धार समूह" भन्नाले विपद्को अवस्थामा खोजी तथा उद्धार गर्न क्रियाशील वा विपद् व्यवस्थापनको लागि परिचालन गर्न तयार गरिएको विशिष्टीकृत खोज तथा उद्धार समूह सम्झनु पर्छ र सो शब्दले तालिम प्राप्त मानवीय सहायताकर्मीलाई समेत जनाउँछ।
- (ण) "विपद् जोखिम न्यूनीकरण" भन्नाले विपद्पूर्व गरिने जोखिमको विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन, विपद् रोकथाम वाविपद्बाट हुने क्षतिको न्यूनीकरण तथा विकासका कार्यमा विपद् जोखिमलाई कम गर्ने सम्बन्धी कार्य सम्झनु पर्छ ।
- (त) "विपद् पुनर्लाभ" भन्नाले विपद्को घटनापछि गरिने पुनर्निर्माण एवम् पुनर्स्थापनासँग सम्बन्धित कार्य सम्झनु पर्छ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (थ) "विपद् प्रतिकार्य" भन्नाले विपद्को घटना घटनासाथ तत्कालै गरिने खोज, उद्धार एवम् राहतसँग सम्बन्धित कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले विपद् प्रतिकार्यको पूर्व तयारीलाई समेत जनाउँछ ।
- (द) "विपद् व्यवस्थापन" भन्नाले विपद् जोखिम न्यूनीकरण, विपद् प्रतिकार्य र विपद् पुनर्लाभसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण क्रियाकलाप सम्झनु पर्छ ।
- (ध) "व्यावसायिक प्रतिष्ठान" भन्नाले उद्योग, कलकारखाना, सिनेमा घर, सपिङ्ग मल, बहुउद्देश्यीय व्यापारिक भवन जस्ता व्यावसायिक प्रतिष्ठान सम्झनुपर्छ ।
- (न) "समिति" भन्नालेदफा ३ बमोजिमको गाउँ/नगर विपद् व्यवस्थापन समिति सम्झनुपर्छ ।
- (प) "संघीय ऐन" भन्नाले नेपाल सरकारको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ सम्झनु पर्छ ।
- (फ) "संघीय मन्त्रालय" भन्नाले नेपाल सरकारको विपद् व्यवस्थापन हेर्ने गरी तोकिएको मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
- (ब) "सार्वजनिकसंस्था" भन्नाले सरकारी निकाय, सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व भएको संस्था, प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका सङ्गठित संस्था वा सबै प्रकारका स्वास्थ्य तथा शैक्षिक संस्था सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद - २

नगर विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार

३. गाउँ/नगर विपद् व्यवस्थापन समिति:

- (१) गाउँपालिका/नगरपालिका भित्रको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालनगर्न एक गाउँ/नगर विपद् व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
- (२) समितिको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ:-
(क) नगर प्रमुख	- संयोजक
(ख) नगर उपप्रमुख	- सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य
(घ) विषयगत समितिका संयोजकहरु	- सदस्य
(ङ) प्रतिनिधि, जिल्ला प्रशासन कार्यालय	- सदस्य
(च) सामाजिक महाशाखा/शाखा प्रमुख	- सदस्य
(छ) पूर्वाधार विकास महाशाखा/शाखा प्रमुख	- सदस्य
(ज) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको भौगोलिक क्षेत्र भित्र रहेका	

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

संघीयसुरक्षा निकायका प्रमुख वा प्रतिनिधि	- सदस्य
(झ) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको भौगोलिक क्षेत्र भित्र रहेका प्रदेश प्रहरी कार्यालयको प्रमुख वा प्रतिनिधि	- सदस्य
(ज) नगर प्रहरी प्रमुख	- सदस्य
(ट) राष्ट्रियमान्यता प्राप्त दलका गाउँपालिका/नगरपालिका स्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि	- सदस्य
(ठ) नेपाल रेड क्रस सोसाईटीका स्थानीय प्रतिनिधि (१ जना)	- सदस्य
(ड) निजी क्षेत्रको उद्योग वाणिज्य सम्बन्धी मान्यता प्राप्त संस्थाको नगर तहको अध्यक्ष वा निजले तोकेको प्रतिनिधि(१ जना)	- सदस्य
(ढ) गैर सरकारी संस्था महासंघका स्थानीय प्रतिनिधि (१ जना)	- सदस्य
(ण) नेपाल पत्रकार महासंघको स्थानीय प्रतिनिधि (१ जना)	- सदस्य
(त) विपद् व्यवस्थापन हेर्ने गरि तोकिएको व्यक्ति	- सदस्य सचिव
- (३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि क्रम संख्या (ज), (ट), (ठ), (ड), (ढ) र (ण) का सदस्यहरू उपलब्ध नभएको अवस्थामा पनि समिति गठन एवम् काम कारवाही गर्नमा असर पर्ने छैन ।
- (४) उपदफा (२) बमोजिमको समितिले संघीय ऐनको दफा १७ बमोजिमको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको रूपमा समेत काम गर्नेछ ।

४. समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था:

- (१) संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा समितिको बैठक बस्नेछ ।
- (२) समितिको सदस्य-सचिवले समितिको बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान तोकी बैठकमा छुलफल हुने विषय सूची सहितको सूचना बैठक बस्ने समयभन्दा चौबीस घण्टा अगावै सबै सदस्यले पाउने गरी पठाउनु पर्नेछ ।
- (३) समितिका पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (४) उपदफा (२) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि समितिको बैठक तत्काल बोलाउन आवश्यक भएमा अध्यक्षले जुनसुकै बेला पनि समितिको बैठक बोलाउन सक्नेछ र त्यस्तो अवस्थामा अध्यक्ष र घटीमा १ जना सदस्य सहित सदस्य सचिव उपस्थित भएमा समितिको बैठक बस्न सक्नेछ ।
- (५) समितिको बैठक संयोजकको अध्यक्षतामा बस्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (६) समितिको निर्णय बहुमतद्वारा हुनेछ र मत बराबर भएमा संयोजकले निर्णायक मत दिनेछ।
- (७) समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित निकाय वा सङ्घ संस्थाका प्रतिनिधि र विज्ञलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।
- (८) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।
- (९) समितिको निर्णय सदस्य सचिवले प्रमाणित गरी राख्नेछ।

५. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय परिषद्बाट स्वीकृत राष्ट्रिय नीति तथा योजना एवम् राष्ट्रिय कार्यकारी समिति र प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत एकीकृत तथा क्षेत्रगत नीति योजना र कार्यक्रम अनुरूप हुने गरी नगर विपद् व्यवस्थापन नीति तथा योजना तर्जुमा गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने,
- (ख) नगरसभाबाट स्वीकृतनीति तथा योजनाको अधीनमा रही विपद् जोखिम न्यूनीकरण, विपद् प्रतिकार्य तथा विपद् पुनर्लाभ सम्बन्धी एकीकृत तथा क्षेत्रगत नीति, योजना तथा कार्यक्रम स्वीकृत गरी लागू गर्ने, गराउने,
- (ग) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको सञ्चालन हुने विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम तथा बजेट प्रस्ताव तयार गर्ने, गराउने,
- (घ) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास गर्ने, गराउने,
- (ङ) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको पदाधिकारी, कर्मचारी, स्वयंसेवक, सामाजिक परिचालक तथा समुदायलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रशिक्षण दिने व्यवस्था मिलाउने,
- (च) विपद्का घटना हुनासाथ खोज, उद्धार र राहत लगायतका प्राथमिक कार्यहरू तत्काल गर्नको लागि संस्थागत संयन्त्र स्वतः परिचालित हुने गरी आवश्यक कार्यविधि तथा मापदण्ड तर्जुमा गरी लागू गर्ने, गराउने,
- (छ) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा संघीय तथा प्रादेशिक कानूनको अधिनमा रहि सार्वजनिक, निजी, गैरसरकारी लगायत सबैनिकाय तथा संस्थाले निर्वाह गर्नु पर्ने भूमिका निर्धारण गर्ने तथा त्यस्ता संस्था वा निकायलाई आफ्नो नीति, योजना र कार्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय समावेश गर्न लगाउने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ज) विपद्को समयमा स्थानीय आम-सञ्चारका माध्यमहरूको भूमिका सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (झ) सरकारी, निजी एवम् गैरसरकारी संस्था, स्थानीय स्वयंसेवक, सामाजिक परिचालक लगायत सम्बन्धित सबै पक्षको समन्वय र संलग्नतामा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने, गराउने,
- (ञ) भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भवनसंहिता लगायत अन्य स्वीकृत निर्देशिका वा मापदण्डको पालना गराउने,
- (ट) स्थानीय सार्वजनिक पूर्वाधार सम्बन्धी संरचनाको विपद् जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने,
- (ठ) नदी किनार, बगर, पहिरो जान सक्ने भिरालो जमिन र डुबान हुने क्षेत्र वा विपद् जोखिमको सम्भावना भएका असुरक्षित क्षेत्रमा बसोबास गर्ने व्यक्ति तथा समुदायलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गराउन उपयुक्त स्थानको खोजी कार्यमा सहयोग गर्ने तथा सुरक्षित स्थानमा बसोबास सम्बन्धी सचेतना जगाउने,
- (ड) विपद्बाट स्थानीय स्तरमा निजी तथा सार्वजनिक क्षेत्रबाट भइरहेको सेवा प्रवाहमा अवरोध आइपरेमा सोको पुनःसञ्चालनका लागि सेवा निरन्तरताको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्य गर्ने, गराउने ।
- (ढ) स्थानीय समुदायलाई विपद् प्रति जागरुक बनाउन, विपद्सँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न तथा विपद्को घटना हुनासाथ प्रतिकार्यका लागि परिचालित हुन वडा तथा समुदाय स्तरमा समावेशी विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समिति गठन गर्ने,
- (ण) विद्यालय तहको शैक्षिक पाठ्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय समावेश गर्न पहल गर्ने,
- (त) विपद् प्रतिकार्यका लागि नमूना अभ्यास गर्ने, गराउने,
- (थ) विपद्को समयमा प्रयोग गर्न सकिने गरी वारुणयन्त्र लगायतका अन्य उपकरणहरू तयारी हालतमा राख्न लगाउने,
- (द) स्थानीय स्तरमा आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्ने,
- (ध) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास र सञ्चालन गर्ने, गराउने,
- (न) विपद् प्रभावित क्षेत्रमा तत्काल उद्धार तथा राहतको व्यवस्था मिलाउने,
- (प) विपद्मा परी हराएका, बिग्रेका वा नष्ट भएका कागजातको यकिन तथ्याङ्क अद्यावधिक गरी राख्न लगाउने,
- (फ) विपद्बाट प्रभावित घरपरिवारको पहिचान, स्तर निर्धारण तथा परिचयपत्र वितरण गर्ने, गराउने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ब) विपद्को समयमा जोखिममा रहेको समूह विशेषगरी महिला, बालबालिका, किशोरी, अपाङ्गता भएका व्यक्तिउपर हुन सक्ने घटना (लैङ्गिक हिंसा, बेचबिखन तथा अन्य कुनै पनि किसिमका शोषण) रोकथामको लागि विशेष सतर्कता अपनाई सचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (भ) विपद् प्रभावितहरूको प्रत्यक्ष र सक्रिय सहभागितामा विपद् प्रभावित क्षेत्रमा आर्थिक क्रियाकलापको पुनर्स्थापना, रोजगारीका अवसरको सृजना तथा जीवनयापनका लागि आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, गराउने,
- (म) विपद्को जोखिममा रहेका महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, दलित, सीमान्तकृत वर्ग तथा समुदाय, अशक्त तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि विशेष योजना तथा कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (य) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानले प्रचलित ऐन बमोजिम कार्य गरे नगरेको अनुगमन गर्ने,
- (र) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्यकारी समिति, प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति तथा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्णय अनुसार विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने, गराउने,
- (ल) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारका मन्त्रालय, विभाग तथा अन्य निकायसँग सहकार्य गर्ने,
- (व) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा गाउँ/नगर सभाले तोकेका अन्य कार्य गर्ने, गराउने,
- (श) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा संघीय तथा प्रादेशिक कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी नगर कार्यपालिकाले तोके बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने, गराउने,
- (ष) विभिन्न संघसंस्था, व्यक्तिबाट प्राप्त हुने राहत तथा पुनर्निर्माण र पुनर्लाभका विषय वस्तुलाई स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले तोकेको स्थान र मापदण्ड अनुसार गर्ने, गराउने ।

परिच्छेद - ३

वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार

६. वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति:

- (१) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रत्येक वडामा एक वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
- (२) वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ:
  - (क) वडा अध्यक्ष -संयोजक

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ख) वडा सदस्यहरू -सदस्य
- (ग) वडा भित्र रहेका विषयगत शाखा/ईकाई कार्यालय प्रमुखहरू -सदस्य
- (घ) वडा भित्र रहेका सुरक्षा निकायका प्रमुखहरू -सदस्य
- (ङ) राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त दलका वडा स्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि-सदस्य
- (च) स्थानीय रेडक्रस, -सदस्य
- (छ) गैरसरकारी तथा सामुदायमा आधारित संघसंस्था
तथा युवा क्लवबाट संयोजकले तोके बमोजिम न्यूनतम
२ महिला सहित ४ जना -सदस्य
- (ज) वडा सचिव - सदस्य सचिव
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको समितिको बैठक सो समितिको संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।
- (४) समितिको सदस्य-सचिवले समितिको बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान तोकी बैठकमा छलफल हुने विषय सूची सहितको सूचना बैठक बस्ने समयभन्दा चौबीस घण्टा अगावै सबै सदस्यले पाउने गरी पठाउनु पर्नेछ ।
- (५) समितिका पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (६) उपदफा (४) र (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि सो समितिको बैठक तत्काल बोलाउन आवश्यक भएमा संयोजकले जुनसुकै बेला पनि समितिको बैठक बोलाउन सक्नेछ र त्यस्तो अवस्थामा संयोजक र घटीमा १ जना सदस्य सहित सदस्य सचिव उपस्थित भएमा समितिको बैठक बस्न सक्नेछ ।
- (७) समितिको बैठकको अध्यक्षता सो समितिको संयोजकले गर्नेछ ।
- (८) समितिको निर्णय बहुमतद्वारा हुनेछ र मत बराबर भएमा संयोजकले निर्णायक मत दिनेछ ।
- (९) समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित निकाय वा सङ्घ संस्थाका प्रतिनिधि र विज्ञलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (१०) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (११) समितिको निर्णय सदस्य सचिवले प्रमाणित गरी राख्नेछ ।
७. वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:
समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (क) वडा भित्र विपद् प्रतिकार्य तथा विपद् पुनर्लाभ सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालनका लागि नगर विपद् व्यवस्थापन समितिमा सिफारिस गर्ने तथा सो समितिबाट स्वीकृत नीति तथा योजना अनुरूपका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन र पुनरावलोकन गर्ने,
- (ख) वडामा विकास निर्माणका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनमा विपद् जोखिम व्यावस्थापनलाई मूल प्रवाहीकरण गर्ने, सुरक्षित विद्यालय तथा अस्पतालका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- (ग) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा वडाको संस्थागत क्षमता विकास गर्ने,
- (घ) विपद् व्यवस्थापन योजना, आपत्कालीन कार्ययोजना, पुनःस्थापना तथा पुनर्निर्माण योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (ङ) समुदायमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी काम गर्ने समूहहरूको गठन तथा त्यस्ता समूहहरूलाई परिचालन गर्ने गराउने,
- (च) वडा सदस्यहरू, कर्मचारी, स्वयंसेवक, सामाजिक परिचालक तथा समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समिति सदस्य, नागरिक समाजका प्रतिनिधिलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रशिक्षणको व्यवस्था मिलाउने,
- (छ) स्थानीय समुदायलाई विपद् प्रति जागरुक बनाउने, विपद्सँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न तथा विपद्को घटना हुना साथ प्रतिकार्यका लागि तयारी अवस्थामा राख्ने,
- (ज) विपद्का घटना हुनासाथ खोज, उद्धार र राहत लगायतका प्राथमिक कार्यहरू तत्काल गर्नको लागि समन्वय गर्ने,
- (झ) आपत्कालीन नमूना अभ्यास गर्ने, गराउने,
- (ञ) विपद्बाट प्रभावित घरपरिवारको पहिचान, स्तर निर्धारण तथा परिचयपत्र वितरणमा नगर विपद् व्यवस्थापन समितिलाई सहयोग गर्ने,
- (ट) विपद्को समयमा जोखिममा रहेका समूह विशेषगरी महिला, बालबालिका, किशोरी, अपाङ्गता भएका व्यक्ति उपर हुन सक्ने घटना (लैङ्गिक हिंसा, बेचबिखन तथा अन्य कुनै पनि किसिमका शोषण) रोकथामको लागि विशेष सतर्कता अपनाई सचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (ठ) नगर विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्णय अनुसार विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने, गराउने ।

परिच्छेद - ४

सुरक्षा निकाय तथा अन्य निकायको परिचालन

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

८. सुरक्षा निकायको परिचालन तथा सहयोग र समन्वय:

- (१) नगर कार्यपालिकाले विपद् व्यवस्थापनको काममा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारले परिचालन गरेका संघीय तथा प्रादेशिक सुरक्षा निकायहरूलाई सहयोग र समन्वय गर्नेछ।
- (२) सुरक्षा निकायले विपद्को समयमा खोज तथा उद्धार कार्यका लागि नगर कार्यपालिकासँग आवश्यक सामग्री माग गरेको अवस्थामा नगरपालिकामा उपलब्ध भएसम्म त्यस्तो सामग्री तत्काल उपलब्ध गराईनेछ।
- (३) विपद् प्रतिकार्यका लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको आँफूसँग रहेको नगर प्रहरीलाई परिचालन गर्नेछ।

९. वारुणयन्त्र तथा अन्य सेवा प्रदायक निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (१) वारुणयन्त्र, एम्बुलेन्स तथा त्यस्तै अन्य सेवा प्रदायकले आपत्कालीन खोज, उद्धार तथा राहत उपलब्ध गराउन समितिले दिएको निर्देशनको पालना गर्नु पर्नेछ।
- (२) आपत्कालीन कार्य सम्पादन गर्दा समितिको आदेश बमोजिम कुनै पनि स्थानमा प्रवेश गर्ने तथा जुनसुकै व्यक्ति वा संस्थाको साधन र स्रोत उपयोग गर्ने अधिकार वारुणयन्त्र सेवा प्रदायकलाई हुनेछ।

१०. सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानको दायित्व:

- (१) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरपालिका भित्रका सबै सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानको दायित्व देहाय बमोजिम हुनेछ:-
  - (क) आफ्नो भवन, उद्योग, कार्यालय वा व्यावसायिक केन्द्रमा विपद्का घटना हुन नदिन विपद् सुरक्षा औजार, उपकरण, सामग्री, आपत्कालीन निकास लगायत तोकिए बमोजिमका अन्य व्यवस्था गर्ने,
  - (ख) तथ्याङ्क सङ्कलन, क्षतिको मूल्याङ्कन, राहत, पुनर्स्थापना तथा पुनर्निर्माण समेतका सम्पूर्ण कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्ने,
  - (ग) आफ्ना कर्मचारी तथा कामदारलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा आधारभूत अभिमुखीकरण गर्ने गराउने,
  - (घ) विपद् व्यवस्थापन कार्यमा उपयोग हुने स्रोत साधनलाई तयारी हालतमा राख्ने,
  - (ङ) आफ्ना भवन लगायत अन्य संरचना आपत्कालीन प्रयोजनका लागि आवश्यक परेमा आदेशानुसार उपलब्ध गराउने,
  - (च) सम्बन्धित अधिकारीको सुपरिवेक्षणमा उद्धार तथा राहत वितरण कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने,
  - (छ) विपद् जोखिम न्यूनीकरण संयन्त्रको व्यवस्था गरी तयारी अवस्थामा राख्ने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ज) फोहोरमैला तथा प्रदूषणको यथोचित व्यवस्थापन गरी यसबाट वातावरण र जनजीवनमा पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अपनाउने,
- (झ) विपद्को घटना घटेमा तत्काल नजिकको सुरक्षा निकाय र स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रलाई खबर गर्ने ।
- (२) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरपालिका भित्रका सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरपालिकाको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाको अधीनमा रही विपद् व्यवस्थापन योजनाको तर्जुमा गरी अनिवार्य रूपमा लागू गर्नु पर्नेछ ।

११. विपद् व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नुपर्ने:

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको भित्रका सरकारी कार्यालय, गैरसरकारी संस्था, स्थानीय सङ्घसंस्था, समुदाय, स्वयंसेवक, नागरिक समाज, निजी क्षेत्र तथा व्यक्तिले विपद् व्यवस्थापन कार्यमा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको देहाय बमोजिम सहयोग गर्नु पर्नेछ:-

- (क) तथ्याङ्क सङ्कलन, क्षतिको मूल्याङ्कन, राहत, पुनर्स्थापना तथा पुनःनिर्माण लगायतका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने,
- (ख) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,
- (ग) क्षमता विकास, आपत्कालीन नमूना अभ्यास तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रममा सहयोग गर्ने तथा भाग लिने,
- (घ) खोज, उद्धार तथा राहत वितरण सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने।

परिच्छेद - ५

विपद् व्यवस्थापनकोष सम्बन्धी व्यवस्था

१२. विपद् व्यवस्थापन कोष :

- (१) विपद् व्यवस्थापनका लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको छुट्टै एक आकस्मिक कोष रहनेछ ।
- (२) कोषमा देहाय बमोजिमका रकमहरू रहनेछन्:-
- (क) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वार्षिक बजेटबाट विपद् व्यवस्थापन कोषमा जम्मा गर्ने गरी स्वीकृत रकम,
- (ख) प्रदेश सरकारबाट विपद् व्यवस्थापनका लागि प्राप्त रकम,
- (ग) नेपाल सरकारबाट विपद् व्यवस्थापनका लागि प्राप्त रकम,
- (घ) स्वदेशी कुनै सङ्घ संस्था वा व्यक्तिका दान, दातव्य वा उपहार स्वरूप प्राप्त रकम,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ड) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।
- (३) विपद् व्यवस्थापनका लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कानून बमोजिम विशेष शुल्क वा दस्तुर संकलन गर्न सक्ने छ ।
- (४) कोषको सञ्चालन तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (५) कोषको रकम विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कामका लागि प्रयोग गरिनेछ ।
- (६) उपदफा (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कोषको रकम नियमित प्रशासनिक कार्यको लागि खर्च गरिने छैन ।
- (७) कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।
- (८) समितिले कोषको वार्षिक आय व्ययको प्रतिवदेन तयार गरी कार्यपालिका मार्फत गाउँ/नगरसभा समक्ष पेश गर्नेछ ।

परिच्छेद - ६

कसूर तथा सजाय

१३. कसूर र सजाय :

कसैले विपद्को घटना घट्न सक्ने गरी लापरवाही गरेमा वा त्यस्तो घटना घटाउन प्रत्यक्ष संलग्न भएमा वाघटना घटेको अवस्थामा नाजायज फाईदा लिने गरी वा आफुलाई मात्र फाईदा पुग्ने किसिमको कुनै काम गरेमा वा यस सम्बन्धमा संघीय कानून बमोजिम कसुर जन्य मानिने कुनै काम गरेमा तत् सम्बन्धी कारवाही प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद - ७

विविध

१४. विपद् सङ्कटग्रस्त क्षेत्र घोषणाको पालना र समन्वय :

- (१) नेपाल सरकारले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको भित्रको कुनै ठाउँमा गम्भीर प्रकृतिको विपद् उत्पन्न भएबाट विपद् सङ्कटग्रस्त क्षेत्र घोषणा गरी प्रचलित कानून बमोजिम कुनै काम गर्न गराउन आदेश दिएमा सोको पालना गर्नु गराउनु तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम घोषणा गरिएको क्षेत्रमा नेपाल सरकारले प्रचलित कानून बमोजिम कुनै काम गर्न गराउन तुलसीपुर उपमहानगरपालिका भित्रको कुनै व्यक्ति, संस्था वा अधिकारीलाई आदेश दिएमा सोको पालना गर्न गराउन तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले आवश्यक समन्वय गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम घोषणा गरिएको क्षेत्र सम्बन्धी सूचनाको प्रसारणमा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले सहयोग र समन्वय गर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

१५. नेपाल सरकारको स्वीकृतीमा मात्र प्रवेश गर्नुपर्ने :

- (१) विपद्बाट असर परेको कुनै क्षेत्रमा विदेशी नागरिक वा संस्थाले प्रवेश गर्नु परेमा नेपाल सरकारको स्वीकृति लिएको छ, छैन भनि गाउँ तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले सोध खोज गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम सोध खोज गर्दा त्यस्तो नागरिक वा संस्थाले नेपाल सरकारको स्वीकृति लिएको नदेखिएमा निजको प्रवेशलाई रोक लगाई तत् सम्बन्धी सूचना नेपाल सरकारलाई उपलब्ध गराइनेछ ।

१६. मानवीय तथा अन्य सहायतार समन्वय :

- (१) तुलसीपुर उपमहानगरपालिका भित्र उत्पन्न विपद्को अवस्थालाई तत्काल सामना गर्न आन्तरिक स्रोत र साधनबाट नभ्याउने भएमा मानवीय तथा अन्य सहायता र समन्वयका लागि जिल्ला समन्वय समिति, प्रदेश सरकार तथा नेपाल सरकारलाई अनुरोध गरिनेछ ।
- (२) विपद्बाट उत्पन्न स्थिति नियन्त्रण गर्ने क्रममा नेपाल सरकारले अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय तथा अन्य सहयोग लिई परिचालन गरेको अवस्थामा नेपाल सरकारको निर्देशनमा रहि तत् सम्बन्धी कार्यमा सहयोग र समन्वय गरिनेछ ।
- (३) छिमेकी स्थानीय तहमा कुनै विपद् उत्पन्न भई सो व्यवस्थापनका लागि छिमेकी स्थानीय तहले सोझै, जिल्ला समन्वय समिति वा प्रदेश सरकार मार्फत अनुरोध गरेमा उपलब्ध भएसम्मको सहयोग पुर्याउनु तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको दायित्व हुनेछ ।

१७. तत्काल खरीद तथा निर्माण र प्रयोग गर्न सकिने :

- (१) विशेष परिस्थिति परी विपद्बाट प्रभावित क्षेत्रमा खोज, उद्धार तथा राहत उपलब्ध गराउन तथा भइरहेको विपद्बाट थप क्षति हुन नदिनका लागि तत्कालै राहत सामग्री खरिद वा निर्माण कार्य गर्न आवश्यक भएमा सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी प्रचलित कानूनमा रहेको विशेष परिस्थितिमा खरिद गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था बमोजिम तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले खरिद वा निर्माण कार्य गर्न सकिनेछ ।
- (२) विपद्बाट प्रभावित क्षेत्रमा खोज, उद्धार तथा राहत उपलब्ध गराउन तथा भइरहेको विपद्बाट थप क्षति हुन नदिनका लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्रको कुनै गैरसरकारी कार्यालय वा अन्य संघ संस्था र व्यक्तिको चल, अचल सम्पत्ति तथा सवारी साधन उपयोग गर्न आवश्यक भएमा सोको अभिलेख राखी तोकिएको अवधिभरको लागि अस्थायी तवरले प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (३) विपद्बाट प्रभावित क्षेत्रमा तत्काल राहत उपलब्ध गराउन तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको क्षेत्र भित्रको कुनै गैर सरकारी कार्यालय वा अन्य संघ संस्था र व्यक्तिको खाद्यान्न, लत्ता कपडा, औषधी वा अन्य वस्तु आवश्यक भएमा सोको अभिलेख राखी नियन्त्रणमा लिन र सम्बन्धित प्रभावित पक्षलाई वितरण गर्न सकिनेछ।
- (४) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले उपदफा (२) बमोजिम कुनै सम्पत्ति अस्थायी रूपमा प्राप्त गरेमा वा उपदफा (३) बमोजिम कुनै वस्तु नियन्त्रण र वितरण गरेमा त्यस्तो सम्पत्ति प्रयोग वा वस्तु उपयोग बापत प्रचलित दर अनुसारको रकम सम्बन्धित कार्यालय, संस्था वा व्यक्तिलाई दिनेछ।

१८. राहतको न्यूनतममापदण्ड सम्बन्धी व्यवस्था:

- (१) विपद् प्रभावित व्यक्तिलाई नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारले उपलब्ध गराउने राहतको अतिरिक्त तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले आन्तरिक स्रोतबाट थप राहत उपलब्ध गराउन सक्नेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले विपद् प्रभावित व्यक्तिलाई राहत उपलब्ध गराउँदा मापदण्ड बनाई सोको आधारमा राहात उपलब्ध गराउनेछ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको राहतको मापदण्डमा अन्य विषयको अतिरिक्त देहायका विषय समावेश भएको हुनु पर्नेछः
  - (क) विपद्बाट प्रभावित व्यक्तिलाई अस्थायी आश्रय स्थलमा राख्दा उपलब्ध गराउनु पर्ने आवास, खाद्यान्न, खानेपानी, स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्बन्धी,
  - (ख) विपद्बाट मृत्यु हुनेको परिवार तथा सम्पत्तिको क्षति हुने व्यक्तिलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने न्यूनतम राहत सम्बन्धी,
  - (ग) महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अशक्त तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आवश्यकता संवोधनका लागि विशेष राहत प्याकेजहरू (जस्तै डिग्नटी किट र चिल्ड्रेन किट) महिलाहरूको लागि सुरक्षित महिलामैत्री स्थल,
  - (घ) व्यक्तिगत गोपनीयता तथा सुरक्षा सम्बन्धी,
  - (ङ) न्यूनतम राहत बाहेक स्वरोजगार तथा रोजगारी व्यवस्थापनका माध्यमबाट पीडितको जीविकोपार्जन सम्बन्धी,
  - (च) गैरसरकारी वा व्यक्तिगत रूपमा दिइने राहतको वितरण सम्बन्धी,
  - (छ) एकद्वार प्रणाली अनुरूप राहत वितरण गर्ने सम्बन्धी,
  - (ज) राहतसँग सम्बन्धित अन्य उपयुक्त विषय।

१९. विपद्मा परी हराएका वा नष्ट भएका कागजात सम्बन्धमा:

४६

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७५

प्रमाणिकरण मिति: २०७५/१२/२७

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

विपद्मा परी हराई फेला पर्न नसकेका तथा आंशिक वा पूर्ण रूपमा क्षति भएका तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाका महत्वपूर्ण कागजातहरूको प्रमाणीकरण तथा प्रतिलिपि उपलब्ध गराउने सम्बन्धी व्यवस्था प्रचलित कानूनले तोके बमोजिम हुनेछ।

२०. निर्देशन दिन सक्ने:

समितिले यस ऐनको अधीनमा रही विपद् व्यवस्थापनका लागि कुनै व्यक्ति वा निकायलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित व्यक्ति वा निकायको कर्तव्य हुनेछ।

२१. उपसमिति गठन गर्न सक्ने :

(१) समितिले आवश्यकता अनुसार उपसमिति गठन गर्नसक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने उपसमितिको काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यावधि उपसमिति गठन गर्दाका बखत तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२२. अभिलेख राख्नु पर्ने:

(१) विपद्को समयमा राहत उपलब्ध गराउने व्यक्ति, निकाय वा संस्थाको नाम, र उपलब्ध गराईको राहत तथा सोको परिमाण सहितको विवरणको अभिलेख राख्ने व्यवस्था समितिले मिलाउनुपर्ने छ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विवरण राख्दा विपद्मा परेका महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक, विपद्का कारणले स्थानान्तरण भएका घरपरिवार लगायतको संख्या एकिन हुने विवरण र उनीहरूलाई उपलब्ध गराइएको राहात स्पष्टरूपमा राख्नुपर्ने छ।

२३. पुरस्कार दिन सक्ने :

स्थानीय विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा विशेष योगदान पुऱ्याउने उत्कृष्ट व्यक्ति वा संस्थालाई प्रोत्साहन स्वरूप समितिको सिफारिसमा नगर कार्यपालिकाले सम्मान तथा पुरस्कार दिन सक्नेछ।

२४. वार्षिक प्रतिवेदन :

(१) समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा गरेको कामको विवरण सहितको वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी कार्यपालिका मार्फत नगर सभा, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति तथा प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको वार्षिक प्रतिवेदन सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।

२५. प्रशासनिक खर्च व्यवस्थापन:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

समितिको बैठक तथा प्रतिवेदन तयारी लगायतका कार्यसँग सम्बन्धित न्यूनतम प्रशासनिक खर्च नगरकार्यपालिकाले व्यवस्था गर्नेछ ।

२६. अधिकार प्रत्यायोजन :

यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम समितिलाई प्राप्त अधिकार मध्ये आवश्यकता अनुसार केही अधिकार समितिको संयोजक तथा तोकिएको पदाधिकारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

२७. नियम बनाउने अधिकार :

नगर कार्यपालिकाले यो ऐन कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नियमतथा कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७५

नगरसभाबाट पारित मिति: २०७५।१२।२७

२०७५ को ऐन नं ११

प्रस्तावना :

नेपालको संविधानले आधारभूत र माध्यामिक तहको शिक्षाको सम्पूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई हस्तान्तरण गरेकाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र स्थापना भई सञ्चालन भैरहेका र हुने विद्यालय लगायत अन्य शैक्षिक संस्थाहरुको व्यवस्थापनमा सुधार गरी सबै बालबालिकाको विद्यालय शिक्षा पाउने मौलिक हकको सम्मान गर्दै उपमहानगरपालिका भित्रका सबै बालबालिकाहरुको लागि क्रमशः अनिवार्य, निशुल्क, गुणस्तरीय र जीवनोपयोगी विद्यालय शिक्षाको व्यवस्था गरी सक्षम नागरिकको माध्यमबाट राष्ट्र निर्माणको आधार तयार पार्न वान्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा २२६ (१), अनुसूची ८ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ (ज) र २१ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद - १ (प्रारम्भिक)

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस ऐनको नाम “तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७५” रहेको छ ।
- (२) यो ऐन तुलसीपुर उपमहानगरपालिका क्षेत्र भर लागु हुनेछ ।
- (३) यो ऐन राजपत्रमा प्रकाशन भएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

- (क) “आधारभूत शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भिक बालशिक्षा देखि कक्षा आठसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्धनुपर्छ ।
- (ख) “प्राथमिक शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भिक बालशिक्षा देखि कक्षा पाँचसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्धनुपर्छ ।
- (ग) “माध्यमिक शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भिक बालशिक्षा देखि कक्षा बाह्रसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्धनुपर्छ ।
- (घ) “नगरपालिका” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिका सम्भन्धनुपर्छ ।
- (ङ) “विशेष शिक्षा” भन्नाले दृष्टिविहीन वा बहिरा वा अटिज्म वा बौद्धिक अपाङ्गता वा सुस्त श्रवण वा अति अशक्त शारीरिक अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई छुट्टै समूहमा राखी विशेष रूपमा दिइने शिक्षा सम्भन्धनुपर्छ ।
- (च) “विद्यालय शिक्षा” भन्नाले आधारभूत र माध्यामिक दुवै शिक्षा सम्भन्धनुपर्छ ।
- (छ) “प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा” भन्नाले प्राविधिक ज्ञान सीप तथा विषय वस्तुको सिकाइ गरी प्रविधि र व्यवसायको शिक्षा प्रदान गर्न कक्षा नौ देखि कक्षा

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- बाह्रसम्म वा दश कक्षा पछिको ३ (तीन) वर्षे पाठ्यक्रम अध्यापन गराइने शिक्षालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज) “सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले समुदायको पहलमा स्थापना गरिएको गैर नाफा मूलक र नेपाल सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान वा सहयोग वा समपुरक पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्झनुपर्छ । यो शब्दले धार्मिक विद्यालय (गुम्बा वा गुरुकूल वा मदरशा) समेतलाई जनाउनेछ ।
- (झ) “संस्थागत विद्यालय” भन्नाले निजी पहलमा कानून बमोजिम सञ्चालन अनुमति प्राप्त विद्यालय सम्झनुपर्छ ।
- (ञ) “सहकारी विद्यालय” भन्नाले सहकारी मूल्य, सिद्धान्तमा आधारित भई कम्तिमा २०० (दुई सय) शेयर सदस्य भएको, कुल पूंजीमा १ (एक) जना शेयर सदस्यको बढीमा १० (दश) प्रतिशत सम्म हिस्सा कायम भएको एवं बचत तथा ऋणको कारोबार नगर्ने र शेयर पूंजी तथा जगेडा कोषको लगानी हुने मूल आधारमा प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृत विनियम अनुसार शिक्षा सम्बन्धि मात्र कार्य गर्ने स्वीकृति पाई शिक्षालय वा विद्यालय सञ्चालन (दर्ता) अनुमति प्राप्त संगठित संस्था सम्झनुपर्छ ।
- (ट) “कर्मचारी” भन्नाले सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक बाहेकका अन्य कर्मचारी सम्झनुपर्छ ।
- (ठ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम र निर्देशिकामा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनुपर्छ ।
- (ड) “अनुमति” भन्नाले नेपाल सरकार वा उपमहानगरपालिकाले स्थायी स्वीकृति प्रदान गरी नसकेको कुनै तोकिएको ठाँउ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न दिएको स्थायी/अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
- (ढ) “निशुल्क शिक्षा” भन्नाले तोकिएको शीर्षकहरुमा कुनै शुल्क लिन नपाउने गरी व्यवस्थापन गरिएको शिक्षा सम्झनुपर्छ । यो व्यवस्थाले नेपालको संविधानको धारा ३९ को उपधारा २ बमोजिम बालबालिकाको शिक्षाको लागि परिवारको दायित्व तोक्ने गरी उपमहानगरपालिकाले कानून बनाउन बन्देज लगाएको मानिने छैन ।
- (ण) “आवासीय विद्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार वा उपमहानगरपालिकाबाट आवासीय विद्यालयको रूपमा स्वीकृति प्रदान गरिएको विद्यालयलाई जनाउँछ ।
- (त) “शैक्षिक गुठी” भन्नाले विद्यालय सञ्चालन गर्नको लागि कुनै संस्था वा व्यक्तिले नाफा नलिने उद्देश्यले स्थापना गरेको सार्वजनिक वा नीजि गुठी सम्झनुपर्छ ।
- (थ) “स्थायी आवासीय अनुमति” भन्नाले विदेशी मुलुकले कुनै शर्त तोक्यो वा सो मुलुकमा स्थायी रूपमा बसोबास गर्न पाउने गरी नागरिकलाई उपलब्ध गराएको डाइभर्सिटी इमिग्रेन्ट भिसा (डि.भी), परमानेन्ट रेजिडेन्ट भिसा (पी.आर.) वा ग्रीनकार्ड सम्झनुपर्छ र सो शब्दले नेपाली नागरिकलाई विदेशमा स्थायी रूपमा बसोबास गर्न दिइएको जुनसुकै नामको स्थायी आवासीय अनुमति समेतलाई जनाउँछ ।
- (द) “प्रारम्भिक बालशिक्षा” भन्नाले ३ (तीन) वर्ष देखि ५ (पाँच) वर्ष सम्मका बालबालिकाहरुलाई दिइने दुई वर्षे शिक्षा सम्झनुपर्छ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ध) “शिक्षक छनौट समिति” भन्नाले स्वीकृत दरवन्दी तथा थप अनुदान राहत कोटामा करारमा शिक्षक नियुक्तिको सिफारिश गर्न गठन भएको नगर स्तरीय शिक्षक छनौट समिति लाई सम्झनु पर्छ ।
- (न) “समावेशी शिक्षा” भन्नाले दृष्टिविहीन, न्यूनदृष्टियुक्त, बहिरा, सुस्त-श्रवण, अटिज्म, बौद्धिक, शारीरिक वा अन्य अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई नियमित शैक्षिक पद्धतिको अधिनमा रही सकेसम्म घर-परिवारबाट अलग नराखी दिइने शिक्षा सम्झनुपर्छ ।
- (प) “शिशु स्याहार” भन्नाले ३ (तीन) वर्ष मुनिका बालबालिकालाई तोकिएको मापदण्ड बमोजिम उचित स्याहार सहित प्रदान गरिने विद्यालय बाहिरको सेवा सम्झनुपर्छ ।
- (फ) “शिक्षा ऐन, २०२८” भन्नाले तत्काल कार्यान्वयनमा रहेको शिक्षा ऐन, २०२८ (संशोधन सहित) लाई सम्झनुपर्छ ।
- (ब) “शिक्षा महाशाखा” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिका अन्तरगतको शिक्षा महाशाखालाई सम्झनुपर्छ ।
- (भ) “कार्यपालिका” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।
- (म) “स्थानीय शिक्षा अधिकारी” भन्नाले शिक्षा सेवा, रा.प.द्वितीय श्रेणी, उपसचिव (नवौं/दशौं तह) पदका शिक्षा महाशाखा हेर्ने प्रमुखलाई सम्झनु पर्छ ।

पच्छेद-२

विद्यालयको स्थापना, कक्षा थप, समायोजन तथा सिकाइ केन्द्र सम्बन्धि व्यवस्था

३. विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न अनुमति लिनु पर्ने :

- (१) कसैले विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न चाहेमा तोकिएको पूर्वाधार पूरा गरी वडा समितिको सिफारिश सहित शैक्षिक शत्रु सुरु हुनु भन्दा ४ (चार) महिना अगावै उपमहानगरपालिकाको शिक्षा महाशाखामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त निवेदन उपर संघीय, प्रादेशिक र उपमहानगरपालिकाको कानून अनुसार उपमहानगरपालिकाको शिक्षा महाशाखाले आवश्यक जाँचबुझ गरी नगर शिक्षा समितिमा पेश गर्नेछ र उक्त विषयको प्रतिवेदनलाई राय सहित कार्यपालिकामा सिफारिश गर्नेछ ।
- (३) शिक्षा समितिको सिफारिशलाई अध्ययन गरी कक्षा थप वा नयाँ विद्यालय सञ्चालन अनुमती दिने नदिने निर्णय कार्यपालिकाले गर्नेछ । अनुमति प्राप्त विद्यालयहरूलाई स्थानीय शिक्षा अधिकारीले तोकिए बमोजिमको ढाँचामा प्रमाणपत्र दिनेछ ।
- (४) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि नाफा कमाउने उद्देश्यले कम्पनीको रूपमा विद्यालय सञ्चालनको अनुमति दिइने छैन ।
- (५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिए पनि कुनै विद्यालयले कम्पनी खारेज गरी कानूनमा भएको व्यवस्था अनुसार शैक्षिक गुठी वा सहकारीमा रुपान्तरण हुन बाधा पर्ने छैन ।
- (६) उपदफा (२) र (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि देहाएका विद्यालयलाई शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गर्न पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति दिइने छैन :-
(क) सरकारी वा सार्वजनिक भवन वा सार्वजनिक जग्गामा भवन बनाई सञ्चालन भएका विद्यालय,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ख) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले विद्यालयको नाममा भवन वा जग्गा दान दातव्य दिएकोमा सो भवनमा वा त्यस्तो जग्गामा भवन बनाइ सञ्चालन भएको विद्यालय ।
- (७) संघीय तथा प्रादेशिक कानूनमा व्यवस्था भएको अवस्थामा बाहेक यस ऐन वा अन्य प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि शैक्षिक गुठी अर्न्तगत विद्यालय सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्नेछ :
- (क) शैक्षिक गुठी सञ्चालन गर्दा ट्रष्टीमा सार्वजनिक गुठी भए कम्तीमा ३० (तीस) जना र निजी गुठी भए कम्तीमा ७ (सात) जना सदस्य भएको संगठित संस्था हुनु पर्ने,
- (ख) शैक्षिक गुठीको आय-व्ययका श्रेस्ता तोकिए बमोजिम तयार गरी मान्यता प्राप्त लेखा परीक्षकबाट लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने,
- (ग) शैक्षिक गुठीको तत्काल कायम रहेका ट्रष्टीले आफ्नो जीवन कालमै वा शेषपछि गुठीयारको रूपमा काम गर्ने आफ्नो उत्तराधिकारी तोकन सक्नेछ । तर सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको हकमा त्यस्तो उत्तराधिकारी तोकदा संघीय र प्रादेशिक कानूनमा व्यवस्था भएकोमा बाहेक उपमहानगरपालिकाको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (८) संघीय कानून अनुसार कुनै विदेशी शिक्षण संस्था संग सम्बन्धन गर्ने गरी नेपाल सरकारले विद्यालय खोल्न अनुमति वा स्वीकृति दिई सञ्चालन भएको विद्यालयको सञ्चालन संघीय कानून अनुसार हुनेछ तर ती विद्यालयको अनुगमन, निरीक्षण र आधारभूत तहको परीक्षार्थीको मूल्याङ्कन उपमहानगरपालिकाबाट हुनेछ ।
- (९) प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको योजना तर्जुमा सञ्चालन अनुमति र नियमन तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (१०) गैरनाफामुलक विशेष सेवा सुविधायुक्त संस्थागत विद्यालय, गैरनाफामुलक तथा सहकारीमा आधारीत विद्यालय लाई अनुमति दिदा पहिलो वर्ष कक्षा ०-५ (प्राथमिक तह), दोस्रो वर्ष कक्षा ६-८ (आधारभूत तह), त्यस पछि प्रत्येक वर्ष एक कक्षा मात्र थप गर्ने गरी अनुमति दिन सकिने छ ।
- (११) यस दफा सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
४. **नविकरणको व्यवस्था :**
- (क) हरेक वर्षको शैक्षिक सत्र सकिनु अगावै संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरुले आफुले सञ्चालन गर्ने कक्षा र भर्ना योजना सहित शिक्षा महाशाखामा नविकरण गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) नविकरण शुल्क शिक्षा समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।
५. **विद्यालय खोल्नका लागि पूर्वाधार पूरा गर्नु पर्ने:**
- (१) सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरुले पूरा गर्नुपर्ने पूर्वाधारहरु तोकिए बमोजिम हुनेछ । प्रचलित कानून अनुसार तोकिएको पूर्वाधार तयार नहुँदा सम्म विद्यालयहरुलाई सञ्चालनको अनुमति दिइने छैन ।
- (२) यो ऐन जारी हुँदा सञ्चालनमा रहेका संस्थागत विद्यालयको पूर्वाधार तोकिएको अवधि भित्र पूरा गर्ने दायित्व सम्बन्धित विद्यालयको हुनेछ । तोकिएको अवधिमा पनि पूर्वाधार पूरा नगर्ने विद्यालयको सञ्चालन अनुमति रद्द हुनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (३) सामुदायिक विद्यालयहरूको पूर्वाधार विकासमा सहयोग गर्ने दायित्व संघ, प्रदेश र उपमहानगरपालिकाको हुनेछ ।
६. उपमहानगरपालिकाले विद्यालय सार्न वा समायोजन वा नाम परिवर्तन गर्न वा कक्षा स्थगन गर्न वा बन्द गर्न सक्ने :
- (१) सामान्यतया देहायको अवस्थामा विद्यालयहरू स्वतः समायोजन हुनेछन् :
- (क) दुई वा सो भन्दा बढि विद्यालयहरू बीचको पैदल दुरी सहज आवागमन सहित बढीमा ३० (तीस) मिनेट वा दुई किलो मिटर सम्म भई कक्षा ५ (पांच) सम्म सञ्चालन रहेको,
- (ख) २ (दुई) वा सो भन्दा बढी विद्यालयका विद्यालय व्यवस्थापन समितिले आपसमा गाभेर सञ्चालन गर्ने निर्णयका साथ वडा समितिको सिफारिश सहित उपमहानगरपालिकामा निवेदन दिएमा,
- (ग) कुनै पनि विद्यालयमा तोकिएको भन्दा कम विद्यार्थी भएमा तिनीहरूको शिक्षाको लागि उपमहानगरपालिकाले दफा ६ (१) बमोजिमको विद्यालयमा वा अन्य विद्यालयमा सबै विद्यार्थीहरूलाई अध्ययनको व्यवस्था मिलाएमा ।
- (२) विद्यार्थी संख्याको आधारमा वा विद्यालय नक्साङ्कनको आधारमा, विद्यालयमा कक्षा स्थगन वा बन्द गर्न आवश्यक देखिएमा शिक्षा समितिले कार्यपालिकामा सिफारिस गर्नेछ ।
- (३) विद्यार्थी संख्या न्यून रही ३० (तीस) मिनेटको दूरी भित्र रहेका प्राथमिक तहका (१-५) कक्षाहरू १ वा १ भन्दा बढि शिक्षा समितिले स्थगन गर्न सक्नेछ । कक्षा स्थगन अस्थायी प्रकृतिको हुनेछ ।
- (४) यस दफा बमोजिम अन्य व्यवस्थाहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
७. आवासीय विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्ने :
- (१) उपमहानगरपालिकाले नगर क्षेत्र भित्रका विकट र छरिएका ग्रामीण बस्तीहरूमा सञ्चालित दफा (५) को उपदफा (ग) बमोजिम समायोजन गरिएका विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षा सुनिश्चितताको लागि तोकिएको विद्यालयलाई आवासीय विद्यालयको रूपमा सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
- (२) यस्ता विद्यालयहरूमा तोकिए बमोजिमका विद्यार्थी तथा विद्यालय उमेर समूहका विद्यालय बाहिरका बालबालिकाहरूले निशुल्क आवासीय सुविधा सहित आधारभूत शिक्षा प्राप्त गर्नेछन् ।
- (३) अनिवार्य तथा आधारभूत शिक्षाको पहुँच तथा गुणस्तरीयता सुनिश्चित गर्न तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले समायोजन गरेका विद्यालयका बालबालिकालाई तोकिए बमोजिम यातायातको व्यवस्था गरी अन्य विद्यालयमा व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।
- (४) यस दफा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिय बमोजिम हुनेछ ।
८. शाखा विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्ने :
- तोकिएको सीमा भन्दा कम विद्यार्थी सङ्ख्या भई कुनै सामुदायिक विद्यालय तत्काल अन्य विद्यालयमा समायोजन हुन सक्ने अवस्था नभएमा सो विद्यालयलाई वडा भित्रको वा नजीकैको कुनै माध्यमिक विद्यालयको शाखा विद्यालयको रूपमा सञ्चालन हुने गरी

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

उपमहानगरपालिकाले तोक्न सक्नेछ । यसरी तोकिएको विद्यालयको व्यवस्थापन समिति मातृ विद्यालयले तोके बमोजिम हुनेछ ।

९. ठूला (मेघा) विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्ने :

- (१) हाल सञ्चालनमा रहेका कुनै इच्छुक विद्यालयले दफा (४) मा उल्लेखित पूर्वाधारका अतिरिक्त निम्न बमोजिमका पूर्वाधार र सर्त पुरा गरेमा उपमहानगरपालिकाले ठूला विद्यालयको रूपमा सञ्चालन गर्न तोकिए बमोजिम स्वीकृति दिन सक्नेछ :
  - (क) कम्तिमा २५०० (दुई हजार पांचसय) भन्दा बढी विद्यार्थी भएको,
  - (ख) न्यूनतम तहगत र विषयगत दरबन्दी भएको,
  - (ग) आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षामा तोकिएको स्तर कायम गरेको तथा माध्यमिक शिक्षा परीक्षा र एस.इ.इ. परीक्षाको नतिजा राष्ट्रिय स्तरको भन्दा उच्च रहेको,
  - (घ) पर्याप्त जमिन तथा पूर्वाधार भएको वा विकास गर्न सकिने आधार भएको,
- (२) यस्ता विद्यालयहरूलाई संघ वा प्रदेश वा उपमहानगरपालिकाले देहायका क्षेत्रमा थप लगानी गर्न सक्नेछ :
  - (क) कक्षा कोठा, प्रयोगशाला र अन्य पूर्वाधार विकास तथा यातायात व्यवस्थापनमा,
  - (ख) विद्यार्थी सङ्ख्या र सञ्चालित कक्षा (सेक्सन समेत) को आधारमा थप विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन,
  - (ग) निशुल्क शिक्षा कार्यान्वयन तथा दफा ६ (१) बमोजिमको विद्यालय सञ्चालन नहुँदा सम्म दफा (५) को उपदफा (१) ग बमोजिम समायोजन भएको विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई आवासको व्यवस्थाका लागि आवास भवन निर्माण तथा छात्रावास सञ्चालनका लागि अनुदान दिने,

१०. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्ने :

- (१) उपमहानगरपालिकाले समुदायमा पुस्तकालय स्थापना र सञ्चालन, साक्षरता, सीप विकास र निरन्तर सिकाइ तथा सचेतनामूलक कार्यहरू समेतको काम गर्न तोकिए बमोजिम सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
- (२) सिकाइ केन्द्रका लागि तोकिएको मापदण्डमा आधारित भएर अनुदानको व्यवस्था गर्नेछ ।

११. प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) तोकिएको मापदण्डमा आधारित भई प्रारम्भिक बाल शिक्षा सञ्चालनको अनुमति सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिसमा नगर शिक्षा समितिले दिनेछ ।
- (२) प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयको अवधि २ (दुई) वर्षको हुनेछ ।
- (३) ३ (तीन) वर्ष उमेर नपुगेका बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रमा भर्ना गर्न तथा ५ (पाँच) वर्ष पुरा भएका बालबालिकालाई यस्ता केन्द्रमा राखिरहन पाइने छैन ।
- (४) सामुदायमा आधारित बाल विकास केन्द्र नजिकको विद्यालयलाई जिम्मेवार बनाई मातृ विद्यालयको रूपमा तोकिए बमोजिम सञ्चालन गरिनेछ ।

१२. अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धि व्यवस्था :

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (१) उपमहानगरपालिकाले आफ्ना नागरिकहरुको शिक्षा सम्बन्धी विविध आवश्यकता पूरा गर्न आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर तथा खुल्ला शिक्षा र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको तोकिए बमोजिम व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-३

पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक शिक्षाको माध्यम र परीक्षा सम्बन्धि व्यवस्था

१३. पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) विद्यालयले संघीय र प्रादेशिक कानूनमा तोकिए बमोजिमको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक अध्यापन गराउनुपर्ने छ ।
- (२) स्थानीय पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक विकास र व्यवस्थापन तथा पाठ्यपुस्तकको उपलब्धता सम्बन्धमा अनुगमन लगायतका कामको लागि तोकिए बमोजिमको पाठ्यक्रम विकास तथा अनुगमन समिति रहनेछ ।

१४. थप पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री अध्यापन गर्न स्वीकृति लिनुपर्ने :

- (१) कुनै विद्यालयले थप पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री प्रयोग गर्न चाहेमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रमा सूचीकृत थप पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री प्रयोगको लागि तोकिए बमोजिमको आधार र प्रकृया पूरा गरी स्थानीय शिक्षा अधिकारीबाट स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।
- (२) विद्यालयले अध्यापन गराउने ऐच्छिक विषयको स्वीकृति स्थानीय शिक्षा अधिकारीबाट लिनु पर्नेछ ।

१५. शिक्षाको माध्यम :

- (१) विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम नेपाली, अंग्रेजी वा दुवै भाषा हुन सक्नेछ । तर देहायको अवस्थामा शिक्षाको माध्यम निम्न बमोजिम हुन सक्नेछ ।
- (क) प्राथमिक शिक्षा (कक्षा १-५) मातृ भाषामा दिन सकिनेछ,
- (ख) भाषा विषय अध्यापन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुनेछ,
- (ग) शिक्षणको माध्यम सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ,

१६. परीक्षाको सञ्चालन :

- (१) आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा (कक्षा ८) नगर परीक्षा समितिले संचालन र प्रमाणिकरण गर्नेछ । कक्षा ५ (पाँच) को अन्तिम परीक्षा तथा विभिन्न कक्षाको सिकाइ उपलब्धि परीक्षा तोकिए बमोजिम सञ्चालन हुनेछ ।
- (२) माध्यमिक तह (कक्षा १०-१२) को परीक्षा संघीय तथा प्रादेशिक कानून अनुसार सञ्चालन हुनेछ ।

परिच्छेद-४

कार्यपालिका, नगर शिक्षा समिति, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, स्थानीय शिक्षा अधिकारी र वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

१७. कार्यपालिका :

- (१) शिक्षा सम्बन्धि नीति, योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा गर्ने,
- (२) नीति तथा ऐन कार्यान्वयनको लागि नियमावली, निर्देशिका र कार्यविधि जारी गर्ने,
- (३) शिक्षा सम्बन्धि वार्षिक, अल्पकालिन र दीर्घकालीन योजना स्वीकृत गर्ने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

(४) शिक्षा सम्बन्धि अन्य आवश्यक निर्णय गर्ने र निर्देशन दिने ।

१८. नगर शिक्षा समिति :

(१) नगर क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने विद्यालयको सञ्चालन र व्यवस्थापनको लागि देहाय बमोजिमको नगरशिक्षा समिति रहने छ ।

- (क) उपमहानगरपालिको प्रमुख वा निजले
तोकेको कार्यपालिकाको सदस्य - अध्यक्ष
- (ख) नगर कार्यपालिकाको शिक्षा हेर्ने विषयगत
समितिको संयोजक - सदस्य
- (ग) कार्यपालिका सदस्य मध्येबाट कार्यपालीकाले
मनोनित गरेको एक जना - सदस्य
- (घ) सामुदायिक विद्यालयको प्रतिनिधित्व हुने गरी
विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष
र प्रधानाध्यापक मध्येबाट उपमहानगरपालिको
प्रमुखले मनोनित गरेको तीन जना - सदस्य
- (ङ) संस्थागत विद्यालयको छाता संगठनहरुमध्ये
उपमहानगरपालिको प्रमुखले मनोनित गरेको एकजना - सदस्य
- (च) नगर शिक्षा समितिले शिक्षा बिद् मध्येबाट
मनोनयन गरेको एक जना - सदस्य
- (छ) संघीय कानून अनुसार गठन भएको नगर स्तरिय
शिक्षक महासंघको अध्यक्ष -सदस्य
- (ज) कार्यपालिका वा नगरसभा सदस्य मध्येबाट
उपमहानगरपालिको प्रमुखले मनोनित गरेको एकजना - सदस्य
- (झ) कार्यपालिकाले मनोनयन गरेको शिक्षा विज्ञ
सल्लाहकार १ (एक) जना - सदस्य
- (ञ) उपमहानगरपालिकाको स्थानीय शिक्षा अधिकारी -सदस्य सचिव

(२) समितिका पदेन सदस्य बाहेक मनोनित सदस्यको कार्यकाल २(दुई) वर्षको हुनेछ ।

(३) मनोनित सदस्यहरु सकेसम्म समावेशी र सकेसम्म १ (एक) जना अपांग हुनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (१) अन्तर्गत मनोनित सदस्यले र अन्य सदस्यले आफ्नो पदीय आचरण पुरा नगरेमा जुनसुकै समयमा पनि हटाउन वा वर्खास्त गर्न सकिनेछ तर त्यसरी हटाउन वा वर्खास्त गर्नु अघि मनासिब माफिकको स्पष्टिकरणको मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

(५) नगर शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार यस ऐनको अन्यत्र लेखिए बाहेक देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) शिक्षा सम्बन्धि नगर स्तरीय योजना तर्जुमा गर्ने,
(ख) सामुदायिक विद्यालयलाई दिइने आर्थिक अनुदानको निर्धारण गरी कार्यपालिकामा सिफारिश गर्ने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ग) सामुदायिक विद्यालयहरूको लेखा परीक्षणका लागि लेखा परीक्षकको सूचीकृत गर्ने र पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने,
- (घ) संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त शिक्षक तथा कर्मचारी दरबन्दी बितरण र मिलान गर्ने, नगरभित्र शिक्षकको सरुवा र पदस्थापन गर्ने, प्रधानाध्यापकको नियुक्ति गर्ने ।
- (ङ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिने,
- (च) नगर शिक्षा समितिको अन्य काम कर्तव्य अधिकार र बैठक सम्बन्धि कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१९. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत:

- (१) शिक्षा सम्बन्धि नीति, कानून र योजनाको मस्यौदा प्रस्ताव गरी कार्यपालिका र नगरसभामा पेस गर्न सुझाव दिने,
- (२) शिक्षाका कार्यक्रमहरूको अनुगमन, निरीक्षण, समन्वय र निर्देशन गर्ने,
- (२) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको शिक्षा सम्बन्धि अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२०. स्थानीय शिक्षा अधिकारी:

- (१) उपनगरपालिकामा शिक्षा सम्बन्धी शाखा वा महाशाखा प्रमुखको रूपमा एक स्थानीय शिक्षा अधिकारी रहनेछ । यो ऐनको अन्यत्र लेखिए बाहेक निजको काम, कर्तव्य र अधिकारहरू देहाय बमोजिम हुनेछ :
  - (क) प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, खुल्ला तथा वैकल्पिक शिक्षा, निरन्तर सिकाई, सामुदायिक सिकाई केन्द्र, धार्मिक विद्यालय, विशेष शिक्षा र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम सम्बन्धिनीति, मापदण्ड र योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन तथा नियमन प्रक्रिया तयार पारी नगर शिक्षा समितिमा पेस गर्ने,
  - (ख) नगरसभा, कार्यपालिका र नगर शिक्षा समितिको निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्ने,
  - (ग) आधारभूत तहको परिक्षा सञ्चालन अनुगमन तथा व्यवस्थापन गर्ने,
  - (घ) नगर प्रमुखको निर्देशन र निर्णयहरू पालना र कार्यान्वयन गर्ने,
  - (ङ) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको निर्देशन र निर्णयहरू पालना र कार्यान्वयन गर्ने ।
- (२) स्थानीय शिक्षा अधिकारीको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२१. वडा समिति:

- (१) विद्यालय उमेर समूहका, विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको अभिलेख राखी विद्यालय पठाउन आवश्यक कार्य गर्ने,
- (२) भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने ,
- (३) वडा भित्रका विद्यालयहरू बीच समन्वय गर्ने,
- (४) विद्यालयलाई आवश्यक आर्थिक, भौतिक सहयोग गर्ने,
- (५) वडा समितिका शिक्षा सम्बन्धि अन्य कामहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२२. विद्यालय व्यवस्थापन समिति:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नको लागि प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति हुनेछ ।

(१) सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापन समिति :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ :-
- (क) अभिभावकले आफूहरूमध्येबाट छानी पठाएका कम्तीमा २ (दुई) जना महिला सहित ४ (चार) जना - सदस्य
- (ख) नगर प्रमुखले मनोनित गरेको स्थानीय समाजसेवी सहित १ (एक) जना महिला पर्ने गरी २ (दुई) जना - सदस्य
- (ग) सम्बन्धित वडा अध्यक्ष वा वडा समितिले तोकेको सो समितिको सदस्य १ (एक) जना - सदस्य
- (घ) विद्यालयका संस्थापक, स्थानीय बुद्धिजीवी, शिक्षा प्रेमी, विद्यालयलाई उल्लेख्य सहयोग गरेका स्थानीय व्याक्तिहरू मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनीत गरेको १ (एक) जना महिला सहित दुईजना - सदस्य
- (ङ) विद्यालयका शिक्षकले आफूहरू मध्येबाट छानेको १ (एक) जना - सदस्य
- (च) विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य सचिव
- (२) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको लागि अभिभावकको भेलाले उपदफा (१) को खण्ड १ (क) अनुसारका सदस्यहरू छानेको मितिले ७ (सात) दिन भित्र वि.व्य.स. को पहिलो बैठक बसी उपदफा (१) को खण्ड १ (घ) अनुसारको सदस्यहरू मनोनयन गरिसक्नु पर्नेछ ।
- (३) खण्ड (२) अनुसार सदस्य मनोनयन गरेको मितिले १५ (पन्द्र) दिन भित्र वि.व्य.स. को दोस्रो बैठक बसी उपदफा (१) को खण्ड (१) को (क) बमोजिमका सदस्यहरूले आफूहरू मध्येबाट वि.व्य.स. अध्यक्ष छान्नु पर्नेछ ।
- (४) खण्ड (३) बमोजिम बैठक बसी अध्यक्ष छनोट गर्न नसकेमा खण्ड (३) बमोजिम तोकिएको समय वितेको ५ (पांच) दिन भित्र सो व्यहोरा प्रधानाध्यापकले नगर शिक्षा समितिमा प्रतिवेदन सहित पेश गर्नु पर्नेछ । सो प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि उपरोक्त खण्ड (१) को (क) बमोजिमका सदस्यहरू मध्येबाट नगर शिक्षा समितिले अध्यक्ष मनोनयन गर्नेछ ।
- (५) प्राविधिक र व्यावसायिक विषयमा अध्यापन वा तालिम गराइने माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा नगरपालिका क्षेत्र भित्रका सम्बन्धित विषय तथा व्यवसायसंग आवद्धहरूमध्ये नगर शिक्षा समितिले मनोनित गरेको बढीमा २ (दुई) जना थप सदस्य रहनेछन् ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (६) विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा कम्तीमा २५% (पच्चिस प्रतिशत) सदस्यहरु अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अभिभावकहरु रहनेछन् ।
- (७) व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरुको योग्यता र गठन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (८) शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउनुका अतिरिक्त सामुदायिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य, अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।
- (क) विद्यालय सञ्चालनको लागि प्राप्त साधन स्रोतको परिचालन प्रचलित कानून अनुसार गर्ने,
- (ख) विद्यालयको चल, अचल सम्पत्तिको लगत राख्ने, राख्न लगाउने र सुरक्षा गर्ने,
- (ग) विद्यालय सञ्चालन सम्बन्धमा हुने महत्वपूर्ण विषयमा सम्बन्धित वडा कार्यालयसँग समन्वय गर्ने
- (घ) विद्यालयमा कायम रहेका दरवन्दीलाई तोकिए बमोजिम विषय परिवर्तन गर्नुपर्ने भएमा औचित्य सहित नगर शिक्षा समितिमा सिफारिश गर्ने,
- (ङ) तोकिए बमोजिम अन्य कार्यहरु गर्ने,
२. संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन समिति :
- (१) संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहने छ :-
- (क) विद्यालयको सिफारिशमा नगर शिक्षा कार्यालयबाट मनोनित भएका व्यक्ति - अध्यक्ष
- (ख) अभिभावकहरु मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेको १ (एक) जना - सदस्य
- (ग) स्थानीय शिक्षा प्रेमी वा समाजसेवीहरु मध्येबाट वडा समितिको सिफारिशमा नगरप्रमुखले मनोनित गरेको १ (एक) जना महिला सहित कम्तीमा २(दुई) जना - सदस्य
- (घ) नगर शिक्षा प्रमुखले तोकेको सो कार्यालयको एक जना प्रतिनिधि - सदस्य
- (ङ) सम्बन्धीत विद्यालयको शिक्षकहरुले आफूहरु मध्येबाट छानी पठाएको १ (एक) जना शिक्षक - सदस्य
- (च) विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य सचिव
- (२) उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको व्यक्ति सिफारिश गर्दा सम्बन्धित विद्यालय कम्पनी अन्तरगत सञ्चालित भए कम्पनीको शेयर सदस्य मध्येबाट र सहकारी अन्तरगतबाट सञ्चालित भए सहकारीको शेयर सदस्य मध्येबाट सिफारिश गर्नु पर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (३) शैक्षिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालन भएका विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन सम्बन्धि व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (४) संस्थागत तथा सहकारी विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-
  - (क) विद्यालय सञ्चालनको लागि साधन र स्रोतको प्राप्त र परिचालन गर्ने,
  - (ख) विद्यालयको लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्ने,
  - (ग) अध्यापन अनुमति पत्र लिई प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक पदको लागि उम्मेदवार हुन योग्यता पुरा गरेका व्यक्तिलाइ शिक्षक पदमा नियुक्ति गर्ने,
  - (घ) नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम तलव स्केलमा नघटाइ शिक्षक तथा कर्मचारीलाइ तलव दिने,
  - (ङ) शैक्षिक सत्र शुरु हुनु भन्दा कमिमा २ (दुई) महिना पहिले आगामी शैक्षिक सत्रको लागि शुल्क प्रस्तावगरी नगर शिक्षा महाशाखाको कार्यालयमा पेशगर्ने ।
- (५) दफा २२ (१) र (२) बमोजिम छानिएका वा मनोनित अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि ३ (तीन) वर्षको हुनेछ । त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा तोकिएको निकाय वा अधिकारीले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौका वाट बञ्चित गरिने छैन ।
- (६) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अन्य काम कर्तव्य अधिकार र बैठक सम्बन्धि कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२३. विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सकिने:

- (१) कुनै विद्यालयको व्यवस्थापन समितिले तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न नसकेको निष्कर्ष सहितको प्रतिवेदनको आधारमा सम्बन्धित वडा समितिले सिफारिश गरेमा नगर शिक्षा समितिले छानविन गर्दा सो सिफारिस प्रमाणित भएमा त्यस्तो विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सक्नेछ । तर त्यसरी विघटन गर्नु अघि विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मनासिब माफिक मौका दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन भए पछि अर्को विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभए सम्म वा अन्य कुनै कारणले विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभए सम्म विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम गर्न नगर शिक्षा समितिले ३ (तीन) सदस्यीय अस्थायी विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

२४. विद्यालय सञ्चालन कार्यविधि :

- (१) यो ऐन र प्रचलित कानूनको अधिनमा रही प्रत्येक विद्यालयले आफ्नो लक्ष्य, मूल्य, मान्यता, सञ्चालन प्रक्रिया, शिक्षक, कर्मचारी, अभिभावक तथा अन्य सरोकारवालाहरूको आचार संहिता, शिक्षक कर्मचारी, अभिभावक, विद्यार्थी र अन्य सरोकारवालाको जिम्मेवारी, कर्तव्य र दायित्व तथा विद्यालय सञ्चालन विधि र प्रक्रिया लगायत अन्य सान्दर्भिक विषयवस्तु समावेश गरिएको विद्यालय सञ्चालन

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- विनियम, अभिभावक भेलाबाट पारित गरी नगर शिक्षा समितिबाट स्वीकृत गराइ कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) विद्यालय सञ्चालन विनियम अनुसार विद्यालय सञ्चालन गर्नु व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक लगायत अन्य सबैको कर्तव्य हुनेछ ।
- (३) विद्यालय सञ्चालन विनियम सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-५

आर्थिक प्रबन्ध, सहायता र छुट

२५. नगर शिक्षा विकास कोष :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको सञ्चालन र व्यवस्थापन तथा ऐनको अन्य व्यवस्था कार्यान्वयनका लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिका अर्न्तगत नगर शिक्षा विकास कोष रहनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहनेछन् :-
- (क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ग) नगरपालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (घ) संस्थागत विद्यालयको वार्षिक आम्दानी मध्ये तोकिए बमोजिमको रकम,
- (ङ) सहकारी विद्यालयबाट प्राप्त हुने सो विद्यालयको कुल नाफाको तोकिए बमोजिमको रकम,
- (च) दफा (३२) को उपदफा (४) बमोजिम संस्थागत विद्यालयबाट प्राप्त रकम,
- (छ) चन्दा, दान, दातव्यबाट प्राप्त रकम,
- (ज) शिक्षा सम्बन्धी करको व्यवस्था बापत प्राप्त हुने रकम,
- (झ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।
- (३) अनुदान वा अन्य रुपमा कोषमा प्राप्त हुने स्रोतमा उल्लेखित शर्त बमोजिमको शिर्षकमा खर्च हुने बाहेकको नगर शिक्षा विकास कोषमा प्राप्त हुने रकमबाट नगर शिक्षा विकास अक्षय कोष स्थापना गर्नु पर्नेछ । कोषमा प्राप्त हुने रकम सर्व प्रथम नगर शिक्षा विकास कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ र नगर शिक्षा विकास कोषमा खर्च नभई बाँकी भएको रकम मात्र नगर शिक्षा विकास अक्षय कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ । नगर शिक्षा विकास अक्षय कोषमा रकम जम्मा भई सके पछि अक्षय कोषबाट रकम निकाल्न पाईने छैन अक्षय कोष क्रमसः वृद्धि हुदै जानेछ । अक्षय कोषको ब्याज आम्दानीबाट उपदफा (४) बमोजिम खर्च गर्न पाईनेछ ।
- (४) नगर शिक्षा विकास अक्षय कोषको रकम स्वतन्त्र सूचनाको प्रतिस्पर्धा आधारमा धेरै ब्याज प्राप्त हुने “क” बर्गको बैंकमा जम्मा गर्नु पर्नेछ र अक्षय कोष बापत प्राप्त हुने वार्षिक ब्याज रकमको २० % (बीस प्रतिशत) रकम पूनः नगर शिक्षा विकास अक्षय कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ र बाँकी ८० % (असी प्रतिशत) रकम तोकिए बमोजिम कार्यक्रम बनाई सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक विकास कार्यक्रममा उपयोग गर्नु पर्नेछ ।
- (५) नगरको सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक विकासमा खर्च गर्ने गरी नगर शिक्षा विकास कोष तथा नगर शिक्षा विकास अक्षय कोषको सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (६) नगर शिक्षा विकास कोष तथा नगर शिक्षा विकास अक्षय कोषको खाता संचालन नगर शिक्षा महाशाखा प्रमुख र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले तोकेको लेखा हेर्ने कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ।
- (७) नगर शिक्षा विकास कोष तथा नगर शिक्षा विकास अक्षय कोषको आन्तरिक तथा महालेखा परिक्षकबाट लेखा परिक्षण हुनेछ।
- (८) कुनै कारणबाट नगर शिक्षा विकास अक्षय कोष खारेज हुन गएमा कोषमा भएको रकम नगरपालिकाको संचित कोषमा हस्तान्तरण हुनेछ।

२६. विद्यालय विकास कोष :

- (१) प्रत्येक विद्यालयमा एउटा विद्यालय विकास कोष हुनेछ। विद्यालय विकास कोष स्थापना गर्नु प्रत्येक विद्यालयको अनिवार्य दायित्व हुनेछ।
- (२) विद्यालय विकास कोषको श्रोत :
  - (क) अनुदान,
  - (ख) ऋण,
  - (ग) चन्दा, दान, दातव्य
  - (घ) भाडा, शुल्क,
  - (ङ) निजी तथा अन्य आम्दानी।
- (३) कानुनमा वा स्रोत अनुसार स्पष्ट तोकिएर खर्च गर्ने भनिएको शिर्षकका रकमहरु बाहेकको रकम उपदफा (१) बमोजिम कोषमा अक्षय (नमासिने) रुपमा जम्मा गरी राख्नु पर्नेछ।
- (४) विद्यालय विकास कोष स्थापना तथा बृद्धि गर्न नगरपालिकाले एक पटक विउ पूजी रकम अनुदान स्वरुप सामुदायिक विद्यालयको अवस्था हेरी उपलब्ध गराउन सक्नेछ।
- (५) विद्यालय विकास कोषको नियमानुसार सामाजिक र लेखा परिक्षण गर्नु पर्नेछ।
- (६) विद्यालय विकास कोषको रकम सार्वजनिक सूचनाको प्रतिस्पर्धा आधारमा धेरै ब्याज प्राप्त हुने "क" बर्गको बैंकमा जम्मा गर्नु पर्नेछ र कोष बापत प्राप्त हुने वार्षिक ब्याज रकमको ४० % (चालीस प्रतिशत) रकम पूनः विद्यालय विकास कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ र बाँकी ६०% (साठी प्रतिशत) रकम तोकिए बमोजिम कार्यक्रम बनाई विद्यालयहरुको शैक्षिक विकास कार्यक्रममा उपयोग गर्नु पर्नेछ।
- (७) कोष विद्यालय रहदा सम्म अविच्छिन्न सञ्चालनमा रहनेछ भने विद्यालय समायोजन भएको खण्डमा कोष समायोजन हुने विद्यालयको विद्यालय विकास कोषमा समायोजन गर्नु पर्नेछ। कुनै कारणबाट विद्यालय विकास कोष बेवारिसे हुन गएमा कोषको रकम नगर शिक्षा विकास अक्षय कोषमा हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ।
- (८) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको रकम हिनामिना तथा दुरुपयोग गरेमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई प्रचलित कानुन बमोजिम कारवाही हुनेछ र सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गरिनेछ।
- (९) विद्यालय विकास कोषको खाता संचालन विद्यालयका प्रधानाध्यापक र विद्यालयको लेखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ।
- (१०) विद्यालय विकास कोषमा प्रत्येक महिना वा प्राप्ती श्रोत आधारमा रकम जम्मागर्नु विद्यालयको कर्तव्य हुने छ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

(११) विद्यालय विकास कोष संचालन सम्बन्धमा यो ऐन तथा प्रचलित कानून प्रतिकूल नहुने गरी अक्षय कोषको मर्म अनरूप व्यवस्थित रूपमा संचालन गर्न विद्यालयले कार्यविधि तर्जुमा गरी नियमानुसार स्वीकृत गरी लागु गर्न सक्नेछ ।

(१२) यस सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२७. विद्यालय र बाल विकास केन्द्रलाई अनुदानको व्यवस्था :

(१) नगरपालिकाले तोकिएको आधारमा सामुदायिक विद्यालय र बाल विकास केन्द्रलाई अनुदान दिनेछ तर कुनै विद्यालयले तोकिएको शैक्षिक स्तर कायम गर्न नसकेमा त्यस्ता विद्यालयलाई दिइदै आएको अनुदान रकममा तोकिए बमोजिम कटौती गर्न यस दफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

(२) अनुदान सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२८. विद्यालयलाई छुट र सुविधा :

(१) सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठी वा सहकारीको रूपमा सञ्चालित विद्यालयलाई संघीय र प्रादेशिक कानूनमा भएको व्यवस्था बमोजिम छुट र सुविधा हुनेछ ।

(२) सामुदायिक वा शैक्षिक गुठी वा सहकारीको रूपमा सञ्चालित विद्यालयलाई नगरपालिकाले आफूले लगाएको कर वा अन्य सेवा वा सुविधामा तोकिए बमोजिम विशेष छुट दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद-६

अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा, विद्यार्थी सहायता तथा छात्रवृत्ति सम्बन्धि व्यवस्था

२९. अनिवार्य, निशुल्क आधारभूत शिक्षा सम्बन्धि व्यवस्था :

(१) सामुदायिक विद्यालयबाट लक्षित उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई तोकिए बमोजिम निशुल्क शिक्षा उपलब्ध हुनेछ ।

(२) नेपालको संविधान प्रदत्त मौलिक अधिकार तथा नेपाल सरकारद्वारा जारी अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा, शिक्षा ऐन २०७५ बमोजिम ४ (चार) वर्ष पुरा भई १३ (तेह्र) वर्ष पुरा नभएका बालबालिका लागि आधारभूत तह सम्म अनिवार्य शिक्षाको व्यवस्था गरिनेछ ।

(३) अनिवार्य शिक्षा उपलब्ध हुने उमेर समूहका बालबालिकालाई विद्यालयमा नपठाउने वा बालश्रममा लगाउने अभिभावक, संरक्षक वा उद्योगी, व्यापारी वा अन्य व्यक्तिलाई नगरपालिकाले तोकिए बमोजिम दण्ड जरिवाना गर्नेछ । त्यस्ता व्यक्ति वा संस्थालाई नगरपालिकाबाट उपलब्ध हुने सेवा सुविधा रोक्का वा स्थगन गरिनेछ ।

(४) जरिवाना तथा कारवाही सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३०. निशुल्क माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धि व्यवस्था :

(१) सामुदायिक विद्यालयबाट लक्षित उमेर समूह आधारभूत शिक्षा (०-८) का सबै बालबालिकालाई नगरपालिकाले तोकिए बमोजिम निशुल्क शिक्षा उपलब्ध गराउनेछ ।

(२) माध्यमिक शिक्षा (९-१२) को हकमा निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्थापन संघीय र प्रादेशिक कानून अनुसार गरिनेछ ।

(३) दफा २८ (१) र दफा २९ (१) बमोजिम प्रदान गरिएको शिक्षामा कुनै विद्यालयले शुल्क लिएमा त्यस्तो शुल्क सम्बन्धित विद्यार्थीलाई फिर्ता गराइ सम्बन्धित विद्यालय

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

व्यवस्थापन समितिलाई स्थानीय शिक्षा अधिकारीले सचेत गराउने तथा प्रधानाध्यापकलाई विभागीय कारवाही गर्न सक्नेछ ।

- (४) यस दफाको उप दफा(१),(२),(३) मा जसुकै लेखिएता पनि कुनै अभिभावक, सर्वसाधारण नागरिक, साहु महाजन, दाता वा संघ संस्थाले आफ्नो स्वेच्छाले दिएको दान, उपहार, चन्दा वा सहयोग सामुदायिक विद्यालयले लिन सक्नेछ ।

३१. विद्यार्थी सहायता तथा छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने:

नगरपालिकाले सामुदायिक विद्यालयमा भर्ना हुने विद्यार्थीहरूलाई तोकिए बमोजिम आर्थिक सहायता र छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

३२. संस्थागत विद्यालयले छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्ने:

- (१) संस्थागत विद्यालयले विद्यालयमा भर्ना भएका कूल विद्यार्थी संख्या वा प्रत्येक कक्षामा तोकिएको न्यूनतम विद्यार्थी सङ्ख्या जुन धेरै हुन्छ सो को १० % (दश प्रतिशत) मा नघट्ने गरी तोकिए बमोजिम आर्थिक रुपमा विपन्न, अपाङ्गता भएकाहरु, महिला,दलित वा जनजाति तथा अल्पसङ्ख्यक र अन्य समुदायका विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्तिको लागि विद्यार्थी छनौट गर्न प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालयको प्रधानाध्यापकको संयोजकत्वमा र विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा रहेका अभिभावकको प्रतिनिधित्व रहेको एक छात्रवृत्ति छनौट समिति रहनेछ ।
- (३) समितिले छनौटका लागि आधार, शर्त र प्रकृया तयार गरी सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ । नगरपालिकाले छनौटको आधार सहितको निर्देशन दिएमा सो आधारलाई मुख्य आधार मानी छात्रवृत्ति छनौट गर्नु पर्नेछ ।
- (४) माथि जुनसुकै कुरा उल्लेख गरिएको भए पनि नगरपालिकाले थप कार्यविधि बनाई प्रत्येक विद्यालयका लागि छात्रवृत्तिको कोटा तोकि निर्दिष्ट प्रक्रिया मार्फत् परीक्षाका माध्यमबाट छात्रवृत्तिमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी आफै वा सम्बन्धित विद्यालयलाई नै छनौट र सिफारिश गर्न तोक्न सक्नेछ । यसरी छनौट र सिफारिश भएका विद्यार्थीलाई निशुल्क अध्यापन गराउनु सम्बन्धित विद्यालयको दायित्व हुनेछ तर उपदफा (१) बमोजिम निर्धारण भएको छात्रवृत्ति कोटा बराबरको रकम सम्बन्धित विद्यालयले नगर शिक्षा समितिको कोषमा जम्मा गर्ने गरी तोक्न सक्नेछ । यसरी तोकिएको रकम नगर शिक्षा समितिले तोकिएको कार्यविधि बमोजिम दफा (६) अनुसार स्थापित आवासीय विद्यालयमा अध्ययनरत विपन्न र लक्षित वर्गको छात्रछात्राहरुको आवासीय छात्रवृत्तिमा खर्च गर्नेछ ।

परिच्छेद-७

विद्यालय शिक्षण सेवाको गठन र सञ्चालन सम्बन्धि व्यवस्था

३३. विद्यालय शिक्षण सेवाको गठन :

- (१) संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम उपमहानगरपालिकामा एक विद्यालय शिक्षण सेवा गठन हुनेछ ।
- (२) शिक्षकहरुको सेवाको सर्त (योग्यता, तह, श्रेणी विभाजन र अन्य सेवा सुविधा) संघीय र प्रादेशिक कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।
- (३) संघीय र प्रादेशिक कानूनको अधिनमा रही उपमहानगरपालिकाले शिक्षकको सेवा, शर्त सम्बन्धि तोकिए बमोजिम थप व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

(४) विद्यालयमा कायम रहने शिक्षकहरूको दरबन्दी र पद तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३४. शिक्षकको नियुक्ति :

- (१) स्वीकृत दरबन्दीमा स्थायी शिक्षकहरूको नियुक्ती संघीय कानून बमोजिम शिक्षक सेवा आयोगको सिफारिशमा नगर शिक्षा समितिको निर्णय अनुसार स्थानीय शिक्षा अधिकारीले गर्नेछ ।
- (२) विद्यालयमा रिक्त दरबन्दी तथा शिक्षक अनुदान कोटामा स्थायी पदपूर्ति नहुदा सम्म करारमा शिक्षक नियुक्तिको व्यवस्था गर्न निम्न बमोजिमको नगर स्तरीय शिक्षक छनौट समिति हुनेछ । शिक्षक छनौट समितिको प्रशासनिक कार्य र जनशक्तिको व्यवस्था नगर शिक्षा महाशाखाले गर्नेछ ।
  - (क) नगर शिक्षा समितिको अध्यक्ष – अध्यक्ष
  - (ख) सदस्य सचिवले तोकेका तीनजना विज्ञ – सदस्य
  - (ग) स्थानीय शिक्षा अधिकारी – सदस्य सचिव
- (३) नगर स्तरीय शिक्षक छनौट समितिका सदस्यहरूको योग्यता देहाय अनुसार हुनेछ ।
  - (क) शिक्षा, शिक्षण, प्रशासन र व्यवस्थापन क्षेत्रमा अधिकृत वा सो सरहको स्तरमा कम्तिमा ५ (पांच) वर्ष काम गरेको ।
  - (ख) विषयगत शिक्षक नियुक्त गर्ने परीक्षामा विषयगत विज्ञहरू तोकिएको छन ।
  - (ग) उपरोक्त अनुसार गठन हुने शिक्षक छनौट समितिका सदस्यहरू मध्ये विज्ञ सदस्यहरू स्नातकोत्तर तह उत्तिर्ण हुनुपर्नेछ ।
- (४) समितिका सदस्यहरूको सेवा, सुविधा, बैठक तथा अन्य व्यवस्थापन तोकिए बमोजिमहुनेछ ।
- (५) छनौट समितिबाट सिफरिस भएका व्यक्तिलाई विद्यालयले बढीमा १ (एक) शैक्षिक सत्रको लागि करारमा नियुक्ति गर्नेछ ।
- (६) विज्ञहरू जिल्ला भित्रका रोष्टर शिक्षक वा अन्यबाट तोकिएन सक्नेछन ।
- (७) शिक्षक छनौट सम्बन्धमा करार शिक्षक छनौट समितिले शिक्षक सेवा आयोगले तोकेको पाठ्यक्रमको पालना गर्नु पर्नेछ ।
- (८) समितिले गरेका मुख्य मुख्य कार्य, सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरू तथा तोकिएका अन्य विवरणहरू समावेश गरी तयार पारिएको वार्षिक प्रतिवेदन नगर प्रमुख समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (९) नगर शिक्षा समितिले यस सम्बन्धी आंसिक वा पूर्ण अधिकार विद्यालय शिक्षक छनौट समितिलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
- (१०) यस सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

३५. सरुवा सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) उपमहानगरपालिका भित्रका समुदायिक विद्यालयहरूमा आधारभूत तहको प्राथमिक शिक्षकहरूलाई समान तहको दरबन्दीमा तथा आधारभूत तहका निम्नमाध्यमिक र माध्यमिक तहका शिक्षकहरूलाई सम्बन्धित विषय र तहको दरबन्दीमा नगर शिक्षा समितिको निर्णयानुसार स्थानीय शिक्षा अधिकारीले तोकिए बमोजिम सरुवा गर्नेछ । सामान्यतया नगर भित्रका शिक्षकलाई ५ (पांच) वर्षको समय तोकिए एक विद्यालयबाट अर्को विद्यालयमा सरुवा गर्नु पर्नेछ । यसरी सरुवा भई अर्को विद्यालयमा गएका शिक्षक कम्तिमा ४ (चार) वर्ष र बढीमा ५ (पांच) वर्ष सम्म

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

सोही विद्यालयमा रहनेछन् । नि.मा.वि., मा.वि. र प्राविधिक धारका शिक्षकहरुको अध्यापनको विषयमा असर नपर्ने गरी मात्र सरुवा गरीने छ । सरुवा सम्बन्धि अन्य व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (क) दरबन्दीमा कार्यरत स्थायी शिक्षकलाई समयावधि भन्दा अगावै सरुवा गर्नु पर्ने भएमा कार्यरत विद्यालयको सहमतिमा कक्षा सञ्चालनमा बाधा नपर्ने गरी नगर शिक्षा अधिकारीले अर्को स्थानीय तहमा सरुवाको लागि सहमति दिन सक्नेछ ।
- (ख) अन्य स्थानीय तह अन्तरगतका विद्यालयमा कार्यरत स्थायी शिक्षकले सरुवा भई यस उपमहानगरपालिका भित्रका कुनै विद्यालयमा आउन चाहेमा कार्यरत विद्यालय तथा स्थानीय तहको सहमति र आउने विद्यालयको सहमति सहित तोकिएको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (ग) संघीय र प्रादेशिक कानूनमा अन्यथा व्यवस्था गरिएकोमा बाहेक अन्तर स्थानीय तह सरुवा गर्दा नगर स्तरीय शिक्षक छनौट समितिले परीक्षा (लिखित, मौखिक वा दुवै) लिई सबै भन्दा उच्च अङ्क प्राप्त गर्ने शिक्षकलाई सरुवाको सिफारिश गर्नेछ ।
- (घ) ऐन जारी हुनु भन्दा अघि देखि कार्यरत राहत, करार शिक्षक वा थप अनुदानमा कार्यरत शिक्षकलाई पनि सोही दरबन्दी तथा थप अनुदान कोटामा उपदफा (१) बमोजिम सरुवा गरिने छ ।
- (ङ) सेवा निवृत्त हुन १ (एक) वर्ष भन्दा कम सेवा अवधि बाँकी रहेको शिक्षकको अन्तर स्थानीय तहमा सरुवाका लागि सहमति प्रदान गरिने छैन ।
- (च) शिक्षक सरुवा सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३६. काज सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत कुनै पनि शिक्षकलाई नगर शिक्षा समितिले आवश्यकता र औचित्यताका आधारमा कुनै पनि विद्यालयमा काज खटाउन सक्नेछ ।
- (२) सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत स्थायी शिक्षकलाई शिक्षा समितिले शिक्षा महाशाखा, नगरका शैक्षिक कार्यक्रमहरु तथा शैक्षिक प्रशासनका क्षेत्रहरुमा काज खटाउन सक्नेछ । यसरी काज खटाउनु पूर्व निजले अध्यापन गर्ने विद्यालय र विषयको पठन पाठनको सुनिश्चितता गर्नु पर्नेछ ।

३७. प्रधानाध्यापक, सहायक प्रधानाध्यापक, शिक्षक तथा कर्मचारी सम्बन्धि व्यवस्था :

- (१) प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयमा एक जना प्रधानाध्यापक र संघीय तथा प्रादेशिक कानून एवं उपमहानगरपालिकाले स्वीकृत गरे बमोजिमको संख्यामा शिक्षक र कर्मचारीको दरबन्दी रहनेछ ।
- (२) प्रधानाध्यापक छनोट गर्नका लागि सम्बन्धित तहको शिक्षक पदमा कम्तीमा २ (दुई) वर्ष सेवा गरेका स्थायी शिक्षकहरु मध्येबाट मुल्यांकन विधि अपनाई छनौट गर्नु पर्नेछ ।
- (३) प्रधानाध्यापकको पदावधि ५ (पाँच) वर्षको हुनेछ । निज सोही विद्यालयको प्रधानाध्यापक पदमा पुनः नियुक्त हुन सक्ने छैन ।
- (४) उपदफा (३) मा लेखिएको कुनै कुराले एउटा विद्यालयमा एक कार्यकाल पूरा गरेका प्रधानाध्यापकलाई अर्को विद्यालयमा प्रधानाध्यापक हुन कुनै बाधा परेको मानिने छैन ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (५) प्रधानाध्यापकले नगरपालिकासँग कार्यसम्पादन सम्झौता गर्नु पर्नेछ ।
- (६) कार्य सम्पादन सम्झौता अनुसार प्रधानाध्यापकले कार्य गर्न नसके नगर शिक्षा समितिले जुनसुकै बखत निजलाई हटाउन सक्नेछ । तर यसरी हटाउनु पूर्व निजलाई सफाई पेश गर्ने मनासिव मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।
- (७) प्रधानाध्यापकको छनौट सम्बन्धी कार्यविधि, नियुक्ति, सेवा, शर्त र सुविधा, काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (८) महिला शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक बनाउन थप प्रोत्साहन अंक प्रदान गरी कार्यसम्पादन करार मूल्यांकन लगायत तोकिएको मापदण्डका आधारमा प्रधानाध्यापक नियुक्त गर्न सकिनेछ ।
- (९) प्रधानाध्यापकको छनौट गर्दा माध्यमिक तहका लागि शिक्षाशास्त्र विषय वा विज्ञान विषयमा स्नातकोत्तर तह र आधारभूत तहको लागि शिक्षाशास्त्र वा विज्ञान विषयमा स्नातकतह उत्तीर्ण गरेको सम्बन्धित तहको स्थायी शिक्षक मात्र उम्मेदवार हुन पाउनेछन् ।
- (१०) उपदफा (१) बमोजिमका प्रधानाध्यापक, सहायक प्रधानाध्यापक र कर्मचारीहरूको नियुक्ति तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (११) उपदफा (२) र (९) बमोजिमको अतिरिक्त शिक्षा समितिले योग्यता पुगेका व्यक्तिलाई व्यवस्थापन सुधारका लागि विशेष व्यवस्थागरी नगर शिक्षा समितिले प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।
- (१२) यस सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३८. दरबन्दी मिलान :

- (१) प्राथमिक तहमा विद्यार्थी सङ्ख्या र अन्य तहमा विद्यार्थी सङ्ख्या तथा सञ्चालित कक्षा (सेक्सन समेत) र अध्यापन गरिने विषयको आधारमा नगर शिक्षा समितिले दरबन्दी मिलान गर्नेछ । दरबन्दी मिलान प्रत्येक वर्ष विद्यालयबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई सत्यापन गरेर मात्र गरीनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गरिएको दरबन्दी मिलानबाट सरुवा हुने शिक्षकले पत्र पाएको मितिले १ (एक) हप्ता भित्र रमाना लिई तोकिएको विद्यालयमा हाजिर भईसक्नु पर्नेछ । यसरी हाजिर नहुने, रमाना नदिने र हाजिर नगराउने प्रधानाध्यापक र शिक्षकलाई नगर शिक्षा समितिको निर्णय अनुसार तोकिए बमोजिम कारवाही गर्नु पर्नेछ ।
- (३) कुनै विषयमा आवश्यक नभएका शिक्षक दरबन्दी वा बढी भएका दरबन्दी नगर शिक्षा समितिले फाजिलमा राख्नेछ । यस्ता दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई नगर शिक्षा महाशाखाले व्यवस्थापन गर्नेछ । कुनै कारणले यस्ता शिक्षकको पद रिक्त भएमा पदपूर्ति गरिने छैन ।
- (४) देहाय अनुसार दरबन्दी मिलान गर्न सकिनेछ :
  - (क) संघिय तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा मिलान गरिसकेपछि विद्यालयलाई दरबन्दी नपुग भएमा नगरपालिकाले आफ्नो स्रोतमा थप दरबन्दी सिर्जना गर्न सक्नेछ ।
  - (ख) शिक्षक पदमा शिक्षक पदपूर्ति गर्दा नगरपालिका स्तरीय शिक्षण सेवा समिति मार्फत व्यवस्था गरिनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (ग) शिक्षण सेवाको अन्य व्यवस्था दफा ३४ अनुसार हुनेछ ।
- (५) दरबन्दी मिलान सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
३९. **शिक्षकको पेशागत महासंघ, शिक्षक तथा कर्मचारीको पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था:**
- (१) संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरुको पेशागत हकहितको सम्बन्धमा कार्य गर्न शिक्षक महासंघ रहनेछ ।
- (२) नेपाल शिक्षक महासंघ नगर स्तरमा गठन गर्न सकिनेछ ।
- (३) देहायका अवस्थामा शिक्षक वा कर्मचारीलाई विद्यालयको व्यवस्थापन समितिले पदबाट हटाउन उपमहानगरपालिकामा सिफारिश गर्नु पर्नेछ :-
- (क) तोकिए बमोजिमका पदीय दायित्व पुरा नगरेमा,
- (ख) बिना सूचना लगातार १५ (पन्द्र) दिन भन्दा बढी समय विद्यालयमा अनुपस्थित रहेमा,
- (ग) विद्यालयमा मादक पदार्थ सेवन गरी आएको कुरा प्रमाणित भएमा,
- (घ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीले कार्यालय समयमा अन्यत्र अध्यापन वा मासिक तलब लिने गरी अन्य काम गरेमा वा अन्य कुनै व्यावसायिक कृयाकलाप गरेमा,
- तर उपदफा (३) (घ) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि विद्यालयको पठन पाठनमा बाधा नपर्ने गरी राष्ट्रिय जनगणना, निर्वाचन सम्बन्धी काम, दैवी प्रकोप उद्धार वा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र उपमहानगरपालिकाले तोकेको अन्य कुनै काममा खटाउन वा प्रचलित कानून बमोजिम काम गर्न बाधा परेको मानिने छैन ।
- (ङ) शिक्षक वा कर्मचारी राजनीतिक दलको सदस्य रहेको पाइएमा,
- (च) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा,
- (छ) स्थायी आवासीय अनुमति लिएमा,
- (ज) तोकिए बमोजिम शैक्षिक उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेमा,
- (४) उपदफा (३) बमोजिम वा अन्य माध्यमले कुनै शिक्षक वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाउनु पर्ने यथेष्ट प्रमाण प्राप्त भएमा नगर कार्यपालिकाले निजलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर कार्यरत पदबाट हटाउनु अघि सफाइको मनासिब मौका भने प्रदान गरिनेछ ।
- (५) प्रत्येक शिक्षकले आफ्नो शैक्षिक योग्यता अनुसार प्र.अ.ले स्वीकृत गरेको समय तालिका अनुसार अध्यापन गर्नुपर्ने छ । यसरी तल्लो तहको शिक्षकले माथिल्लो कक्षामा अध्यापन गर्दा विद्यालय व्यवस्थापन समिति थप आर्थिक भार वहन गर्न बाध्यहुने छैन ।
- (६) प्रत्येक शिक्षकले साप्ताहिक रुपमा कम्तिमा २५ घण्टी अध्यापन गर्नु पर्नेछ ।
- (७) विद्यालय (०-१२ कक्षा) भित्र मौजूदा शिक्षक (निजी स्रोत समेत) ले उप-दफा (६) बमोजिम अध्यापन गर्दा बढी संख्या हुन आउने शिक्षकलाई शिक्षा महाशाखाले अन्य विद्यालयमा सरुवा गरी व्यवस्थापन गर्ने छ ।
- (८) विद्यालयमा शिक्षक उपलब्ध भएसम्म कक्षा १-३ सम्म ग्रेड शिक्षण गर्नुपर्ने छ ।
- (९) शिक्षक, कर्मचारी सबैले तोकिए बमोजिम कार्य सम्पादन सम्भौता गर्नुपर्नेछ । त्यसको आधारमा कार्यसम्पादन मुल्यांकन गरिनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

(१०) यस सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४०. शिक्षक तथा कर्मचारीको गुनासो व्यवस्थापन :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक र कर्मचारीको पेशागत गुनासो सम्बन्धित विद्यालयका प्रधानाध्यापक र प्रधानाध्यापकको गुनासो विद्यालय व्यवस्थापन समिति समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ । सो सम्बन्धि गुनासोको अध्ययन गरी सम्भव भएको उपाय अपनाई तोकिए बमोजिम सम्बन्धित निकायले गुनासो फछ्यौट गर्नु पर्नेछ ।
- (२) विद्यालय तहबाट फछ्यौट हुन नसके उचित कारण खोलि ३० (तीस) दिन भित्र स्थानीय शिक्षा अधिकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) विद्यालय तहबाट प्राप्त गुनासोको ३० (तीस) दिन भित्र प्रचलित कनून अनुसार सम्बोधन गर्नु स्थानीय शिक्षा अधिकारीको कर्तव्य हुनेछ ।
- (४) स्थानीय शिक्षा अधिकारीले फछ्यौट गर्न नसकेको पेशागत गुनासो नगर शिक्षा समितिमा पेश गरिनेछ ।
- (५) नगर शिक्षा समितिले गरेको गुनासो फस्यौट अन्तिम हुनेछ ।

४१. अदालतको आदेशबाट पुनः बहाली हुन सक्ने:

- (१) कुनै पनि शिक्षक वा कर्मचारीले कानून बमोजिम सजाय पाइ नोकरीबाट हटाइएको वा बर्खास्त भएमा अदालतको आदेश वा फैसला बमोजिम मात्र नोकरीमा पुनः बहाली हुन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम पुनः बहाली भएको शिक्षकले संघीय कानून अनुसार नोकरीबाट हटेदेखि पुनः बहाली भएको मिति सम्मको पूरा तलब, भत्ता र तलब वृद्धि आदेश वा फैसला बमोजिम प्राप्त गर्नेछ ।

४२. तलब भत्ता नपाउने र सेवा अवधि गणना नहुने :

दफा (४१) को उपदफा (२) मा उल्लेखित अवस्था तथा दफा (३९) को उपदफा ३ (घ) मा भएको व्यवस्था को प्रतिकूल नहुने गरी वा नियमानुसार बिदा स्वीकृत गराइ बसेको अवस्थामा बाहेक विद्यालयमा अनुपस्थित रहेका शिक्षकले अनुपस्थित अवधिको तलब, भत्ता पाउने छैनन् र त्यस्तो अवधी निजको सेवा अवधिमा समेत गणना हुने छैन ।

४३. दरबन्दी स्वीकृत गर्नु पर्ने :

- (१) सामुदायिक विद्यालयले सरकारी दरबन्दीमा बाहेक अन्य स्रोतबाट शिक्षक नियुक्ति गर्नको लागि तोकिए बमोजिम तुलसीपुर उपमहानगरपालिका शिक्षा महाशाखा बाट विद्यालयले आफ्नो दरबन्दी विश्लेषण तथा कार्यभार स्वीकृत गराएर मात्र भर्ना गर्नु पर्नेछ । यसरी दरबन्दी स्वीकृत नगरी कुनै विद्यालयले शिक्षक नियुक्ति गरेमा नियुक्त शिक्षकलाई भुक्तानी गरेको तलब, भत्ता र अन्य रकमहरु निर्णय तथा नियुक्ति गर्ने पदाधिकारीले विद्यालय शिक्षा विकास कोषमा तिर्नु पर्नेछ ।
- (२) यस सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद -८

दण्ड, सजाय, पुरस्कार तथा सम्मान

४४. दण्ड र सजाय :

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (१) कसैले विद्यालयको सम्पति हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाइ संघीय र प्रादेशिक कानून बमोजिम मुद्दा हेर्ने अधिकारीले विगो असूल गरी विगो बमोजिम जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- (२) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुऱ्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाइ कसूरको अवस्था हेरी संघीय र प्रादेशिक कानूनमा व्यवस्था भएकोमा सोही बमोजिम र नभएमा रु.१००,०००।- (एक लाख) रुपैया सम्म जरिवाना वा छ महिना सम्म कैद वा दुवैसजाय हुनेछ :
- (क) प्रस्नपत्रको गोपनीयता भङ्ग गरेमा,
- (ख) उत्तर पुस्तिका परीक्षण गर्दा लापरवाही तथा गैर जिम्मेवारपूर्ण कार्य गरेमा,
- (ग) परीक्षा केन्द्रमा सम्बन्धित पदाधिकारीको स्वीकृती बेगर प्रवेश गर्न प्रयत्न गरेमा वा प्रवेश गरेमा वा परीक्षा केन्द्र नियन्त्रण लिई अमर्यादित कार्य गरेमा,
- (घ) परीक्षाफल प्रकाशनमा अनियमितता गरेमा,
- (ङ) अरुको तर्फबाट परीक्षा दिएमा
- (च) परीक्षाको मर्यादा भङ्ग हुने अन्य कुनै कार्य गरेमा,
- (छ) विद्यार्थी भर्ना गर्दा दान, उपहार वा कुनै रकम लिएमा,
- (ज) अनुमति नलिई कुनै कक्षा, शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा तथा पूर्व तयारी कक्षा, ट्यूशन कक्षा वा परीक्षा तयारी कक्षा सञ्चालन गरेमा,
- (झ) अनुमति नलिई माथिल्लो कक्षा सञ्चालन गरेमा वा सञ्चालन अनुमति नपाएको कुनै कक्षा सञ्चालन गरी शैक्षिक प्रमाण पत्र जारी गरेमा,
- (ञ) अन्य विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई आफ्नो विद्यालयबाट परीक्षाको लागि रजिष्ट्रेशन गराएमा, परीक्षामा सहभागी गराएमा वा शैक्षिक योग्यताको प्रमाण-पत्र जारी गरेमा,
- (ट) दफा (४९) अनुसार तोकिएको शुल्क विपरित हुने गरी कुनै संस्थागत विद्यालयले शुल्क लिएमा,
- (३) उपदफा (१) र (२) बमोजिमको कसूरको सम्बन्धमा विद्यालयको कुनै शिक्षक वा कर्मचारी उपर मुद्दा हेर्ने अधिकारी वा अदालतमा मुद्दा दायर भएमा त्यस्तो शिक्षक वा कर्मचारी त्यसरी मुद्दा दायर भएको मिति देखि मुद्दाको किनारा नलागे सम्म स्वतः निलम्बन हुनेछ । सो शिक्षक वा कर्मचारी अदालतबाट कसूरदार ठहरीएमा निजलाई यस ऐन बमोजिम विभागीय सजाय गरिनेछ ।
- (४) उपदफा (१) र (२) मा लेखिएको देखि बाहेक कसैले यो ऐन वा ऐन अर्न्तगत बनेको नियम उल्लघन गरेमा तोकिएको अधिकारीले देहाय बमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ :
- (क) विद्यालयका शिक्षक र कर्मचारीलाई विभागीय सजाय र जरिवाना गर्ने,
- (ख) विद्यार्थीलाई छात्रावास वा परीक्षाबाट निष्काशन गर्ने,
- (ग) शिक्षक वा अन्य व्यक्ति भए कसूरको मात्रा हेरी विगो असूल गरी विगो बमोजिम जरिवाना गर्ने,
- (घ) विद्यालयलाई सरकारी सहायता घटाउने, रोक्ने वा बन्द गर्ने,
- (ङ) विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृती रद्द गर्ने ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

४५. पुरस्कार तथा सम्मान

- (१) शिक्षा विकास, गुणस्तरीय शिक्षा, विद्यार्थीको सर्वाङ्गीण विकासमा विशेष टेवा पुऱ्याउने विद्यालय, प्रधानाध्यापक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, अभिभावक तथा उत्कृष्टता हासिल गर्ने विद्यार्थीहरु वा अन्य व्यक्ति र संस्थाहरुलाई उपमहानगरपालिकाले तोकिए बमोजिम विभिन्न मापदण्डको आधारमा सम्मान र पुरस्कारको व्यवस्था गर्नेछ ।
- (२) यस्तो पुरस्कारको अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४६. सम्पत्ति सम्बन्धी मुद्दाको तहकिकात र जाहेरी :

सम्पत्ति सम्बन्धी मुद्दाको तहकिकात, जाहेरी सम्बन्धी व्यवस्था संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय कानूनमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४७. पुनरावेदन :

तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।

परिच्छेद-९

विद्यालयको सम्पत्ति व्यवस्थापन

४८. विद्यालयको सम्पत्ति:

- (१) विद्यालयको नाममा रहेको सम्पत्तिको सुरक्षा गर्ने प्रमुख दायित्व व्यवस्थापन समिति र प्रधानाध्यापकको हुनेछ ।
- (२) सामुदायिक विद्यालयको हकभोगमा रहेको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ । यस ऐन बमोजिम अनुमति वा स्वीकृति रद्द गरिएको वा कुनै विद्यालयमा गाभिएको सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति उपमहानगरपालिकाले अन्य विद्यालय, सामुदायिक बाल विकास केन्द्र, उपमहानगरपालिका अन्तरगतको कुनै कार्यालय, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, सङ्ग्राहलय, सीप विकास केन्द्र, सामुदायिक पुस्तकालय वा सामुदायिक हितमा उपयोग गर्न सक्नेछ । यसरी प्रयोगमा नआउने भएमा प्रचलित कानून बमोजिम बेच विखन गरी प्राप्त भएको रकम नगर शिक्षा विकास कोषमा जम्मा हुनेछ ।
- (३) शैक्षिक गुठी अन्तरगत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही विद्यालयको नाममा रहनेछ । कुनै विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो विद्यालयको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।
- (४) कम्पनी र सहकारी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही कम्पनी वा सहकारीको नाममा रहनेछ ।
- (५) संस्थागत विद्यालयले कुनै व्यक्ति वा संघ, संस्था संग दान, दातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि उपमहानगरपालिकाको अनुमति लिनुपर्नेछ । तर विदेशी व्यक्ति वा संघ संस्थाबाट चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ । यसरी प्रक्रिया नपुगी लिएको सम्पत्ति स्वतः उपमहानगरपालिकाको हुनेछ ।
- (६) नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति नेपाल सरकारको स्वीकृति बेगर बेचविखन गर्न पाइने छैन ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

४९. विद्यालय सम्पत्ति संरक्षण तथा व्यवस्थापन समिति:

- (१) सामुदायिक विद्यालयको हकभोगमा रहेको सम्पत्तिको संरक्षण र व्यवस्थापन तथा संस्थागत विद्यालयको सम्पत्तिको शैक्षिक प्रयोजनार्थ उपयोगको सम्बन्धमा कार्य गर्न देहाय अनुसारको विद्यालय सम्पत्ति संरक्षण समिति रहनेछ :
- (क) नगर प्रमुख वा नगर प्रमुखले तोकेको सदस्य - अध्यक्ष
(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य
(ग) मालपोत र नापी प्रशासन सम्बन्धी काम गर्ने नेपाल सरकारको तृतीय श्रेणीको अधिकृत २ (दुई) जना - सदस्य
(घ) स्थानीय शिक्षा अधिकारी - सदस्य सचिव
- (२) कुनै विद्यालयको जग्गाको व्यवस्थापन सम्बन्धि विषयमा छलफल गर्न आयोजित बैठकमा सो विद्यालयको प्रधानाध्यापक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा सहभागी गराउन सकिनेछ ।
- (३) समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा बैठक संचालन सम्बन्धि व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१०

विद्यालयको शुल्क निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था

५०. विद्यालयको वर्गीकरण :

विद्यालयको वर्गीकरण सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून अन्तर्गत तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५१. संस्थागत र सहकारी विद्यालयको सुल्क निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) संस्थागत र सहकारी विद्यालयले विद्यार्थीसंग लिन पाउने शुल्क निर्धारणको लागि देहाय अनुसारको शुल्क निर्धारण समिति रहनेछ :
- (क) नगर शिक्षा समिति अध्यक्ष - अध्यक्ष
(ख) सामाजिक समिति संयोजक - सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य
(घ) संस्थागत वा सहकारी विद्यालयको वि.व्य.स. अध्यक्षहरु मध्येबाट नगर शिक्षा समितिले मनोनित गरेको १ (एक) जना - सदस्य
(ङ) अभिभावकका क्षेत्रमा कामगरेका संघ/सस्थाका अध्यक्षहरु मध्य बाट नगर प्रमुखले मनोनीत गरेको १ (एक) जना - सदस्य
(च) स्थानीय शिक्षा अधिकारी - सदस्य सचिव
- (२) शुल्क निर्धारण समितिले तोकिएको आधारमा शुल्क निर्धारण गर्नेछ ।
(३) विद्यालयको वर्गीकरणका आधारमा मात्र शुल्क निर्धारण गरिनेछ ।
(४) शुल्क निर्धारण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा बैठक सम्बन्धि व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-११

क्षमता अभिवृद्धि, सुपरिवेक्षण तथा शैक्षिक गुणस्तर

५२. विद्यालय तथा शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि तथा सुपरिवेक्षणको व्यवस्था:
- (१) नगरपालिकाले विद्यालय तथा शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि तथा सुपरिवेक्षणको आवश्यक स्रोत र कर्मचारीको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।
  - (२) यस्तो कार्य गर्न आवश्यक महसुस गरिएमा नगरपालिकाले थप जनशक्ति व्यवस्था गर्न सक्नेछ । यसरी नियुक्त गर्दा विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरू मध्ये विद्यालयलाई पठन-पाठनमा अवरोध नआउने गरी समेत व्यवस्था मिलाउन सकिनेछ ।
  - (३) यस ऐन कार्यान्वयनमा आउँदाको हकमा, यस्तो नियुक्ति गर्नु परेमा यस नगरपालिका भित्र पहिले नै कार्यरत स्रोत व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिईनेछ ।
  - (४) शिक्षा महाशाखामा कार्यरत अधिकृत छैटौ, सातौं र आठौं स्तरका कर्मचारीहरू स्वतः फिल्डमा खटिने कर्मचारी हुनेछन् । तोकिएको विद्यालयमा गई सुपरिवेक्षण सम्बन्धि गरेका कार्यहरूको प्रतिवेदन प्रत्येक १५ (पन्ध्र) दिनमा नगर शिक्षा समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ । संघीय सरकारले विगतमा नियुक्त गरेका विद्यालय निरीक्षक र स्रोत व्यक्तिहरूले प्राप्त गर्ने गरेको सुविधा नगरपालिकाले फिल्डमा खटिए बाफत उपलब्ध गराउनेछ ।
  - (५) सुपरिवेक्षण सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
५३. कार्यसम्पादन मुल्यांकन
- (१) नगरपालिका भित्र स्थापित विद्यालयहरू, कार्यरत शिक्षक, प्रधानअध्यापक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको नगर स्तरीय कार्यसम्पादन मुल्यांकनको व्यवस्था गरिनेछ ।
  - (२) कार्यसम्पादन मुल्यांकन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था संघिय कानून बमोजिम हुनेछ ।
५४. गुणस्तर मापन तथा मुल्यांकन
- (१) नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्र भित्र रहेका विद्यालयहरूको सिकाई स्तर तथा शैक्षिक गुणस्तर मूल्यांकन र परीक्षण कार्यहरू गर्न सक्नेछ ।
  - (२) यस्तो कार्य गर्न स्थानिय, प्रदेश स्तरिय, राष्ट्रिय वा अन्तराष्ट्रिय विज्ञ, विश्व विद्यालय, गैरसरकारी, सरकारी वा अन्य संघ संस्थासँग सहकार्य गर्न सक्नेछ ।
  - (३) गुणस्तरिय शिक्षाको मानक तथा त्यसको मूल्यांकनका मापदण्ड र शर्तहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१२

विविध

५५. अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने :
- कुनै संस्थागत विद्यालयले यो ऐन वा यस ऐन अर्न्तगत बनेको नियम विपरीत अन्य कुनै काम गरेमा तोकिएको अधिकारीको सिफारिशमा नगर शिक्षा समितिले त्यस्तो विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नेछ । तर त्यसरी अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नु अघि सम्बन्धित विद्यालयलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।
५६. विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नु पर्ने :
- (१) विद्यालयमा स्वतन्त्र र भय रहित रूपमा अध्ययन, अध्यापन गर्ने वातावरण सृजना गर्न तथा विद्यालय क्षेत्र भित्र कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नु पर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (२) तोकिए बमोजिम बाहेक कुनैपनि बालबालिकालाई विद्यालयबाट निष्काशन गर्न पाइनेछैन ।
- (३) विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई शारीरिक वा मानसिक यातना दिन वा दुर्व्यवहार गर्न पाइने छैन ।
- (४) विद्यालय हाता भित्र कुनै पनि राजनीतिक दलको भेला, सेमिनार, गोष्ठी वा आम सभा गर्न पाइने छैन ।
- (५) बालबालिकालाई बालबालिकासंग सम्बन्धित बाहेक अन्य कुनै पनि जुलुस, प्रदर्शन आदिमा सहभागी गर्न गराउन पाइने छैन ।
- (६) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा विद्यालयले पालना गर्नु पर्ने शर्त तथा मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५७. शैक्षिक परामर्श सेवा, विद्यालय बाहिरको शिक्षण वा अन्य शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धि व्यवस्था:

- (१) शैक्षिक परामर्श सेवा, त्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व तयारी कक्षा, सीपमूलक तालिम, ट्यूशन, कोचिङ कक्षा वा परीक्षा तयारी कक्षाको अनुमति लिने सम्बन्धि व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (२) विदेशी मुलुकको कुनै शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालनको लागि अनुमती दिने सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम तोकिए अनुसार हुनेछ ।
- (३) उपदफा (१) र (२) को व्यवस्था विपरित सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रम उपमहानगरपालिकाले बन्द गर्नेछ भने त्यस्तो संस्था वा शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालकलाई कानून बमोजिम कारवाही गरिनेछ ।

५८. प्रगति विवरण बुझाउनु पर्ने:

प्रत्येक विद्यालयले प्रत्येक शैक्षिक सत्र सकिएको एक महिना भित्र तोकिए बमोजिमको विवरणहरु समावेश गरी वार्षिक प्रगति विवरण नगर शिक्षा महाशाखामा बुझाउनु पर्नेछ ।

५९. साभेदारी वा सहकार्य गर्न सकिने :

विद्यालय व्यवस्थापन सुधार, गुणस्तरिय शिक्षा विकास तथा विद्यार्थीहरुको सिकाई अभिवृद्धि सम्बन्धि कार्य गर्नका लागि प्रचलित कानून बमोजिम सञ्चालनमा रहेका गैरसरकारी वा गैर नाफामूलक संस्थासंग उपमहानगरपालिकाले पारस्परिक साभेदारी वा सहकार्य गर्न सक्नेछ ।

६०. नियम, निर्देशिका र कार्यविधि बनाउने अधिकार :

- (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न उपमहानगरपालिकाले अन्य विषयको अतिरिक्त देहायका विषयहरुमा आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।
  - (क) विद्यालयको नामाकरण, भण्डा, चिन्ह र प्रार्थना,
  - (ख) विद्यालयलाई दिइने अनुदान,
  - (ग) आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सञ्चालन,
  - (घ) अतिरिक्त तथा सहक्रियाकलाप,
  - (ङ) विद्यार्थी भर्ना र विद्यार्थी संख्या सम्बन्धि,
  - (च) छात्रावासको अनुमति, स्वीकृति र सञ्चालन तथा अनुगमन,
  - (छ) विद्यालयको आय-व्यय जाँच र विद्यालयको खाता संचालन,
  - (ज) विद्यालयको किताब, बहि र अन्य कागजात तयार गर्ने तथा राख्ने तरिका,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (भ) संघीय र प्रादेशिक कानूनको परिधिमा रहेरविद्यालयको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा सन्दर्भ सामग्री निर्माण तथा स्वीकृति,
- (ज) शिक्षक तथा विद्यार्थी आचार संहिता,
- (ट) विद्यालय र समुदायमा पुस्तकालय तथा वाचनालय,
- (ठ) शिक्षक, कर्मचारी तथा विद्यालय व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम,
- (ड) भाषा शिक्षण, ट्यूशन सेन्टर, तयारी कक्षा वा अन्य यस्तै विद्यालय बाहिरका शिक्षा,
- (ढ) विद्यार्थी सल्लाह, परामर्श, निर्देशन र सुरक्षा,
- (ण) विद्यार्थी परिवहन,
- (त) संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन सम्बन्धि सम्पूर्ण विषयहरु,
- (थ) गुठी विद्यालय सञ्चालन सम्बन्धी,
- (द) स्रोत केन्द्र र स्रोत व्यक्ति ,
- (ध) सहकारी विद्यालय सञ्चालन सम्बन्धि,
- (न) युवा तथा खेलकुद,
- (प) प्राविधिक र बहुप्राविधिक शिक्षालय सञ्चालन सम्बन्धि
- (फ) विज्ञ समूह गठन सम्बन्धी,
- (ब) ऐनमा उल्लेखित अन्य विषयहरु ।

- (२) यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि उपदफा (१) बमोजिमको नियम अर्न्तगत रहेर नगर कार्यपालिकाले आवश्यक निर्देशिका कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

६१. स्वयंसेवक परिचालन गर्न सकिने:

- (१) आवश्यक विषयमा कम्तीमा स्नातक उपाधि प्राप्त गरेका स्नातकलाई नगर विकासमा सहभागी गराउन नगरपालिकाले त्यस्तो स्नातकलाई शैक्षिक स्वयंसेवकको रूपमा परिचालन गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम स्वयंसेवाप्रदान गर्ने स्नातकलाई आवश्यक तालिम तथा निर्वाहका लागि प्रतिमहिना निर्वाह खर्च उपलब्ध गराउनेछ ।
- (३) स्वयंसेवकले सम्भौता बमोजिमको काम गर्दा सम्भौता बमोजिम पाउने सुविधा र उपदफा (२) बमोजिम पाउने निर्वाह खर्च बाहेक अन्य कुनै पारिश्रमिक र रकम पाउनेछैन ।
- (४) स्वयंसेवाको अवधि बढीमा २ (दुई) वर्षको हुनेछ ।
- (५) सम्भौता अनुसार सफल कार्य सम्पादन गर्ने स्वयंसेवकलाई नगरपालिकाले स्वयंसेवा पूरा गरेको प्रमाणपत्र दिनेछ ।
- (६) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कुनै विषयमा अध्ययन पूरा गरी उपाधि प्राप्त गर्न आवश्यक व्यवहारिक अभ्यास (इन्टर्नशीप) र तोकिएको शर्त पूरा गरी स्वेच्छाले थप व्यवहारिक अभ्यास गरेकोमा त्यसरी गरेको थप व्यवहारिक अभ्यासको अवधिलाई पनि स्वयंसेवा गरेको मानिनेछ ।
- (७) स्वयंसेवा परिचालन गर्दा नगरपालिकाले स्वयंसेवा परिचालनमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा ख्याति प्राप्त संस्थाहरूसंग सहकार्य र समन्वय गर्न सक्नेछ ।
- (८) स्वयंसेवा संचालन तथा परिचालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६२. बाल क्लव:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (१) हरेक विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको नेतृत्व र क्षमता वृद्धि गर्न तथा उनीहरूको विद्यालयप्रति अपनत्वको भावना विकास गर्न र सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग पुर्याउन बाल क्लवको गठन गरिनेछ ।
- (२) बालक्लवको गठन विधि, प्रक्रिया, काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
६३. **संस्थागत विद्यालयको हकमा लागु नहुने:**
यस ऐनको दफाहरु (३४), (३५), (३६), (३८), (४०), (४२) र (४३) संस्थागत विद्यालयको हकमा लागु हुने छैन ।
६४. **शिक्षा सल्लाहकार नियुक्त गर्न सक्ने:**
नगर प्रमुखले शिक्षा क्षेत्रमा विशेष योगदान गरेका व्यक्तिहरु मध्येबाट उपमहानगरपालिकालाई आर्थिक भार नपर्ने गरी विज्ञ सल्लाहकार नियुक्त गर्न सक्नेछन ।
६५. **प्राविधिक शिक्षालय संचालन गर्न सक्ने :**
उपमहानगरपालिकाले आफ्नै लगानीमा वा साभेदारीमा गैर नाफा मुलक प्राविधिक शिक्षालय संचालन गर्न सक्नेछ । यसरी संचालन गर्दा विश्वविद्यालय अथवा सि.टि.इ.भि.टी. बाट सम्बन्धन प्राप्त गर्नुपर्नेछ । यस सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
६६. **तेस्रो पक्षबाट मुल्याकन गराउन सक्ने:**
यस उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र संचालित सम्पूर्ण वा कुनै एक शैक्षिक कार्यक्रम को मुल्याकन तेस्रो पक्षबाट गराउन सक्नेछ । यस सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
६७. **सक्रमणकालिन व्यवस्था :**
यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली बनाउँदा सम्म कार्यपालिकाले आवश्यक कार्यविधि तोकि निर्देशन गर्न सक्नेछ ।
६८. **वाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार:**
यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै वाधा-अडकाउ परेमा नगर कार्यपालिकाले त्यस्तो वाधा अडकाउ हटाउन आदेश जारी गर्न सक्नेछ र त्यस्तो आदेश यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ तर त्यस्तो आदेश लगत्तैको नगर सभाबाट ऐन संशोधन प्रक्रियाबाट अनुमोदन भई ऐनमा समावेश हुनु पर्नेछ अन्यथा सोतह बदर हुनेछ ।
६९. **बचाउ र खारेजी :**
- (१) यो ऐन वा यस ऐन अर्न्तगत बनेका नियममा व्यवस्था भएका जति कुरामा यसै बमोजिम र यसमा नलेखिएको कुराको हकमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (२) यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले पनि विद्यालयको सम्पति हिना-मिना गरेको कसूरमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ अर्न्तगत कारवाही चलाउन वाधा पर्ने छैन ।
- (३) यो ऐन जारी हुनुपूर्व यस सम्बन्धी कार्यपालिका, शिक्षा समिति र शिक्षा महाशाखाबाट भए गरेका कार्यहरु यसै अनुरूप भए गरेको मानिनेछ ।

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य ऐन, २०७५

नगरसभाबाट पारित मिति २०७५।१२।२७

२०७५ को ऐन नं १२

प्रस्तावना:

नगरवासीहरूलाई निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने कार्यमा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी प्रमुख रही आएको र सो को व्यवस्थापनमा स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गरी कार्यसम्पादन गर्न वाञ्छनीय भएकोले, “नेपालको संविधान २०७२ को धारा १२६ तथा “स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरसभाले यो ऐन तर्जुमा गरेको छ ।

परिच्छेद १ प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (क) यस ऐनको नाम तुलसीपुर उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य ऐन, २०७५ रहेको छ ।
- (ख) नगरसभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भए पश्चात लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

- (क) “ऐन” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य ऐन २०७५ लाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ख) “संघीय ऐन” भन्नाले स्वास्थ्य सम्बन्धी संघीय संसदले बनाएको ऐनलाई बुझ्नु पर्दछ ।
- (ग) “कार्यपालिका” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगर कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) “सरकारी वा सामुदायिक” भन्नाले सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ङ) “निजी” भन्नाले सेवाको सँगसँगै नाफाको समेत उद्देश्य राखी सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्था भनेर सम्झनु पर्दछ ।
- (च) “ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी” भन्नाले ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाहरू मार्फत सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) “सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति” भन्नाले दफा ७ अन्तर्गत बनेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ज) “अनुगमन समिति” भन्नाले दफा ६ अनुसार उपमहानगरपालिकामा गठित स्वास्थ्य अनुगमन समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (भ) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले सरकारी स्तरबाट संचालित अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, शहरी स्वास्थ्य प्रबर्द्धन केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय, आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीलाई सम्भन्नु पर्दछ।

परिच्छेद : २

स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु:

स्थानीय स्तरमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु ३ प्रकारका हुनेछन्।

- (क) सरकारी वा सामुदायिक: सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा सञ्चालन भएका अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई, शहरी स्वास्थ्य प्रबर्द्धन केन्द्र, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आयुर्वेद औषधालय तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र, गाउँघर क्लिनिक, खोप क्लिनिक, आयुर्वेद केन्द्रहरु सरकारी वा सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय हुनेछन्।
- (ख) निजी: निजी क्षेत्रद्वारा संचालित अस्पताल, नर्सिङ होम, पोलिक्लिनिक वा क्लिनिक, प्रयोगशाला, फार्मेसीहरु निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय हुनेछन्।
- (ग) ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाहरुको अधिनस्थ : ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाहरु मार्फत सञ्चालन हुने अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, घुम्ती क्लिनिक यस अन्तर्गत पर्दछन्।

४. स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरुको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड:

स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरुको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड संघीय सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

५. नगर स्वास्थ्य समिति गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (१) उपमहानगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको रेखदेख समन्वय र व्यवस्थापन गर्न नगर स्वास्थ्य समितिको गठन गरिने छ। यस समितिको गठन यस प्रकार हुने छ:

- (क) नगर प्रमुख वा निजले तोकेको कार्यपालिका सदस्य - अध्यक्ष
- (ख) सामाजिक विकास समितिको संयोजक - सदस्य
- (ग) स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका विज्ञहरु
मध्येबाट प्रत्येक दुई वर्षमा परिवर्तन
हुने गरी नगर प्रमुखले तोकेको १ जना - सदस्य
- (घ) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका सञ्जाल
मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना - सदस्य
- (ङ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन
समितिका अध्यक्ष मध्ये प्रत्येक दुई वर्षमा
परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेका १ जना - सदस्य
- (च) कार्यपालिकाको सदस्यहरुमध्येबाट कार्यपालिकाले
तोकेको १ जना महिला सहित २ जना - सदस्य

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (२) उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखा प्रमुख - सदस्य सचिव
- नगर स्वास्थ्य समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछः
- (क) आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्रको स्वास्थ्य योजना तयार गर्ने ।
- (ख) उपमहानगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि अनुमति तथा स्वीकृति सम्बन्धी उपमहानगरपालिकालाई आवश्यक राय प्रदान गर्ने।
- (ग) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरुक र सजगवनाउने ।
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाहरुको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने ।
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाहरुको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गराउने ।
- (च) स्वास्थ्य विशेषज्ञहरु र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरुको सूची अद्यावधिक तथा प्रकाशन गर्ने ।
- (छ) स्वास्थ्य सेवाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेका समुदायको पहिचान गरी सबैका लागि स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित हुने प्रवन्ध गर्ने ।
- (ज) नगर कार्यपालिकालाई स्वास्थ्य क्षेत्रमा आवश्यक सुझाव र सल्लाह दिने ।
- (झ) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरु गर्ने ।

६. नगर स्वास्थ्य अनुगमन समिति गठन:

- (१) उपमहानगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको अनुगमन गर्न नगर स्वास्थ्य अनुगमन समितिको गठन गरिने छ । यस समितिको गठन यस प्रकार हुने छः
- (क) नगर उप प्रमुख - अध्यक्ष
- (ख) सामाजिक विकास समितिको संयोजक - सदस्य
- (ग) नगर सभाका सदस्यहरु मध्येबाट अध्यक्षले तोकिएको एक जना महिला सहित २ जना - सदस्य
- (घ) सरकारी/सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाका प्रतिनिधि मध्येबाट अध्यक्षले तोकिएको एकजना - सदस्य
- (ङ) नगर भित्रका स्वास्थ्य व्यवसायी संघहरु मध्येबाट अध्यक्षले मनोनित गर्ने प्रमुख वा प्रतिनिधि एक जना - सदस्य
- (च) स्थानीय उपभोक्ता हित संरक्षण मंचको प्रमुख वा प्रतिनिधि एक जना - सदस्य
- (छ) उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखा प्रमुख - सदस्य सचिव
- (२) नगर स्वास्थ्य अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (१) प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र र आयुर्वेद औषधालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिम सदस्य रहने गरी हरेक संस्थाको छुट्टा छुट्टै व्यवस्थापन समिति गठन गरिने छ । उप- महानगरपालिका प्रमुख संरक्षक रहनेछ ।
- (क) सम्बन्धित वडाको वडाध्यक्ष -अध्यक्ष

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

(ख)	वडाध्यक्ष बाट मनोनित गरेको व्यक्ति	-उपाध्यक्ष
(ग)	स्वास्थ्य संस्था रहेको क्षेत्रको विद्यालयको प्रधानाध्यापकहरु मध्येबाट १ जना	-सदस्य
(घ)	सम्बन्धित वडाको वडा सचिव	-सदस्य
(ङ)	समितिले मनोनित गरेको स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि	-सदस्य
(च)	संरक्षकबाट मनोनित स्थानीय महिला १ जना	-सदस्य
(छ)	सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख	-सदस्य सचिव

यस दफामा माथि जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि शहरी स्वास्थ्य केन्द्र वा स्वास्थ्य चौकीको कार्यक्षेत्रका स्वास्थ्य संस्था रहेका वडा भन्दा बाहेकका वडा अध्यक्षहरु पदेन सदस्य रहनेछन । शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको हकमा शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन निर्देशिका-२०७४ बमोजिम हुनेछ ।

- (२) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिका काम कर्तव्य निम्नानुसार हुनेछन्:
- (क) आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाको वार्षिक योजना बनाई सम्बन्धित वडा समिति मार्फत उपमहानगरपालिकामा पेश गर्ने ।
  - (ख) व्यवस्थापन समितिको नियमित बैठक गर्ने, स्वास्थ्य संस्थामा परेको समस्याहरुको समाधानमा आवश्यक कार्य गर्ने ।
  - (ग) वार्षिक समीक्षा, सामाजिक परीक्षण जस्ता मूल्याङ्कनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
  - (घ) स्वास्थ्य घुम्ती शिविरहरु राख्न सम्बन्धित निकायहरुमा समन्वय गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
  - (ङ) केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारले चलाएका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम तथा अभियानहरुलाई सफल पार्न आवश्यक कार्य गर्ने ।

८. बैंक खाता सञ्चालन :

हरेक स्वास्थ्य संस्थाले बैंक खाता खोल्न सक्नेछ ।

- (१) स्वास्थ्य संस्थाको बैंक खाता व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष र सदस्य सचिवको संयुक्तदस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको लेखा व्यवस्थापन र लेखा परीक्षण उपमहानगरपालिकाले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद : ३

स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड

९. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड:

- (१) अस्पताल: उपमहानगरपालिका आफैले तोकिएको मापदण्डमा १५ शैयासम्म क्षमताको अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्नेछ । यस्तो अस्पताल सञ्चालन गर्न उपमहानगरपालिकाले अस्पताल सञ्चालन नियमावली तर्जुमा गरी सञ्चालन गर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (२) स्वास्थ्य चौकी: उपमहानगरपालिकाले प्रत्येक वडा अर्थात् जनसंख्याको अनुपातमा कम्तिमा देहायका पूर्वाधार पूरा गरी स्वास्थ्य चौकी वा शहरी स्वास्थ्य केन्द्र या शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।
- (क) जनशक्ति : नेपाल सरकारबाट तोकिएको न्यूनतम मापदण्ड बमोजिमको दरबन्दी अनुसारको जनशक्ति रहने छ। आवश्यकता अनुसार उपमहानगरपालिकाको थप मापदण्ड र जनशक्ति थप गर्न सक्नेछ।
- (ख) भवन कोठा : प्रशासन कक्ष, प्रयोगशाला सेवा, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष जस्ता सुविधा सहितको भवन
- (ग) उपकरण : प्राथमिक उपचारका आधारभूत उपकरण।
- (३) आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा केन्द्र : उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योगा ध्यान लगायतका रोकथाम मूलक र वैकल्पिक चिकित्सा सेवाको प्रवर्द्धनका लागि समुदाय वा ट्रष्टहरु संगको साभेदारीमा वा उपमहानगरपालिका आफैले कम्तीमा एउटा आयुर्वेद र प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।
- (क) जनशक्ति : नेपाल सरकारबाट तोकिएको दरबन्दी अनुसारको जनशक्ति रहनेछ। आवश्यकपरे उपमहानगरपालिकाले थप जनशक्ति तोकन सक्नेछ।
- (ख) भवन कोठा : प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष, पूर्वकर्म कक्ष जस्ता सुविधा सहितको भवन।
- (४) माथि जुनसुकै कुरा लेखिय पनि निजी स्वास्थ्य संस्थाहरुको संचालन स्विकृति तथा अनुगमन सम्बन्धमा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले तयार पारेको स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा स्तर उन्नती मापदण्ड २०७५ बमोजिम हुनेछ।

१०. निजी क्षेत्रले अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्ने:

- (१) उपमहानगरपालिका क्षेत्रभित्र निजी क्षेत्र तथा ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्था द्वारा अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहेमा १५ शैया सम्मको सञ्चालन अनुमति उपमहानगरपालिकाले दिन सक्नेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहने निकायले अनुमतिको लागि तोकिएको ढाँचामा उपमहानगरपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ।
- (३) स्वास्थ्य अनुगमन समितिले प्राप्त निवेदन उपर छलफल तथा आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेमा अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सक्ने गरी आशय पत्र प्रदान गर्न नगर कार्यपालिकालाई सिफारिस गर्नेछ।
- (४) उपदफा (३) को आधारमा नगर कार्यपालिकाले दुई बर्ष भित्र तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेमा अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सकिने प्रकारको आशय पत्र प्रदान गर्नेछ।
- (५) तोकिएको समयसीमा भित्र यसै ऐन बमोजिम तोकिएको पूर्वाधार तयार गरी स्वीकृतिका लागि नगर कार्यपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिमको निवेदन उपर आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेको ठहर भएमा अस्पताल सञ्चालनको अनुमति प्रदान गर्न सक्नेछ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (७) आशय पत्रमा उल्लेख गरिएको समय सीमा भित्र तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेको नपाईएमा स्वीकृति प्रदान गरिने छैन ।
- (८) उपमहानगरपालिकाले नगर क्षेत्रमा संचालित सबै निजी स्वास्थ्य संस्थाहरूको अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

११. अस्पताल सञ्चालन गर्न आवश्यक मापदण्ड:

उपमहानगरपालिकाको स्वीकृतिमा सञ्चालन हुने अस्पतालहरूले देहाय अनुसारको मापदण्ड पुरा गर्नुपर्नेछ ।

- (१) जनशक्ति: कम्तीमा २ जना एमबिविएस डाक्टर, कम्तीमा ४ जना स्टाफ नर्स, कम्तीमा एक जना ल्याब टेक्निसियन, फार्मसी सहायक, ४ जना स्वास्थ्य सहायक, ४ जना अ.हे.व., ३ जना अ.न.मी र ४ जना कार्यालय सहयोगी ।
- (२) भवन तथा कोठा: दर्ता चलानी, बहिरंग सेवा, इमर्जेन्सी कक्ष, प्रयोगशाला, भर्ना भएका विरामी राख्ने क्याविन, नर्सिङ कक्ष, प्रशासन कक्ष, पार्किङ, फार्मसी हुनुपर्ने ।
- (३) उपकरण र पूर्वाधार: सडक नेटवर्कले जोडिएको, एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता, विरामी राख्ने बेड र लाइफ सपोर्ट सिष्टम, २४ घण्टा विद्युत र खानेपानी सेवा भएको, अक्षिजनको व्यवस्था, चिकित्साजन्य फोहर व्यवस्थापन प्रणाली भएकोहुनु पर्ने ।
- (४) अन्य पूर्वाधारहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
- (५) उप महानगरपालिकाले थप मापदण्ड तोक्यो लागू गर्न सक्नेछ ।

१२. पोलिक्लिनिक सञ्चालनको अनुमति:

- (१) उपमहानगरपालिकाले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले पोलिक्लिनिक सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको मापदण्ड पूरा गरी स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

१३. मेडिकल प्रयोगशाला सञ्चालन:

व्यक्ति वा कुनै संस्थाले प्रयोगशाला सञ्चालन गर्न चाहेमा देहाय बमोजिमको विवरण सहित उपमहानगरपालिकाबाट स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

- (१) संचालकको विवरण र नागरिकताको प्रमाणपत्र,
- (२) प्रयोगशाला सञ्चालन गर्ने स्थान, घर धनी र संचालक बीचको घर भाडा सम्बन्धी संझौता पत्र,
- (३) प्याथोलोजी विषयमा न्यूनतम ३ वर्ष अध्ययन गरेको व्यक्तिको प्रमाणपत्र र काम गर्न इच्छुक भएको पत्र ,
- (४) ल्याबमा उपलब्ध हुने परीक्षणको प्रकार,
- (५) ल्याबमा प्रयोग हुने न्यूनतम उपकरणहरूको विवरण ,
- (६) प्रस्तावित लागत,

१४. फार्मसी सञ्चालनको अनुमति:

फार्मसी सञ्चालन गर्ने व्यक्ति वा फर्मले उपमहानगरपालिकामा अनुमतिको लागि निवेदन पेश गर्दा तोकिएको मापदण्ड पूरा गरी औषधी व्यवस्था विभागबाट स्वीकृति लिएको फार्मसी सञ्चालन अनुमतिपत्र पेश गर्नुपर्नेछ ।

१५. मापदण्ड पूरा नगरेमा सजाय हुने:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (१) स्वास्थ्य संस्था, प्रयोगशाला, फार्मसी जस्ता स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनको स्वीकृति लिदा तोकिएको मापदण्ड पुरा नभएको तर भुक्त्याएर विवरण दिएको वा अस्थायी रूपमा मापदण्ड पूरा गरेको पाइएमा अनुगमन समितिले अनुगमन गरी सचेत गराउने, तोकिए बमोजिम जरिवाना गराउने तथा स्वीकृति खारेजीको लागि उपमहानगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।
- (२) प्रयोगशालामा तालिम प्राप्त प्रयोगशाला प्राविधिक बाहेकका व्यक्तिले रगत, दिसा पिसाब, खकार लगायतको परीक्षणमा संलग्न भएको पाइएमा त्यस्तो प्रयोगशाला बन्द गराउन सक्ने, सञ्चालकलाई कालो सूचीमा राखी सो को आम जनतालाई जानकारी दिइनेछ ।
- (३) फार्मसीको हकमा दर्तावाला सञ्चालक तथा फार्मसी प्राविधिक बाहेक अरुले औषधी बेचेको पाइएमा तोकिए बमोजिम जरिवाना अनुमति खारेज गर्न सकिनेछ ।

१६. सहूलियत र छुटको व्यवस्था गर्नुपर्ने:

निजी लगानी र ट्रष्ट मार्फत् सञ्चालनमा आएका स्वास्थ्य संस्थाहरुले कूल शैयाको कम्तीमा १० प्रतिशत शैया उप- महानगरपालिकाको सिफारिसमा तोकिए बमोजिमका सेवाग्राहीहरुका लागि निःशुल्क सेवाका लागि छुट्याउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद : ४

स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य स्वयंम सेविका सम्बन्धी व्यवस्था

१७. स्वास्थ्यकर्मीहरुको व्यवस्थापन:

उपमहानगरपालिका भित्रका सरकारी र सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाहरु मार्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि ३ प्रकारका स्वास्थ्यकर्मीहरु रहने छन् :

- (१) स्थायी: उपमहानगरपालिकाको सेवामा रहेका नेपाल सरकारको स्वास्थ्य सेवाबाट समायोजन भई आएका स्वास्थ्यकर्मीहरु मध्यवाट तहगत प्रणाली अनुसार जिम्मेवारी दिइने छ ।
- (२) करार : स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा उपमहानगरपालिका मार्फत करार सेवामा भर्ना गरिएका स्वास्थ्यकर्मीहरु,
- (३) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु

१८. महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको व्यवस्था:

स्वास्थ्य सेवालाई घरघरको पहुँच मा पुऱ्याउन र जनचेतना फैलाउन उपमहानगरपालिकाले स्वास्थ्य आमा समुहको छनोटमा स्वास्थ्य संस्थाको सिफारिसमा महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरु नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।

- (१) महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका नियुक्तिका लागि २१ वर्ष पुरा भई ४५ वर्ष ननाघेका सम्बन्धित वडाको विवाहित नागरिक हुनुपर्ने छ ।
- (२) एउटा वडामा प्रति १५०० जनसंख्याको लागि एक जना महिला स्वास्थ्य स्वयंम सेविकाको आमा समुहले छनोट गरी स्वास्थ्य संस्थाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखामा जानकारी गराउनुपर्ने छ ।
- (३) प्रत्येक स्वयंसेविकाले आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी १८ दिनको आधारभूत तालिम व्यवस्थापन गरीने छ । उपमहानगरपालिका र स्वास्थ्य संस्थाहरुले आवश्यकता अनुसार तालिम तथा अभिमुखीकरण प्रदान गर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (४) यस भन्दा पहिले देखि नै कार्यरत महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरुको कामको उचित मुल्याङ्कन र सम्मान गर्दै दिर्घ सेवा सम्मान ६० वर्षमा र शारिरीक रुपमा अशक्त, दिर्घ रोगी भएमा पनि उक्त सेवा उपलब्ध गराई विदाई गरिने छ र नयाँ नियुक्ति गर्दा कम्तीमा माध्यमिक शिक्षा परीक्षा कक्षा उत्तिर्ण वा सो सरहलाई मात्र नियुक्ति दिइने छ ।
- (५) कुनै पनि संस्थामा कार्यरत तलवी कर्मचारी, शिक्षक, निर्वाचित जनप्रतिनिधिले महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको रुपमा कार्य गर्न पाइने छैन ।
- (६) प्रत्येक ५ वर्षमा स्वास्थ्य आमा समुहको अनुरोध र स्वास्थ्य संस्थाको सिफारिस अनुसार ६० वर्षको उमेर सम्म आफ्नो सेवा प्रदान गर्न सक्ने छन् । सिफारिस नभएमा वा ६० वर्ष पूरा भएपछि स्वतः पदमुक्त हुनेछ ।

१९. स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा:

- (१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मी: नेपाल सरकारले तोकेको स्केल बमोजिम तलव र नगर कार्यपालिकाले तोके बमोजिमको अन्य सेवा सुविधा
- (२) करार स्वास्थ्यकर्मी: प्रचलित तलब स्केल र दुई पक्षबीचको समझदारीमा भएको करार सम्झौता बमोजिमको सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (३) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका: पोशाक, वार्षिक रुपमा तोकिए बमोजिम सञ्चार तथा यातायात खर्च, स्वास्थ्य संस्थालाई आवश्यकता परेको वखत काममा खटाइएमा सो दिनको तोकिए बमोजिमको पारिश्रमिक, स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी अभियानमा खटाइएको समयमा दिइने पारिश्रमिक जस्ता सुविधाहरु उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

२०. स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दी निर्धारण र नियुक्ति:

सरकारी स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको न्यूनतम दरवन्दी नेपाल सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

- (१) दरवन्दी अनुसारका पदहरुमा नेपाल सरकारबाट समायोजन भई आएका स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरु रहने छन् । समायोजन भई नआएमा वा थप कर्मचारीको आवश्यकता परेमा उपमहानगरपालिकाले करारमा स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।
- (२) करार सेवामा कर्मचारीको नियुक्ति तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको करारमा प्राविधिक कर्मचारी नियुक्ति गर्ने कार्यविधि २०७५ बमोजिम हुनेछ ।

२१. कर्मचारी सरुवा:

स्वास्थ्यकर्मीहरुको उपमहानगरपालिका भित्रको आन्तरिक सरुवा स्वास्थ्य महाशाखा प्रमुखको सिफारिसमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतबाट हुनेछ ।

२२. कार्य सम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने:

स्वास्थ्य सेवालार्इ प्रभावकारी बनाउन देहाय अनुसार कार्यसम्पादन करार सम्झौताको प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

- (१) उपमहानगरपालिका प्रमुखको रोहवरमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वास्थ्य महाशाखा हेर्ने अधिकृतसँग उक्त अधिकृतले स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखहरूसँग र प्रमुखले अन्य कर्मचारीहरूसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने छ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (२) कार्य सम्पादन करार सम्झौता १ वर्षको हुने छ । करार सम्झौता अनुसार काम भए नभएको मूल्यांकन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा तयार गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्ने छ ।
- (३) वार्षिक कार्यसम्पादन करारका सूचकहरु निर्धारण गर्ने कार्य स्वास्थ्य अनुगमन समितिले तयार पारी नगर कार्यपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

२३. कार्य सम्पादन मूल्यांकन र सजाय तथा पुरस्कार:

- (१) कार्य सम्पादन करार भएका कर्मचारीहरुको कार्य सम्पादन क्षमताको आधारमा मूल्याङ्कन गरी कार्य सम्पादनमा राम्रो नतिजा हासिल गर्ने कर्मचारीलाई पुरस्कृत गर्ने र कमजोर नतिजा हासिल गर्ने कर्मचारीलाई दण्डित गर्नुपर्दछ ।
- (२) कार्य सम्पादन सम्झौताको मूल्याङ्कन, पुरस्कार र सजाय नगर कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद: ५

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धी व्यवस्था

२४. वार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने:

- (१) आफ्नो क्षेत्रभित्र वार्षिक रुपमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको अनुमान र खरिद गर्न वार्षिक खरिद योजना बनाई स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।
- (२) वार्षिक खरिद योजना स्वास्थ्य शाखाको सहयोगमा खरिद एकाईले तयार गर्नेछ ।

२५. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरण खरिद:

- (१) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिदका लागि उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखाले प्रक्रिया अधि वढाउनेछ ।
- (२) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद कार्यमा सार्वजनिक खरिद ऐन र विषयगत स्थानीय कानूनहरुको प्रावधान अनुसार गर्नुपर्ने छ ।

२६. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको भण्डारण:

- (१) खरिद गरिएको औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखाले मिलाउने छ ।
- (२) स्वास्थ्य उपकरण र औषधिको खरिद चौमासिक रुपमा गर्नुपर्ने छ । खरिदको परिमाण निर्धारण स्थानिय स्वास्थ्य संस्थाले माग गरे बमोजिम ३०% मा नवढाइकन गर्नुपर्ने छ ।
- (३) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले उप महानगरपालिकाबाट प्राप्त गरेको उपकरण र औषधी तथा औषधी वितरण सम्बन्धी विस्तृत विवरण त्रैमासिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने र उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखामा बुझाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद ६

स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर, सामाजिक सुरक्षा अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

२७. स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने:

- (१) उपमहानगरपालिकाले स्थानीय स्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन र स्वास्थ्य सेवाहरुको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ । स्थानीय स्वास्थ्य सेवा अनुगमन समिति मार्फत निर्धारित गुणस्तर र मूल्य भए नभएको अनुगमन गरी सो अनुरूप कार्य गराउन निर्देशन दिनेछ ।

२८. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन:

- (१) उपमहानगरपालिकाले राष्ट्रिय र प्रादेशिक नीति अनुसार स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजिकरण, जनचेतनाका कार्यक्रम तथा अभियानहरू सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ।
- (२) आवश्यकता अनुसार अन्य सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू निर्माण गरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद : ७

महामारी रोकथाम, फोहर मैला व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

२९. रोग तथा रोगीहरूको अभिलेख राख्नु पर्ने:

- (१) स्थानीय स्तरमा कुनै नागरिकलाई सरुवा रोग लागेमा सो को जानकारी २४ घण्टा भित्र नजिकको स्वास्थ्य संस्था वा स्वयं सेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ।
- (२) कसैलाई नसर्ने रोग लागेमा सोको जानकारी ७ दिनभित्र नजिकको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य स्वयं सेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ।
- (३) टिपोट गराइएका रोगीहरूको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरूले मासिक रूपमा उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनु पर्नेछ।

३०. महामारी रोक थाम तथा नियन्त्रण गर्न अभियान सञ्चालन गर्नुपर्ने:

- (१) स्थानीय स्तरमा रोगको महामारी फैलिएमा उपमहानगरपालिकाले सोको प्रभाव क्षेत्र निक्कै गरी विद्यालयहरू बन्द गर्न, अस्थायी रूपमा वस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्व साधारणलाई भ्रमणमा प्रतिबन्ध समेत लगाउन सक्नेछ।
- (२) यस्तो परिस्थितिमा महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक शर्तकता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकारमा अनुरोध गरी प्रभावकारी परिचालन गर्नुपर्नेछ।

३१. सुती, मदिरा तथा सुतीजन्य पदार्थको नियमन:

- (१) सुती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरणको लागि उपमहानगरपालिकाबाट छुट्टै अनुमति लिनु पर्नेछ।
- (२) खाद्य पदार्थ बिक्री गर्ने पसलमा सुती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न बन्देज लगाइने छ।
- (३) सुती, मदिरा र लागू पदार्थ जन्य वस्तुको बिक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरू तोक्न सक्नेछ। विद्यालय, सरकारी कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था हाट बजार जस्ता क्षेत्रहरूको १०० मिटर भित्र धुम्रपान र मदिरापान बिक्री वितरण तथा सेवन निषेध गर्नेछ।
- (४) खाद्य पदार्थ सँगै सुती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा स्थानीय प्रशासनको सहयोगमा उपमहानगरपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ।

३२. स्वास्थ्य संस्था जन्य फोहर मैला व्यवस्थापन:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

- (१) उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखाले स्वास्थ्य संस्थाबाट उत्पादन हुने औषधी तथा मेडिकल जन्य फोहोरमैला व्यवस्थापनको निम्ती मापदण्ड सहितको आवश्यक निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा औषधी तथा मेडिकल जन्य फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि अनिवार्य रूपमा वार्षिक कार्य योजना बनाई सोही अनुसार कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद ८ विविध

३३. प्राईभेट मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिस:
  - (१) राष्ट्रिय र प्रादेशिक मापदण्ड अनुरूप निजी स्तरमा मेडिकल कलेज तथा स्वास्थ्य अध्ययन संस्थान, अस्पताल तथा निदान केन्द्र स्थापनाका लागि सम्बन्धित वडा र उपमहानगरपालिकाबाट सिफारिस लिनुपर्ने छ ।
  - (२) उपदाफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिँदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरुको न्यूनीकरणका लागि कार्यक्रम र बजेट प्रस्ताव गरिएको हुनुपर्नेछ ।
  - (३) सिफारिसका लागि उपमहानगरपालिका आर्थिक ऐनले तोके बमोजिमको राजश्व दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।
३४. राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानलाई सघाउ पुऱ्याउनु पर्ने:

स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड पुरा गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकारले सञ्चालन गरेको अभियानलाई उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखाले समन्वय गर्ने छ ।
३५. स्वास्थ्य आमा समूह, म.स्वा.से. सेवाको अभिलेख अद्यावधिक गरी तिनीहरुको क्रियाकलापलाई स्वास्थ्य शाखाले अनुगमन र नियमन गर्नेछ ।
३६. उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र कार्यरत स्वास्थ्य सम्बन्धी संस्थाहरुले आफ्नो प्रगति विवरण मासिक रूपमा उपमहानगरपालिका समक्ष बुझाउनु पर्नेछ ।
३७. उपमहानगरपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि अन्य सरकारी निकाय, निजी व्यवसायी, सामाजिक संघ/संस्था, ट्रस्ट र व्यक्तिहरु सँग विभिन्न कार्यहरुका लागि साभेदारी गर्न सक्ने छ र तिनीहरुबाट औषधि, उपकरण, विशेषज्ञ सीपहरुको सहायता प्राप्त गर्न सक्नेछ ।
३८. पुनरावेदन:

तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।
३९. नियम बनाउने अधिकार:
  - (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न नगरकार्यपालिकाले आवश्यक नियम बनाउनु सक्नेछ ।
  - (२) यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि नगर कार्यपालिकाले आवश्यक निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।
४०. संक्रमणकालीन व्यवस्था:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ४

मिति: २०७५/१२/२९

यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदा सम्म नगर कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।

४१. बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार:

यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा- अडकाउ परेमा उपमहानगरपालिकाले त्यस्तो बाधा अडकाउ हटाउन आदेश जारी गर्न सक्नेछ । तर यस्तो आदेश नगरसभाले ६ महिना भित्रमा अनुमोदन नगरेमा स्वत निष्कृत हुनेछ ।

४२. बचाउ र लागू हुने:

(१) यो ऐन वा यो ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा लेखिए जति कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

आज्ञाले,
आनन्द सारु
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत